

**T.C.
BATMAN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANA BİLİM DALI**

YÜKSEK LİSANS

**TÜRKİYE’NİN KIBRIS MESELESİNİN BASINA YANSIMASINDA
“HÜRRİYET GAZETESİ” (1950 – 1960)**

Firdevs ULUS

Ağustos-2025

BATMAN

**T.C.
BATMAN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANA BİLİM DALI**

YÜKSEK LİSANS

**TÜRKİYE’NİN KIBRIS MESELESİNİN BASINA YANSIMASINDA
“HÜRRİYET GAZETESİ” (1950 – 1960)**

FİRDEVS ULUS

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Sadullah ÖZEL

Diğer Jüri Üyeleri

Prof. Dr. Nihat TAŞDELEN

Doç. Dr. Nihal Şirin Pınarcıoğlu OCAKHAN

**AĞUSTOS-2025
BATMAN**

TEZ KABUL VE ONAYI

Firdevs ULUS tarafından hazırlanan “Türkiye’nin Kıbrıs Meselesinin Basına Yansımasında “Hürriyet Gazetesi” (1950 – 1960)” adlı tez çalışması 15/08/2025 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından oy birliği ile Batman Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Siyaset Bilim ve Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı’nda YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri

İmza

Başkan

Prof. Dr. Nihat TAŞDELEN

.....

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Sadullah ÖZEL

.....

Üye

Doç. Dr. Nihal Şirin Pınarcıoğlu OCAKHAN

.....

Yukarıdaki sonucu onaylarım.

Dr. Öğr. Üyesi Ömer Murat ÖTER
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

ETİK BEYANI

Bu tezdeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edildiğini ve tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yapıldığını beyan eder, aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sorumluluğu kabullendiğimi bildiririm.

ETHICAL DECLARATION

I declare that all the information in this thesis has been obtained within the framework of ethical behavior and academic rules, and that the source of any statements and information that do not belong to me in this study prepared in accordance with the thesis writing rules has been fully cited, and I declare that I accept all kinds of legal responsibility in case of any contrary situation.

FİRDEVS ULUS

15 Ağustos 2025

ÖZET

YÜKSEK LİSANS

TÜRKİYE’NİN KIBRIS MESELESİNİN BASINA YANSIMASINDA “HÜRRİYET GAZETESİ” (1950 – 1960)

Firdevs ULUS

BATMAN ÜNİVERSİTESİ LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANA BİLİM DALI

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Sadullah ÖZEL

2025, 82 Sayfa

“Türkiye’nin Kıbrıs Meselesinin Basına Yansımada Hürriyet Gazetesi (1950-1960)” adlı bu çalışmada önce, tarihsel geçmişi uzun yıllara dayanan Kıbrıs adasının demografik ve stratejik konumu incelenmiştir. Adanın 1960 yılına kadar hangi aşamalardan geçtiğini ve o dönemlerde tirajı diğer basın organlarına göre çok daha yüksek olan Hürriyet Gazetesinin dönemin koşullarında Kıbrıs meselesini ele alma biçimi gazete arşivleri esas alınarak yorumlanmıştır. Gazetenin kamuoyu oluşturmadaki etkisi bilimsel bir bakış açısıyla değerlendirilmiştir. Ele aldığımız Hürriyet Gazetesinin 1 Mayıs 19488 tarihinde Sedat Simavi tarafından kurulmasıyla başlayan yayın hayatı, gazetenin daha sonra oğulları Haldun Simavi ve Erol Simavi’ye devriyle geçirdiği değişimler, yaşanan toplumsal ve siyasal gelişme ve değişmelere bağlı gazetenin yön değiştirmesi göze çarpmaktadır. Adanın siyasi ve nüfusuna yönelik durumu 1955 yılından ve Lozan’dan sonra yeni bir tartışmanın içine girmiştir. Kıbrıs’ın İngiltere tarafından tek taraflı ilhakı ve daha sonra Rumların Megali İdea düşüncesinin bir nevi devamı olarak gördüğü Enosis talebiyle vergi sorununu bahane ederek isyan çıkarmaları fitili ateşleyen tetikleyiciler olmuştur. Bu dönemden sonra Türkiye’de Demokrat Parti hükûmetinin kurulması bu meseleye yaklaşımı büyük oranda değişime uğratmıştır. Kıbrıs sorunuyla ilgili değişen politika, adanın hukuki statüsü üzerine tartışmaların alevlendirmiştir. 1950’lerin başlarında Yunanistan’ın self determinasyon talebinin BM tarafından reddedilmesi, 1955’lere doğru adada başlayan tedhiş hareketleriyle yaşanan kaos oldukça gündeme tutulmuştur. Londra Konferansı’nda görüşülmesinden sonra bir sonuca varılamaması, Türkiye’nin taksim tezi ve bu tezin ülke çapında mitinglerle desteklenerek Kıbrıs duyarlılığının had safhaya çıkarılmıştır. En sonunda 1959-1960 yılları arasında Türkiye, İngiltere, Yunanistan garantörlüğünde düzenlenen anlaşmalarla uzun ömürlü olmasa da Kıbrıs Cumhuriyeti’nin kurulması, Hürriyet Gazetesi haber başlıklarından faydalanılarak bu perspektiften aktarılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Türkiye, Kıbrıs Sorunu, Hürriyet Gazetesi

ABSTRACT

MASTER THESIS

“HURRIYET NEWSPAPER” IN THE REFLECTION OF TURKIYE’S CYPRUS ISSUE IN THE PRESS

Firdevs ULUS

**INSTITUTE OF GRADUATE STUDIES OF BATMAN UNIVERSITY
THE DEGREE OF MASTER OF SCIENCE IN DEPARTMENT OF POLITICAL
SCIENCE AND INTERNATIONAL RELATIONS**

Advisor: Asst. Prof. Dr. Sadullah ÖZEL

2025, 82 Pages

"Turkey's Cyprus at the Press Reflections of the matter Freedom Vision (1950-1960)" has in this study, historical and region of the island of Cyprus based on long years, a particular importance given the demographic and strategic location, up to 1960, which passes through stages that period in circulation to other media Hurriyet newspaper, which is much higher than it is, has been evaluated from a scientific point of view in terms of the way it deals with the Cyprus issue in public opinion. The publication life of the newspaper Hürriyet, which began with the foundation of Sedat Simavi on May 1, 1948, after the transfer of the newspaper to his sons Haldun Simavi and Erol Simavi, was explained in detail in the first part of the paper. The following, Lausanne after entering into a new discussion Cyprus's unilateral annexation by the British, then the demand for Enosis seen as a continuation of a sort of Greek Cypriots Megol Idea idea of revolt pretext of tax problems, after this period, Turkey Democratic Party the establishment of the government changing policy on the Cyprus problem, on the island's legal status in the early 1950s with the exacerbation of the debate Greece's UN rejection of selfdetermination demand, 1955 to the beginning correctly island's chaos as the terror movement, after the discussion at the London Conference can not reach a conclusion, Turkey 'the division's theses and dissertations, supported by rallies across the country to go to the extreme sensitivity of Cyprus, Turkey between 1959-1960 at the end of the year, Great Britain, Greece, organized under the guarantee agreement with uzi The establishment of the Republic of Cyprus, if not nlife, was transferred from the perspective of the Hürriyet newspaper.

Keywords: Türkiye, Cyprus Problem, Hurriyet Newspaper

ÖN SÖZ

1878 yılından itibaren Osmanlı Devleti ile İngiltere arasında çözülemeyen bir anlaşmazlık konusu olan Kıbrıs sorunu günümüze kadar devam etmiştir. Daha sonra Güney Rum Devleti, Yunanistan, ABD, AB'nin de dahil olacağı bu mesele ilerleyen yıllarda Türkiye'nin hem iç hem dış politikasında karışıklıklara, ayaklanmalara, uzlaşmazlıklara neden olmuştur. 1950'li yıllara kadar hem ulusal düzeyde hem uluslararası diplomaside karanlık, belirsiz, bir şekilde ilerleyen Kıbrıs sorunu, bu yıllardan sonra gerek Türk siyasetinde vuku bulan değişiklikler, yeni oluşturulan hükûmet, basının kamuoyunu konuyla ilgili haberlerle kanalize etmesi, gerekse Türk dış politikasında önemli gelişmelerle gündeme gelmiş, yön değiştirmiştir. Soruna dahil olan aktörlerin fazla olması, Kıbrıs sorununun çözümünü zora sokmuştur.

Bütün bu sorunların tarihsel olarak gelişimi, değişimi ve dönüşümünde basının rolünün hangi ölçüde neleri etkilediğini ele aldığımız bu çalışmada, kaynak olarak Hürriyet Gazetesi incelenmiştir. Türkiye'nin Kıbrıs politikasında Hürriyet Gazetesi'nin konuyu ele alma biçimi hem dış politikada hareketliliği sağlaması hem zamanla milli bir dava olarak değerlendirilecek görüşlerin, gazetede haberler ve köşe yazılarıyla desteklenmesi belgelerle gösterileceği üzere gayet sarihtir. Gazete, kurulduğu günden beri bilhassa Türkiye'nin Kıbrıs ile ilgili tartışmaların had safhada olduğu dönemde, Kıbrıs Türklerinin taleplerine yer vererek, Kıbrıs'ın Türklüğüne her fırsatta dikkat çekmesi, önemlidir.

Çalışmamı hazırlarken görüşlerinden feyz aldığım, tezimin her aşamasında desteğini eksik etmeyen danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Sadullah Özel'e önerileriyle, kaynak paylaşımlarıyla yardımcı olan Dr. Öğr. Üyesi Orhan Turan'a, maddi manevi emeği geçen babama, anneme ve kız kardeşime teşekkürlerimi sunarım.

Firdevs ULUS
BATMAN-2025

İÇİNDEKİLER

TEZ KABUL VE ONAYI.....	i
ETİK BEYANI	ii
ETHICAL DECLARATION	ii
ÖZET	iv
ABSTRACT.....	v
ÖN SÖZ.....	vi
İÇİNDEKİLER	vii
KISALTMALAR.....	ix
1. GİRİŞ.....	1
2. KIBRIS MESELESİNE YÖNELİK 1950-1960 YILLARI ARASINDAKİ SÜRECİN TARİHSEL ARKA PLANI	4
2.1. Kıbrıs'ın 1878'den Sonra Değişen Politikası ve İngiliz Hâkimiyeti	4
2.1.1. 1914 İngiltere'nin adayı taç koloni ilan etmesi	6
2.1.2. Lozan Antlaşması ile İngiltere'nin adayı ilhak ettiğinin kabulü	9
2.2. Rumların Enosis İsyanı (1931)	11
2.3. 14 Mayıs 1950 Çok Partili Hayata Geçiş	14
2.4. Kıbrıs Sorununun İç ve Dış Politikada Sorun Olarak BM Gündemine Getirilmesi İle Birlikte Başlayan Tedhiş Hareketleri (1954 - 1957)	15
2.4.1. 1954 Kıbrıs sorununun BM gündemine getirilmesi	15
2.4.2. 29 Ağustos 1955 Londra Konferansı	18
2.4.3. 6 - 7 Eylül 1955 olayları	19
2.5. Kıbrıs Üzerine Önerilen Planlar Doğrultusunda Yapılan Antlaşmalar ve Yeni Kurulan Kıbrıs Cumhuriyeti (1958-1960)	21
2.5.1. Zürih Antlaşması (11 Şubat 1959)	22
2.5.2. Londra Antlaşması (19 Şubat 1959)	23
2.5.3. Lefkoşa Antlaşması (15 - 16 Ağustos 1960)	26
2.5.4. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulması.....	27
3. TÜRK BASININDA KIBRIS MESELESİ	29
3.1. Türk Basın Tarihi	29
3.2. Gazetelerin Kamuoyuna Etkisi.....	33
3.3. Türkiye'de Yazılı Basın ve Dış Politikaya Etkileri.....	35
3.4. Kıbrıs Sorununa Dair Yazılı Basın Örnekleri.....	36
4. HÜRRİYET GAZETESİ'NİN TARİHİ VE TÜRK BASININDAKİ YERİ.....	40
4.1. Hürriyet Gazetesinin Tarihi	40

4.1.1. Hürriyet Gazetesi'nin kuruluşu (1948-1960)	40
4.1.2. Hürriyet Gazetesi'nin yayın politikası	45
4.2. Hürriyet Gazetesi'nin Türk Basınındaki Yeri	50
5. YÖNTEM	51
5.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi	52
5.2. Araştırmanın Yöntemi	53
6. BULGULAR.....	54
6.1. Hürriyet Gazetesi'nin Kıbrıs Meselesi Bağlamında Dış Politikadaki Yaklaşımı ..	55
6.1.1. 1950-1954 dönemi	55
6.1.2. 1955-1957 dönemi	57
6.1.3. 1958 - 1960 dönemi	66
7. SONUÇLAR VE ÖNERİLER	72
7.1. Sonuçlar	72
7.2.Öneriler	74
KAYNAKLAR.....	76

KISALTMALAR

ABD:	Amerika Birleşik Devletleri
AİHS:	Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
BM:	Birleşmiş Milletler
DP:	Demokrat Parti
EOKA:	Ethniki Organosis Kypriou Agoniston (Kıbrıs Mücadeleci Rumları Millî Örgütü)
KATAK:	Kıbrıs Türk Azınlığı Kurumu
MEB:	Milli Eğitim Bakanlığı
NATO:	Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
UAD:	Uluslararası Adalet Divanı
UNFICYP:	United Nations Peacekeeping Force in Cyprus (Kıbrıs Barış Gücü)

1. GİRİŞ

Uluslararası ilişkilerde Kıbrıs sorunu, yalnızca Türkiye'nin dış politikasıyla bağlantılı olarak değil, aynı zamanda uzun ve karmaşık bir tarihsel geçmişe ve içinde çok sayıda aktöre sahip uluslararası bir konu olarak dikkat çekmektedir. Bu sorun Türkiye'deki iç siyasi sahnesini de derinden etkilemiştir. 1950 - 1960 yılları arasındaki dönem, Türk kamuoyunun Kıbrıs hakkındaki görüşünü şekillendiren sürecin daha da önemli hale gelmeye başladığı dönemdir. Bu durum ana nedeni özellikle uluslararası sistemin iki kutuplu yapısı ve Türkiye'de çok partili sisteme geçişle ortaya çıkan iç siyasi yapıdır. Bu dönem aynı zamanda Türk basınının kamuoyunu şekillendirme gücünün daha da belirginleştiği, gazete manşetlerinin toplumsal hassasiyetleri harekete geçirdiği ve dış politika konularının günlük hayatın bir parçası hâline geldiği bir dönemi kapsamaktadır (Ayten, 2011, s.79-81).

Kıbrıs Adası konumu itibarıyla tarih boyunca birçok medeniyete ev sahipliği yapmıştır, özellikle Osmanlı İmparatorluğu'nun uzun süre Ada'da egemen olmasından sonra 1878 yılında yönetim İngilizlerin eline geçmiştir. 1923 yılında imzalanan Lozan Antlaşması ile Türkiye'nin 1914 yılında İngiltere'nin adayı ilhakını kabul etmesi, yıllar içerisinde Türk kamuoyunda farklı tepkilere yol açmıştır (Küçüköğlu, 2012, 791-814). Kıbrıs Adası'nda Rum Ortodoks Kilisesi'nin siyasi açıdan büyük bir nüfuzu olmasından kaynaklı olan bu durum, Enosis hedefi doğrultusunda Ada'nın Rum toplumunu harekete geçirmede oynadıkları aktif rolü açıklar (Baytal, 2021, s.301-322). Ayrıca, zaman zaman Rumların taleplerini dayatmalarına izin veren İngiltere'nin sömürgeci politikaları, Ada'daki Türk toplumu arasında kırılmalıkların oluşmasında önemli bir etken olmuştur. (Fanı ve Yılmaz, 2017, s. 48-64). Dolayısıyla, 1950'lerden itibaren Türkiye'de yerel olarak gelişen milliyetçi duygular Kıbrıs'ı daha da ön plana çıkarmıştır, hâl böyle olunca medya da Kıbrıs'ı ön plana çıkarmıştır.

Bu dönemde Türkiye kamuoyunun Kıbrıs'a ilişkin duyarlılığı artarken, yazılı basın da bu duyarlılığı besleyen ve yönlendiren başlıca araçlardan biri hâline gelmiştir. Özellikle 1950-1960 yılları arasında yaşanan önemli gelişmeler — Kıbrıs'ın Birleşmiş Milletler gündemine taşınması, EOKA'nın terör eylemleri, Türkiye-Yunanistan-İngiltere arasındaki üçlü görüşmeler, Londra ve Zürih Antlaşmaları ve Kıbrıs Cumhuriyeti'nin ilanı — Türk basınında geniş yankı uyandırmış, bu süreçte Hürriyet Gazetesi olayları hem

kamuoyuna aktaran hem de kamuoyu oluşturan başlıca medya organlarından biri olarak öne çıkmıştır.

Bu tez, 1950-1960 yılları arasında Hürriyet gazetesinde Kıbrıs meselesinin nasıl temsil edildiğini incelemeyi amaçlamaktadır. Dönemin siyasal bağlamı ve basının toplumsal etkisi göz önünde bulundurularak, Hürriyet Gazetesi'nin Kıbrıs'a dair söylemleri; başlık tercihleri, dil kullanımı, vurguladığı temalar ve olayları çerçeveleme biçimi açısından analiz edilmiştir. Bu doğrultuda, Milli Kütüphane Süreli Yayınlar'dan alınan Hürriyet Gazetesi arşivlerinden elde edilen veriler, nitel araştırma kapsamında içerik ve söylem analizine tabi tutulmuştur. Analiz süreci, yalnızca haberlerin yüzeysel aktarımını değil, aynı zamanda bu haberlerin hangi ideolojik zemin ve editoryal tercih doğrultusunda sunulduğunu anlamayı da hedeflemektedir.

Kıbrıs meselesinin Türk basınındaki temsiline dair yapılan çalışmalar çoğunlukla genel bir bakış sunarken, belirli bir yayın organının belirli bir tarihsel dönemdeki yaklaşımına odaklanan araştırmalar sınırlıdır. Bu bağlamda, Hürriyet Gazetesi'nin 1950-1960 yılları arasında Kıbrıs meselesini nasıl işlediğini ortaya koyan bu tez, hem medya-tarih ilişkisine hem de kamuoyunun dış politika algısının şekillenmesine ışık tutacak özgün bir katkı sunmayı amaçlamaktadır.

Bu çalışmanın kuramsal zemini, medya-iktidar ilişkisini açıklayan çeşitli düşünürlerin yaklaşımlarına dayanmaktadır. Louis Althusser'e göre devlet, yalnızca baskı aygıtları (ordu, polis, hukuk) üzerinden değil, aynı zamanda ideolojik aygıtlar (okul, aile, din, medya) aracılığıyla da toplumsal ilişkileri yeniden üretmektedir. (Althusser, 1989, s. 92). Bu bağlamda medya, ideolojik aygıtların en görünür ve işlevsel olanlarından biridir; bireyler medya aracılığıyla iktidarın söylemlerini içselleştirir ve toplumsal düzenin yeniden üretimine katkı sağlar. Benzer biçimde Antonio Gramsci de iktidarın yalnızca zor yoluyla değil, rıza üretimi yoluyla da sürdüğünü belirtmektedir . (Cemiloğlu, 2024, s. 53). Medya, bu açıdan egemen sınıfın hegemonya kurma aracıdır; ancak aynı zamanda karşı-hegemonyaların da üretilebildiği bir alandır. Dolayısıyla medya, iktidar ile toplum arasındaki güç mücadelesinde kritik bir rol üstlenmektedir.

Medyanın kamusal işlevi üzerine ise Jürgen Habermas, "kamusal alan" kavramını ortaya atmış ve yurttaşların ortak meseleleri tartıştığı, hükûmeti denetlediği ve eleştirdiği demokratik bir alanı tarif etmiştir (Habermas, 1991, s. 398-404). Habermas'a göre modern dönemde bu alan giderek daralmış ve medya iktidarın kontrolü altına girerek demokratik işlevinden uzaklaşmıştır. Bu noktada Hannah Arendt'in modern toplum analizleri de

önemlidir. Arendt, bireylerin kitlesel yığınlara dönüşmesinin totaliter rejimlere zemin hazırladığını vurgular (Arendt, 1996, s. 37). Medya bu bağlamda, özgür düşüncenin üretildiği bir kamusal alan olmaktan çıkıp totaliter düzenin yeniden üretildiği bir araç hâline gelmektedir.

Medyanın siyasal gücünü ele alan John Keane (1992), onun yalnızca bilgi aktaran değil, aynı zamanda ekonomik ve siyasal alanda propaganda işlevi gören bir güç hâline geldiğini belirtir. Keane'e göre medya hem bir "gösteri dünyası"dır hem de siyasal iktidarları doğrudan etkileyen bir mekanizma niteliği taşır. Joseph Frankel (1970) de benzer şekilde devletlerin meşruiyetlerini sürdürmek için medya ve telekomünikasyon araçlarını propaganda aracı olarak kullandığını savunmaktadır. Modern çağda kamusal alanın zayıflaması, kitle iletişim araçlarının daha çok iktidarın çıkarlarına hizmet etmesine yol açmıştır.

Bu kuramsal yaklaşımların yanında, çalışmada çerçeveleme kuramı da (framing theory) açıklayıcı bir araç olarak kullanılmaktadır. Çerçeveleme, medyanın olayları belirli bir bakış açısıyla sunarak kamuoyunun algısını şekillendirmesi sürecidir. Hangi unsurların ön plana çıkarıldığı, hangilerinin geri planda bırakıldığı, kamuoyunun özellikle dış politika meselelerine bakışını doğrudan etkilemektedir (Entman, 1993, s. 397).

Tez, dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, Kıbrıs meselesine yönelik 1950-1960 yılları arasındaki sürecin tarihsel arka planı sunulmuştur. İkinci bölümde, Türk basınında Kıbrıs meselesi analiz edilmiştir. Üçüncü bölümde Hürriyet Gazetesinin tarihi ve Türk basınındaki yeri ele alınmıştır. Dördüncü bölümde ise araştırma bulgularına yer verilmiştir.

2. KIBRIS MESELESİNE YÖNELİK 1950-1960 YILLARI ARASINDAKİ SÜRECİN TARİHSEL ARKA PLANI

Kıbrıs, genel anlamda politik, stratejik ve sosyo-kültürel birikimiyle Anadolu ve Akdeniz medeniyetlerinin kavşak noktasında yer almaktadır. Kıbrıs, mevcut jeopolitik konumu itibarıyla bölgede egemenlik kurmak isteyen güçler için vazgeçilmez bir üs olma özelliğini korumuştur (Küçüköğlu, 2012, s. 791-814).

Araştırmanın bu bölümde, Kıbrıs Adası'nın tarihsel süreç içerisindeki siyasal, toplumsal ve yönetsel dönüşümleri ele alınarak, adanın uluslararası bir sorun hâline gelmesine zemin hazırlayan gelişmeler ele alınmaktadır. Özellikle Osmanlı İmparatorluğu döneminden başlayarak İngiliz sömürge yönetimine geçiş, Kıbrıs Adası'ndaki Türk ve Rum toplulukları arasındaki gerilimler ve Enosis ile yaşanan kırılmalar tarihsel bir perspektifle ele alınmaktadır.

Kıbrıs, sosyo-kültürler geçmişiyle, zengin tarihi geçmişiyle, siyasal yapısıyla hem Anadolu hem de Akdeniz medeniyetleri arasındaki etkileşimiyle ve coğrafi konumuyla stratejik bir öneme sahip olarak vurgulanmaktadır (Keser, 2006, s. 114-147). Kıbrıs, yüzyıllar boyunca Hititler, Mısırlılar, Fenikeliler, Asurlular, Persler, Romalılar, Bizanslılar, Araplar, Bizanslılar, Tapınak Şövalyeleri, Cenevizliler, Venedikliler ve Osmanlılar da dahil olmak üzere birçok gücün kontrolü altında kalmıştır (Alasya, 1988, s. 10-12). 1 Ağustos 1571'de Lala Mustafa Paşa komutasındaki Türk ordusu Kıbrıs'ı fethetmiştir (İnalcık, 1964, s. 24). Osmanlı yönetimi, geleneksel yerleşim politikasına uygun olarak, Müslüman Türk nüfusunu Anadolu'dan Kıbrıs'a nakletmiştir. Bunun dışında, Kıbrıs'ın Osmanlılar tarafından fethedildiği sırada perişan bir durumda olan Ortodoks Kilisesi, Türklerin hoşgörülü yönetimi sonucunda desteklenmiştir ve Başpiskoposlar, valilerden sonra en yetkili kişiler arasında yerini almıştır. (Zeki, 1973, s. 19). 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'nın sonunda Osmanlı büyük bir yenilgi almıştır ve Kıbrıs, Berlin Antlaşması ile yasal olarak Osmanlılara bırakılmış olsa da, fiilen İngiliz yönetimine geçmiştir (Gazioğlu, 1960, s.11). İngiltere'nin Kıbrıs Adası'nı işgal etmesinin ana gerekçelerinde biri İngilizlerin Kuzeydoğu Anadolu'da güçlenen Rusya tehdidine karşılık Osmanlı'yı koruma tahayyüldü olmuştur (Sander, 2015, s. 315-316).

2.1. Kıbrıs'ın 1878'den Sonra Değişen Politikası ve İngiliz Hâkimiyeti

Geçmişten bugüne Kıbrıs Adası'nın sahip olduğu kozmopolit dokusu, stratejik olarak da önemli hatlar üzerinde bulunması, batı ülkeleri tarafından doğuya erişimde etkin bir üs olarak kullanılabilmek düşüncesi, Kıbrıs üzerinde çekişmeli bir tarih yaratmıştır. *“Ege ve Marmara denizleri ile Karadeniz’e açılan deniz yolu, Batı Akdeniz ve Süveyş Kanalı vasıtasıyla Kızıldeniz’e, Akdeniz’den Mezopotamya üzerinden İran Körfezi’ne uzanması, Kıbrıs’ı stratejik açıdan konumunu belirtmekte yeterli olmaktadır.”* (Duran, 2008, s. 119). Böylesi bir konumdayken, sahip olduğu sömürge ülkelerinin güvenliği amacıyla İngiltere, planladığı stratejik güvenlik hattının yönünü Kıbrıs’a doğru değiştirmiştir. İmparatorluğun hâkimiyetindeki Hindistan’ın bilhassa Süveyş Kanalı’ndan geçiyor olması, bölgeye yönelik politikaları arttırmak için en geçerli sebeplerden biri olarak görülmüştür. Konuya dair İngiltere başbakanının 1878’deki konuşmasında geçen, *“Kıbrıs’ı almanızdaki temel amaç, Akdeniz değildir, Hindistan’dır”* sözleri belirgin görüşü açıklamaya yetmiştir (Yellice, 2011, s. 5).

Hızlı bir şekilde toprak kaybedip, gerilemeye devam eden Osmanlı İmparatorluğu’nun o dönem Ayestefanos Anlaşması ile Rusya tarafından yenilgiye uğratılıp, askeri, politik, mali kayıplara uğraması, aynı zamanda İngiltere’nin de çıkarlarını zedelediğinden dolayı, Osmanlı İmparatorluğu ile İngiltere arasında 4 Haziran 1878 tarihinde yapılan Kıbrıs Konvansiyonu ile Kıbrıs idaresi İngiltere’ye geçmiştir. Teorik olarak kazan-kazan niteliğinde olduğu düşünülen anlaşmanın aslında II. Abdülhamit tarafından ilk önce kabul edilmemiştir. II. Abdülhamit, fakat daha sonra ülkenin iç ve dış politikadaki çöküşlerin etkisiyle onaylamak durumunda kalmıştır. Pratik olarak düşünüldüğünde ise Ada idaresinin İngiltere’ye kiralanmasının uzun vadede daha büyük sorunlar teşkil edeceği su götürmez bir gerçek olarak ortadadır. Daha sonraları anlaşmayı destekler nitelikte, 92 bin 800 sterlin kira bedeline, Rusya’nın işgal ettiği yerleri (Kars, Ardahan, Batum) geri verdiği takdirde, adanın geri alınmasını içeren maddeler eklenmiştir. (Erol, 2010, s. 2).

Kıbrıs’ın fethinden bu yana 307 yıldır Osmanlı egemenliğinde olan ada 1878’den sonra İngiltere hâkimiyetine girmiştir. Çünkü Rusya daha sonraları toprakları geri vermesine rağmen anlaşma hükümlerine hâle getirilip Kıbrıs Osmanlı’ya iade edilmemiştir. Osmanlı hâkimiyetinde olan Kıbrıs Adası’nda Rum ve diğer uyruklara oranla azınlık konumunda olan Türkler, ada idaresinde öncü konumdaydı. İmparatorluğun o döneminde tabi olduğu toplumları inanç usulüne göre yönetmeyi amaçlayan millet sisteminin bir avantajı olarak, adadaki Hristiyan kesim ile Ortodoks kilisesi arasındaki Rum kimliğini şekillendiren o güvenilir bağ, İngilizlerin sözde kira, daha sonra aleni olan

ilhak stratejisiyle, çözülmeye başlamıştır. Daha sonra kilise, siyasi ağırlığını yeniden hissettirerek Rum toplumunu Enosis faaliyetleri için kanalize etmiştir bu durum hafif güç (soft power) niteliğinde olmuştur. İngiltere idaresine giren Türk halkının şeriat hukukuyla yönetilmesinden vazgeçilerek batı tarzı hukukun yönetimde etkin olması, Türk kurumlarının kapatılıp Türk yöneticilerin faaliyetlerinin kısıtlanması, görevlerinden uzaklaştırılması, reorganizasyona gidilerek Türk milletini ada sathında İngiliz ve Rumlara karşı savunmasız bırakmak için yapılan müdahalelerin başlangıcı olmuştur. Halbuki önceleri Osmanlı himayesinde olan ada tarihinde, azınlıklar önemli bir konumda olmuştur. “Çoğu Grek Ortodoks olan çok az bir miktar da Katolik ve Protestan içeren bu halk da Anadolu’nun otokton ahalisindendir. Etnik, dinsel ve dilsel farklılık arzeden Anadolu’nun Ortodoks Rumları 1923 Lozan’da Yunanistan ile imzalanan zorunlu Ahali Mübadelesi sonucu göç etmek zorunda kalmışlar; yalnızca Bozcaada, İstanbul ve İmroz Rumlarının kalmasına izin verilmiştir.” (Oran, 2004, s. 5). O dönemden itibaren İngiliz yönetiminde Türklere yönelik huzursuz, baskıcı, saldırgan uygulamalar, Türk milletini kendi ulusal, dinsel, kültürel kimliklerini muhafaza etme adına savaşmak durumunda bırakmıştır. (Ağaoğlu, 2018, s. 124).

Yunanistan ve ‘Enosis’ olarak isimlendirdikleri Ada’daki Rumların, hedeflerine ulaşma çabaları, İngiltere’nin Ada’yı aldığı 1878 yılından bu yana devam eden bir süreçtir. Türkiye Cumhuriyeti’nin kaygısız oluşunun, İngiltere’ye olan güvenden kaynaklandığı belirtilmektedir. (Küçüköğlu, 2011, s. 795). Fakat İngiltere’nin bölgede var olan etkinliği azalmaya başlamıştır.

2.1.1. 1914 İngiltere’nin adayı taç koloni ilan etmesi

O dönem itibariyle oluşacak yeni güç düzeni, kapitalin empanyalı zorunlu getirisi siyasal, ekonomik ve kültürel hegemonya, I. Dünya Savaşı başlamadan evvel İngiliz idaresi ve Yunan panhelenizmi¹ ile Kıbrıs’taki Türkler üzerine yapılan yağmalar, zulümler ile kendini doğrulamıştır. Osmanlı İmparatorluğu’nun o dönem Balkan devletleri ile içinde bulunduğu çekişmeli durum var olan konjonktürü de olumsuz etkilemiştir. 1789 tarihli Fransız İhtilali ile süregelen milliyetçilik akımı, Rusya’nın Osmanlı’ya karşı Balkan milletlerini müfsit girişimleri vb. sebeplerden ötürü baş gösteren Birinci Balkan

¹ Dünya üzerinde bütün Yunan milletini bir araya getirme, aynı devlet etrafında toplama amacı güden ideolojidir.

Savaşı (Bulgaristan, Sırbistan, Yunanistan, Karadağ, Arnavutluk) ve daha sonra Bulgaristan'ın diğerlerine nazaran fazla toprak almasıyla devam eden İkinci Balkan Savaşı'nın (Romanya, Sırbistan, Yunanistan, Karadağ, Bulgaristan, Arnavutluk) yarattığı siyasi bunalım Kıbrıs'taki Türkleri daha çok tedirgin eden bıçak sırtı bir süreçtir. Süreçten feyizlenen Rum kesimi, Türkleri ve Türk bayrağını tahkir edip, ilhak için geçerli zemin hazırlayıp, enosis propagandaları yapmaları, Türk kesimine gelecekte adanın Yunanistan'a verilmesi durumunda, yok sayılacakları endişesini düşündürmüştür (Çakmak, 2009, s. 74).

1912 yılında Başpiskopos Cyril önderliğinde diğer piskoposlar ilhak çalışmaları için var güçleriyle devam ederken, Rum meclis üyeleri istifasını vererek İngiliz yönetimini protesto etmiştir. Buna sebep olarak da vergilerin orantısız olarak artması ve vergi gelirlerinin ada için kullanılmadığı düşüncesidir. İngiltere'nin o zamana kadar adanın Osmanlı'ya ait olduğu ve Helen uygarlığına ilhak edilmesinin mümkün olmadığı görüşü Birinci Dünya Savaşı dönemi değişen stratejiyle son bulmuştur. Bu süre zarfında yaşanan karmaşayla adanın mali, ekonomik ve siyasi deformasyona uğraması bir kısım Türkleri göç etmeye zorlamıştır (Sonyel, 1995, s.166).

5 Kasım 1914 tarihinde Osmanlı'nın savaşa taraf olarak Almanya ile birlikte dâhil olmasının ardından İngiltere kraliyet emri neşredip, Kıbrıs'ı ilhak ettiklerini ve artık kira vermeyeceklerini açıklamıştır. Bu süreçte birçok Türk vatandaşı yaşam kaygısıyla İngiliz olma yolunu seçerken bir kısmı da adayı terk etmek durumunda bırakılmıştır. Bu döneme ait elde edilen bilgilerde 8 bin civarı Türk'ün adadan ayrılmak zorunda kaldıklarını, kalanların da aralarında yöneticiler dâhil olmak üzere ayrımcı, müstebit durumlara, haksız tevkiflere maruz kalmaları, gelecekleri hakkında büyük bir kaygı, korku, üzüntü yaratmıştır (Sonyel, 1995, s. 167-168).

Savaşın ilerleyen yıllarında Ekim 1915 dolaylarında İngiltere'nin, yanlarında savaşa girme koşulu ile Kıbrıs'ı Yunanistan'a verebilecekleri önerisi, Yunanistan tarafından reddedilmiştir. İngiltere'nin ada üzerine ele avuca gelir bir politikasının olmaması, uluslararası arenada kendileri açısından çok fazla stratejik önem arz etmediği düşüncesi, maddi yatırımlara da mani olmuştur. Bazı İngiliz meclis üyelerinin Kıbrıs'ın ilerleyen dönmelerde İngiltere için büyük sorunlar teşkil edeceği düşüncesi ilerleyen dönemlerde, sömürgelerden beslenen güç İngiltere için büyük önem arz etmiştir. (Yellice, 2011, s. 11).

Daha önce de belirtildiği üzere Kıbrıs, İngiltere'nin en büyük Uzakdoğu sömürgelerinden olan Hindistan'ı da kaybedince, gelirlerinin çoğunu oluşturan petrol temini için Ortadoğu'da müzekker bir siyaset izlemeye yönelten bir konuma gelmiştir. Ortadoğu ve Akdeniz ne Amerika ne de Rus tehdidine bırakılmalıydı. Bu minvalde bu aktörler Doğu Akdeniz bağlantıları üzerinde nüfuzu arttırma yoluna gitmiştir. İkinci Dünya Savaşı sonrasında Kıbrıs üzerinde aktif bir siyaset izlemekten uzak kalan İngiltere, adayı daha çok “backwater” olarak değerlendirip, ilerleyen siyasi manevraların değişimi ve dönüşümüyle hava ve deniz üssü olarak kullanabilme fikrinde olmuştur (Yellice, 2011, s.7). Ortadoğu üzerine yönelik savunma politikasını Mısır üzerinde izleyen İngiltere, 1954 yılında Mısır'da yükselen milliyetçilik hareketleri ve Nasır ile gelen darbe yönetiminden sonra İngiltere ile ilişkilere ket vurulmuştur. Bu dönem itibariyle Ortadoğu üzerine uzman görüşleri, Kıbrıs'ın askeri üs olarak konuşlandırılmasının, İngiltere ekonomisi ve siyaseti açısından, bölgesel ve ulusal bazda tahakkümün etkinliğinin tek yolu olarak görülmüştür (Zia, 1975, s. 107-141).

30 Ekim 1918 tarihinde İtilaf Devletleri ve Osmanlı İmparatorluğu arasında imzalanan Mondros Mütarekesi fiilen Osmanlı'nın bitmesine sebep olmuştur. Ekonomik, askeri ve siyasi bloklarda verilen tavizler, savaştan mağlup çıkmış bir devlet, Anadolu ve Trakya'nın işgale münasip bir konuma gelmesi, Mustafa Kemal önderliğinde başlayacak bir kurtuluş mücadelesine zemin hazırlamıştır. Savaşın verdiği tahribatın, konjonktüre yansımaları sadece ulusal anlamda olmayıp, Kıbrıs'ta yaşayan Türk halkını da büyük ölçüde etkilemiştir. 1919 yılında başlayan milli mücadele Kıbrıslı Türkler adına da belirsiz ve karanlık bir sürece işaretler. O sıralar Kıbrıs'ta müftülük yapan Hacı Hafız Ziyai Efendi, Kıbrıs'ın her köşesinden Türk temsilcilerle oluşturduğu milli bir kurul ile Kıbrıs'ın ilhak edilmesinin mümkün olmayacağını ve adanın Türklere yeniden verilmesi gerektiğini içeren direktiflerin bulunduğu bir metin hazırlamıştır. Bu metni Paris'te düzenlenecek olan barış konferansında bizzat kendisi tarafından sunulmasına diğer üyeler arasında karar verilmiştir. İngiltere idaresinin ayrılıkçı çizgisine hızla yön verdiği bir dönemde Rum yöneticilerin istedikleri gibi yurtdışı seyahatleri yapmalarına karşın, müftünün ve diğer Türk yöneticilerin sıkı disiplin uygulamalarına maruz kalmaları olağan karşılanmıştır (Sonyel, 1995, s. 117-173).

Kitleleri hareketi geçiren Enosis faaliyetlerinin giderek şiddetlendiği bir dönemde Hacı Hafız Ziyai Efendi'nin sunulmasına bile izin verilmeyen yönergesine karşılık, Rum delegeler başpiskoposluk binasında aldıkları karar doğrultusunda ilhakın en yakın zamanda gerçekleşmesi gerektiğini ve adanın hâkimiyetinin Yunanistan'ın hakkı

olduğuna yönelik bir bildiri deklare etmiştir. Türklerin bulunduğu bölgelerin delegeleri buna karşılık, İngiliz yüksek komiserine, eğer söz konusu Helen ulus inşası düşüncesinin adayı ele geçirmesi söz konusu olacaksa, Kıbrıs'ta yaşayan yaklaşık 61 bin Müslüman vatandaşın yok sayılacağı, bunu kesin surette kabul edemeyeceklerini, var olan statükonun korunması üzerine oydaşmacı bir karar talep ettiklerini, yaşanan kaosun Türk halkını bedbin bir vaziyete ittiğini içeren bir yazı iletmiştir (Çay, 1963, s. 22).

Osmanlı'nın ulusal ve uluslararası siyasette yaşadığı ağır koşulları fırsat bilen Kıbrıslı Rumlar, Anadolu'nun Yunan istilasını fırsat bilerek, Enosis faaliyetleri için provokasyon çalışmalarına devam etmiştir. Meclis'in Türk üyelerinden Musa İrfan ve Sait Beyler, nümayişlerin devam ettiğini, propagandaların ada nezdinde her iki uyruk için de aşılamayacak bir hınca sürüklediğini ve İngiltere idaresinin açıklamasına rağmen durum değişmemiştir.

1919-1923 yılları arasında süren kurtuluş mücadelesi için, Kıbrıs'ta yaşayan Türkler de Türklük bilinciyle hazırladıkları yardımları gizli kapaklı bir şekilde yurda ulaştırmış olmanın sevinciyle galibiyet için gün saymışlardır. 1922 yılının sonlarına doğru geldiğinde Anadolu'nun Yunan istilasından temizlenip, bozguna uğratılması, ada Türkleri için gurur ve sevinç olup, Türk'ün gücünün, ilhak projesini gündemden düşürmeyen Yunanistan için gözdağı olarak görüleceğini düşündürmüştür. (Sonyel, 1995, s. 174).

2.1.2. Lozan Antlaşması ile İngiltere'nin adayı ilhak ettiğinin kabulü

1923 yılında cumhuriyetin ilanını izleyen süreçte Atatürk ilke ve inkılaplarının yeni Türkiye Cumhuriyeti bünyesinde kutlamalarla benimsenmesi, Kıbrıs'ta yaşayan Türkler için de aynı heyecanı ve coşkuyu uyandırmıştır. Kıbrıslı Türklerin de Türkiye'de yaşayan vatandaşlarla gibi herhangi soyut veya somut bir tahakküm altında olmadan aynı milli şuur, milli irade ve kimlik dayanışması bünyesinde bulunmaları, topraklarına ve tarihlerine sıkı sıkıya bağlı olduklarının kanıtıdır. Kemalist ruhun ayak sesleri bu topraklara yürekten bağlı olan herkesten duyulup tüm dünyada gözler önünde serilmiştir. (Gazioğlu, 1960, s. 24).

24 Temmuz 1923 imzalı Lozan Barış Antlaşması Türkiye Cumhuriyeti adına gelecek bağlamında uzun vadede önemli sonuçlar doğururken, antlaşmanın bazı hükümleri (boğazlar, kapitülasyonlar, Musul-Irak) üzerine uzlaşya gidilmemiştir. Fakat

daha önce İngiltere idaresi tarafından taç koloni ilan edilen Kıbrıs, söz konusu antlaşmanın 16, 20 ve 21. maddeleri uyarınca, bir anlamda gözden çıkarılıp topraklarımız dâhilinde olmadığını kabul etmek mecburiyetinde bırakılmıştır. Kıbrıs sorununu takip eden süreçte, adanın aslında hiçbir zaman bir İngiliz toprağı olarak görülmediğı düşüncesi verilen savaşımmlarla desteklenmiştir. (Özdemir, 2014, s. 7-10).

1901 yılında itibaren adada görece artan Türk nüfus, İngiliz ve Rum kesimi için iyi karşılanmamıştır. Zira 1920’li yıllara gelindiğinde bu oran toplam nüfusun beşte birine yaklaşık 65 bin kişiye tekabül ediyordu. Lozan Barış Antlaşmasının 21. maddesi gereğince adadaki Türk nüfusa istedikleri yere göç edebilme imkânı verilmesiyle (Hakk-ı Hıyar) yaşayan Türk nüfusun çoğı, hem milli duyguların verdiğı bir hışımla hem de maruz kaldıkları siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel ayrımcı tutumların etkisiyle o dönem elde edilen verilere göre 10 bine yakın göç söz konusu olmuştur. (Sonyel, 1995, s. 175). Türk vatandaşlara karşı bir anlamda sert güç kullanılarak vuku bulan politik kaos ikliminin Kıbrıslı Türklere sirayeti mecburi göç istikametinde olurken adada kalıp İngiliz uyruğına tabi olan vatandaşlar da mevcuttur. Adeta dikta rejimin rüzgarları esmiştir. Yapılan göç dolayısıyla Kıbrıs’ta konsolosluklar açılmıştır ve göç edecek muhacirlere gerekli yardımlar Türkiye Cumhuriyeti tarafından sağlanmıştır. (Gazioğlu, 1960, s.194).

İngiltere’nin o dönem yönetim erkini elinde bulunduran Muhafazakar Parti’nin, enosisleştirme girişimlerine destek vereceğini düşünen Rumlar, Sömürgeler Bakanı’nın yaptığı açıklamalarla hayal kırıklığına uğramıştır. Devam ettirdikleri bu müfsit ve muhteris Enosis faaliyetlerinin bir sonraki seçimde başa geçen İşçi Partisi (1924) hamilinde hız kazanacakları düşüncesi, tekrar gündeme getirme girişimlerinin reddi, unutulmaya yüz tutacakmış izlenimi uyandırmıştır. 1925 yılında Kıbrıs’ın tam olarak İngiltere kolonisi ilanı üzerine endişeleri artan Rum kesimi, Helenizm ideasının yayılması için gerekli enformasyon süreci adına adaya Yunanistan’dan öğretmenler temin etmiştir. Siyasi hegemonyanın başat yardımcılarında biri de bir nevi kültürel, sosyal ve etik değerlerin yozlaştırılıp karşı cephede güçlendirilmesiyle ilgiliydi. Bu kritik süreçte büyük rol oynayan Yunan öğretmenler çalışmalarına son hız devam ederken adaya gönderilen Türk öğretmenler verilecek müfredatın içeriğinde konsensus sağlanamadığı için geri dönmek zorunda bırakılmıştır. (Sonyel, 1995, s. 176).

1930’lu yıllara doğru hızlı bir ivme kazanan Rumların Megal-i İdea düşüncesinin bir anlamda devamı niteliğinde sayılabilecek Enosis akımı, Kıbrıslı Türklere ile ilişkisi olan her kurum ve kuruluşa bizzat Türklüğe doğrudan ziyarı dokunmuştur.

2.2. Rumların Enosis İsyanı (1931)

1929 yılı Dünya Ekonomik Krizi olarak adlandırılan büyük buhran dönemi her ne kadar başta Amerika, Almanya ve Birleşik Krallık ülkelerini hedef alan bir süreç olsa da daha sonra Türkiye dâhil diğer ülkeleri de etkisi altına almıştır. Küreselleşme sürecinin dünya genelinde ekonomik dalgalar hâlinde kendini gösteriyor olması tüm ülkeleri tedirgin etmiş durumdaydı. Türkiye’de daha çok tarım politikalarını ve mali çizelgeleri vuran kriz ilerleyen dönemlerde kasırga etkisiyle yayılmıştır. Daha çok sanayileşmiş ülkeleri saran, piyasaları alt üst eden bu ekonomik depresyon döneminin yankıları Kıbrıs’a kadar uzanmıştır. (Yellice, 2011, s. 13).

Kilisenin Rum nüfus üzerindeki etkisi ve İngiliz idaresinin muktedir olduğu adanın statüsünün tam bir koloni edilmesi ilanı ile sarsıldığı için artık eski otoriteyi sağlamak adına çözüm arayışları olmuştur. Tinsel hegemonik etkinin yerini tekrar güçlü bir idareyle doldurması için bahsedilen bu ekonomik buhranın Kıbrıs’a sirayeti tetikleyici olmuştur. İngiliz idaresinin var olan krizin kamu politikalarına yüksek vergilendirme şeklinde olan yansımasını kabul etmeyen Rum siyaset adamları kilise destekli bir isyan başlatmıştır. O dönem İngiliz Vali Sir Ronald Storrs’ın tabiiyetinde bulunan Lefkoşa’daki konak yakılmıştır. İsyanın tabii nedeni olan Yunanlılaştırma tutkusu bu yolla kendini tüm dünyaya daha net ifade edebilecekti. Eşgüdümlü bir kaos ortamının götürüleri can ve mal kaybı şeklindeydi. Monobloklaşmış zihinlerin Enosis üzerindeki çaba ve ısrarları Rum tedhişçiler üzerinde de tevkifle, hatta sınır dışı edilmekle sonuçlanmış durumdaydı. O döneme ait kaynaklardan elde edilen bilgilere göre Yaklaşık 2 bin tevkif, 10 tutuklanma, 6 ölü ve 30 yaralı şeklinde olmuştur. Düzenlenen bu isyan dalgası nitelik itibarıyla geniş kitlelere uzanmıştır ve mevcut bulunan etnik gerilimi arttırıp, kimlikleri kendi içlerinde birbirlerine daha çok kenetleyen bir durum oluşturmuştur. Ada üzerindeki ayrılıkçı politik tavırların Türkler üzerindeki mahiyeti korkunç ve karamsar olmaya devam etmiştir. (Sonyel, 1995, s. 178-179).

Eğitim, siyaset ve evkaf sahâlarında var olan bu karmaşa ve baskı şikâyetleri arttırmıştır. İsyandan sonra içeri alınan Rumların bir kısmı mahkeme kararıyla beraat ederken, Türkler sudan sebeplerle işlerinden oldu. Lozan Antlaşması hükümleri ile

Türlere büyük ölçüde mali destek olabilecek evkafın idaresinde İngiliz memurlar varken, Rum evkafı serbesttir ve idaresi Rum cemaatindedir. İsyân hareketinden beri meclis kapalıdır, dolayısıyla Türklerin kendilerini müdafaa edecek temsilcileri yoktur.

Türk cemaatine mensup memurların maaşları kesilmiştir. Var olan boşluğu doldurmak adına Avukat Bay Said müftü olarak seçilmiştir, fakat İngiliz hükûmeti tarafından onaylanmamıştır. Rumlarda ise despot yöneticiler cemaatleri adına her türlü işgüzarlığı kabul ettirmiştir.

Bütün bu karmaşalı ve kayırmacı düzenin olumsuz yansımalarını bir nebze de olsa Türklerin iktisadi olarak ada çapında güçlenmeleri ile ekarte edilebileceğini savunan Kıbrıs seçmen dairesi mensubu Necati Özkan, Kıbrıs'ta Türklere ait sigara fabrikası açılmasını, Kıbrıs'ta İş Bankası'nın bir başka şubesinin açılması, yerli malı üretim yerleri açılması ile Türk inkişafının olabileceğini ve bunun için gerekli adımları bizatihi kendisinin attığını belirtmiştir. (Keser, 2013, s. 65).

Kıbrıs Adası her geçen gün uluslararası siyasette cazibesini arttıran bir konuma sahip olmakla birlikte, içinde barındırdığı muhtelif kimliklerin üzerinde hak sahibi olduklarını iddia eden çekişmeli bir koordinattadır. İngilizlerin ada siyasetindeki mevcut bekalarını koruyabilmek için başvurdukları yöntemlerden biri de Türkleri kendi içlerinde birbirlerine düşürerek, Kıbrıs'ın Türklere ait olduğunu benimseyen savlarından uzak tutmaktır. O dönem Cumhuriyet Türkiye'sinde Kemalist adımların izlerinin işareti olan ilke ve inkılaplar, modernizm çabaları, popülist bir siyaset anlayışına sahip olmakla birlikte, aksine bu yeni düzene uyum sağlamak istemeyen din temelli İslamcı gruplar vuku bulmuştur. İçsel karmaşa sağlayarak bölücü bir yönetimle iktidarı elinde bulundurabileceği stratejisiyle İngiltere, Türklük bilinci yerine İslam bilinci yerleştirme gayretleri, Türk Lisesi'nin ismini İslam Lisesi olarak değiştirmesi, şapka yerine fes giyilmesini istemesi ve bu yolda zorlamalara başlaması vb. kısıktıcı uygulamalarda bulundu. Fakat milli irade ve bilincin uyanık kalması bu tür yönelimlerin etkisini büyük ölçüde daraltmıştır.

Kıbrıs Türklüğü adına matbuat hayatına başladığı günden beri çeşitli yazılar yazan, ulusal gücün, toplumsal mücadelenin diri kalması gerektiğinin ve her fırsatta Kıbrıs'ın Türkiye'ye ait olduğunun altını çizen Kıbrıslı gazeteci M. Remzi Okan, o dönem, İngiliz Muhipleri Cemiyeti üyesi Sait Molla ve avukatı Baron Amerya hakkında kaleme aldığı yazılardan ötürü, hapis cezasına çarptırılmıştır. Okan'a göre "adaya geldiği günden beri Kıbrıs Türkleri üzerine müfsit ve iğfal faaliyetlerden bulunan bir bölücü Yunan ajanı olan Molla ve avukatı, yılan gibi bağrını sürüyerek gelen firari iken

İngiliz yargısında sadece siyasi bir mülteci hükmündeydi.” Gazetecinin tutukluluk sürecini fırsat bilen avukat, Okan’ın sahibi olduğu Söz gazetesinin kapanması için mahkemeye başvurup yüksek bir meblağ tazminat talep etmiştir. (Keser, 2013, s. 66).

Bütün bunlar yaşanırken, inkişafını devam ettiren Kemalist reformların Anadolu’dan başlayarak Kıbrıs Türk toplumuna entegresini kapsayan sürecin, İngiliz idaresi tarafından hoşgörü ile karşılanmadığı bilinci ve buna yönelik zorba ve bölücü politikaları nihayetinde Türk nüfus göç etmeye devam etmiştir. Kıbrıs’ta buluna Türk Öğretmenler Cemiyeti’nin artık Türkiye Cumhuriyeti’nde Atatürkçü ilke ve inkılapların uygulandığına binaen Türklük bilincini yaşatmak ve milli değerlere sahip çıkmak adına aynı yeniliklere tabi olmak gerektiğini belirten konuşmalarından sonra cemiyet üyelerinin bir kısmı sürgüne gönderilmiştir. İngiltere idaresinin kontrol mekanizmasına bir tehdit olarak algıladığı ilke ve inkılaplara uyum ile ulusal mücadeleyi dinamik tutma politikası, bazı evkafçı zihniyetlerin mukavemeti ile karşı karşıya kalmaya devam etmiştir. Ümmetçi tutumun millet zihniyetine dönüşümünü engellemek için bu direnişleri dinamik tutmak İngiltere’nin de onayladığı bir tablo olmuştur.

İngiliz himayesi, Türk toplumuna yönelik bölücü ve yıkıcı tutumunu devam ettirirken kendi egemenliğinin devamını sağlama düşüncesine binaen devam eden Enosis hareketlerine karşı da sert bir duruş sergiledi. İngiltere nezdinde “iyicil otokrasi” şeklinde tanımlanan bu politika II. Dünya Savaşı sonuna kadar devam etmiştir. (Yellice, 2011, s. 14).

1940’lı yıllara gelindiğinde Kıbrıslı Türklerin maruz kaldıkları bu tablo karşısında sesini ve sözünü yükselten, medyanın kamuoyu üzerinde itici kuvvetini fırsat bilerek, Dr Fazıl Küçük kurduğu Halkın Sesi adlı gazetesinde, Rum ve İngilizler adına jurnallerde bulunmuştur. O’na göre Enosis tahakkümünün yayıldığı ve düşünsel anlamdan çıkıp icrai boyutta vuku bulduğu her saniye Türk toplumu için tehlikeliydi. Nisan 1943 tarihinde kurulan Kıbrıs Türk Azınlığı Kurumu’nun (KATAK) kurucu üyelerinden olan Küçük, ilerleyen dönemlerde üyeler tarafından sağlanamayan fikirsel uzlaşısı sebebiyle 1944 yılında Türk Milli Birlik Partisi’ni kurmuştur .(Sonyel, 1995, s. 179).

1947 yılına gelindiğinde en başından beri sahip oldukları Helen ülküsünden yola çıkarak Kıbrıs Rum Komünist Partisi AKEL, İngiliz hükûmetinin dayatmacı yönetiminin İkinci Dünya Savaşı sonrası değişen mecburi siyasetini fırsat bilerek Kıbrıs’a otonomi talebinde bulunmak için Londra’ya komisyon göndermiştir. Bağımsız otonomi talebini kısıtlı olarak vermek için bir anayasa hazırlayan Vali Lord Winster’ın önerisi Rumlar

tarafından kabul edilmemiştir. Dr. Fazıl Küçük'ün bu talebe başkaldırı niteliğinde düzenlediği mitinglere, Türk basını ve üniversite öğrencileri büyük ilgi göstermiştir. Bu mitingler bir anlamda Türklerin Kıbrıs siyasetinde yeni bir dönemin kapılarını aralamıştır (Sonyel, 1995, s. 179).

Kıbrıs'ın uluslararası siyasetteki çekişmeli tarihi her ne kadar zaman zaman Lozan sonrasında Türkler tarafından unutulup unutulmadığına dair sorularla karşı karşıya kalsa da Türkiye Cumhuriyeti'nin Lozan Barış Antlaşması'ndan sonra çözülmemeyen birçok sendroma ilave bir problem ile daha uğraşmak istememeleri ve İngiltere ile ilişkileri bir anlamda Sovyet ve Fransız tehlikelerinden korunması adına iyi tutması gerekmiştir. Bu kritik sürecin ada üzerinde bulunan statükonun korunması, uluslararası siyasette iyi ilişkiler kurmayı ve güvenlik koridorunu sağlam tutmak amacıyla Balkan ve Doğu devletleri ile dostluk temelli paktlar imzalanmıştır.

2.3. 14 Mayıs 1950 Çok Partili Hayata Geçiş

İkinci Dünya Savaşı'nın ardından uluslararası yapılanmanın küresel dinamiklerinin yanında Türkiye Cumhuriyeti için yerel dinamikleri de oldukça önemli bir eksendedir. Savaş sonrası kurulan yeni sistemin en güçlü parametresi liberal ve özgürlükçü bir düzendir. Batılı devletlerin bu özgürlük bağlamında yeni bir siyasi, ekonomik ve sosyal düzenin ideal olan olduğu yönündeki görüşleri ve uygulamaları, Türkiye'yi bir anlamda bu yönelime mecbur bırakmıştır. Bundan sebep, Türkiye'de 1945 ve 1950'li yıllarda uygulanacak olan demokrasinin tutacaklarından serbest piyasa ekonomisi ve özgürlükçü bir devletin adımları atılmıştır. (Ağun, 1997, s. 5). Tek Parti yönetiminin yerini yavaş yavaş çok partili bir sisteme bırakması Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün de desteğiyle gerçekleşmiştir. Şöyle ki İnönü'nün 1945 yılı Mayıs ayında, *“Memleketin siyaset ve fikir hayatında demokrasi prensipleri daha geniş ölçüde hüküm sürecektir”* şeklinde yaptığı konuşması da bunu destekler niteliktedir. (Özkır, 2012, s.31).

Uygulanacak bu yeni sistemin meclisteki yansımaları muhalefet şeklinde vuku buldu. Mecliste, Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu ve Bütçe Kanunu'na dair görüşmeler esnasında bir grup vekilin ret oyu ile muhalefetin ilk nüveleri kendini göstermiştir. Parti içi hizipleşmenin 1945'ten itibaren başlayan yeni bir siyasi parti kurma çabalarına dönüşümü, 1946 yılında ete kemiğe bürünmüştür. Adnan Menderes, Celal Bayar, Fuat Köprülü, Refik Koraltan tarafından kurulan Demokrat Parti (DP) dönemi, Türkiye'de çok

partili hayat adına önemli bir viraj olmuştur. Hükûmetin üzerinde durduğu liberal ekonomi ve liberal siyaset gibi fenomenleri onaylamasıyla beraber laikliği dinsizlik olmaktan ziyade din özgürlüğünün olması gerektiğini savunmuştur. Muasır medeniyetler seviyesine ileri demokrasi ile erişileceğinden dem vuran köy ile kent arasındaki ilişkiyi başarılı bir şekilde yöneten ve İslami değerleri vatandaşlara inisiye etme şeklinde bir politika izleyen parti, ilerleyen dönemlerde de oylarını arttırarak bu dönemin siyasi, ekonomik ve sosyal iktidarı olmuştur. (Özkar, 2012, s. 41-45).

Bu dönemle birlikte Türkiye’de Kıbrıs politikasına dair çeşitli stratejiler izlenmişse de dönemin başlarında hakim düşünce Kıbrıs’ın Türkiye’nin sorunu olmadığına dair söylemlerdir. Fakat bu görüş yerini 1954 yılından sonra yerini Kıbrıs’ın Türk olduğu politikasıyla değişecektir. (Fırat , 2000, s. 2).

2.4. Kıbrıs Sorununun İç ve Dış Politikada Sorun Olarak BM Gündemine Getirilmesi İle Birlikte Başlayan Tedhiş Hareketleri (1954 - 1957)

Türkiye, Kıbrıs ile sahip olduğu tarihsel bağ, sınırlarımıza yakınlığı itibariyle bulunduğu stratejik konum ve her ne kadar adada sonradan yapılan baskıcı, ayrılıkçı tutum ve zulümlerden dolayı azalan bir Türk nüfusu olması sebebiyle 1954 yılından itibaren DP önderliğinde dinamik bir politika izlemeye başlamıştır. Bir yandan İngiltere’nin aday backwater güdümünde tutmak istemesi diğer yandan Yunanistan’ın dostluk anlaşmalarının hükümlerini hiçe sayıp adada Rumlar ile birlikte Helen inşası kurma fikrini propagandalar, gösteriler ve kitlesel saldırı emirleri ile yaymaya başlaması, Kıbrıs konusunda taraf bütün aktörlere yönelik strateji izlenmesi gerektiğini göstermiştir.

2.4.1. 1954 Kıbrıs sorununun BM gündemine getirilmesi

Kıbrıs sorunu, Birleşmiş Milletler ’in (BM) gündeminde uzun bir geçmişe sahip olduğu görülmektedir. Özellikle Kıbrıs Cumhuriyeti’nin kurulması ile birlikte 1974 Kıbrıs Harekatı’ndan itibaren konu, BM’nin gündemine gelmeye başlamıştır. Dolayısıyla BM’nin kurulması tam olarak Soğuk Savaş sonrasında gelişen en önemli konulardan biridir ve 1945 yılında BM’nin kurulmasıyla birlikte BM’nin Türk-Yunan ilişkilerinin geleceği açısından belirleyici bir rol üstlendiği görülmektedir. Öte yandan BM’nin Anayasası’nda bulunan ve Türk-Yunan ilişkilerinde doğrudan Kıbrıs sorununun uluslararası anlamda Yunanistan’ın bu konuyu bir sorun hâline getirmesinde önemli bir

rolü olmuştur. BM'nin Anayasası'nda bulunan ilgili madde ise şu şekildedir; *“Kendi kendisini bağımsız, otonom, muhtar yani self- government/self-determination şeklinde idare edemeyen halkların istekleri, eğilimleri göz önünde tutulmalıdır.”* (Erim, 1975).

Bu madde, Türk-Yunan ilişkilerini doğrudan etkilemiştir ve aynı zamanda sorunun günümüze kadarki uzlaşsız bir sorun hâline gelmesinde önemli bir paya sahiptir. BM, aynı zamanda Kıbrıs sorununa çözüm bulmaya yönelik çeşitli çabaları desteklemiş olsa da Kıbrıs'taki iki toplum arasında müzakerelerin yürütülmesini her zaman destekleyen pozisyonda olmuştur. Bu noktada BM'nin, Kıbrıs sorunu ile ilgili en önemli girişimlerinden biri olan ve taraflar arasında barışın sağlanması adına Kıbrıs Barış Gücü (UNFICYP) adlı misyonunun 1964 yılında kurması olarak öne çıkar. Şüphesiz, bu misyon, Kıbrıs'ta çatışmanın çözümü ve taraflar arasındaki barışın korunması adına bir girişim olmuştur. Ayrıca, BM, Kıbrıs Sorunu için BM Genel Sekreteri ve Kıbrıs Özel Temsilcilerini Kıbrıs Sorunu'nun çözümü adına geniş yetkilendirmiştir. Özellikle iki ülke arasında arabuluculuk yapılması adına önemli girişimleri bulunmaktadır. Türkiye ise Kıbrıs konusunda 1954 yılından itibaren Yunan Hükûmeti'nin Kıbrıs konusundaki isteklerinden ötürü BM'ye başvurusunda genel olarak sessiz kalmayı tercih etmiştir. Bunun yerine Türk Hükûmeti, adadaki Türk halkının korunması ve haklarını savunmak adına hareket etmeyi tercih etmiştir. (Oran, 2008).

Türk-Yunan ilişkileri bağlamında Kıbrıs meselesinin BM'ye taşınmasında ısrarlı bir duruş sergileyen Yunan Hükûmeti, aynı zamanda bu meseleyi self determinasyon talebiyle BM'e götürmüştür. Dolayısıyla Kıbrıs Sorunu'na karşı oluşturulan dezenformasyon kampanyası bağlamında Kıbrıs Sorunu'nu Enosis'in emelleri doğrultusunda sonuçlandırma noktasında hevesli adımlar atmıştır. Böylece adadaki toplulukların arasında egemen güç olan İngiliz Hükûmeti'nin işlevini zayıflatmak ve adadaki barış ortamını sağlamak adına emekli General Grivas eşliğinde EOKA adlı örgütünü kurulmasında başlıca etmen olmuştur. Bu noktada EOKA ve onlara sağlanan desteklerin artmasıyla birlikte İngiliz Hükûmeti'nin bölgedeki egemenliği zayıflama sürecine girmişti. Sonrasında yaşanan gelişmelerde ise EOKA'nın Atina yerel radyosunda Ocak 1955'te şu sözleriyle genel amacını ortaya koymuştur: *“Bizler sömürge güçlerinin anladığı dili kullanmalıyız; bu dil kan, sabotaj ve dinamit dilidir.”* (Reddeaway, 1986).

Genel olarak ise Kıbrıs'a dair meselelerin iç ve dış politikada kendini daha yoğun hissettirmeye hatta Türkiye'nin bu sorun karşısında bu dönemden sonra çıkış yolları aramasına üzerine düşünülecek politikalar geliştirdiği dönem 1954 yıllarından itibaren başladığı bilinmektedir. Türk-Yunan ilişkilerinin barış ve dostluk havasında bozulmaya

başladığı 1954 yılı itibariyle Kıbrıs Sorunu noktasında ilişkiler tamamen askıya alınmıştı. Öte yandan Yunanistan'ın Kıbrıs konusundaki isteklerini içeren BM başvurusundaki esas iddiaları şu şekildedir:

“Kıbrıs nüfusunun yüzde sekseninin Rum olması nedeniyle bu halk Yunanistan ile birleşme arzusundadır. Ancak İngiltere bu isteğe karşı çıkmakta ve milletlerin kendilerini idare etme hakkını ihlâl etmektedir. Ancak bu hukukî bir durum değildir. Sadece siyasi konferanslarda sınırların belirlenmesinin dikkate alınması arzu edilen bir prensiptir.” (Armaoğlu, 1959).

BM'nin son olarak self determinasyonu reddi, Yunan ülküsünü hezeyana uğratmıştır. Bilinmektedir ki amaç self determinasyon değil, buna bağlı olarak elde edilmek istenen panhelenizm tabanlı enosis ülküsüdür. Mamafih, konuya dahil olan diğer devletlerin, uluslararası diplomaside konumunu etkileyecek boyutta bir siyasi ütopya algısı, o yapılan ittifakların dengesinin bu şekilde bozulması ekonomik, sosyal ve kültürel tahribatlara yol açma düşüncesi hakimdir. Buna müteakip, monoblok bir enosis karşıtlığı, Makarios ve askeri kanadı Grivas tarafından terörizme sebep olmuştur. Temeli, plebisitin kabul edilmemesiyle oluşan EOKA (Kıbrıslı Ulusal Savaşçılar), 1955 yılı itibariyle adada hem Türklere hem de İngilizlere karşı başlattıkları tahkir, tecavüz, yağmalama, öldürme, sabotörler vasıtasıyla yaptıkları faaliyetler Kıbrıs konusunda daha sert bir siyasetin işlediği dönemi başlatmıştır.

“Grivas'ın öncülüğünde kurulan EOKA gerçekte paramiliter bir örgüt niteliği taşımaktaydı. EOKA'da görev alacak militanları bizzat Yunanlı subaylar eğitecektir. EOKA'nın bütün ihtiyaçları Yunanistan tarafından karşılanacaktır. EOKA teşkilatı sadece askerlerden ve milislerden oluşan bir organizasyon değildi. Bu organizasyon temelde kilise-okul-kışla üçlüsüne dayanmaktaydı. Albay Grivas yazdığı EOKA Mücadelesi Tarihi adlı eserinde şunları ifade etmektedir: “Tüm papazlar sınıfı mücadeleye katılmış sadece yardımcı hizmetlerde değil mücadeleye fiilen katılarak pusu ve silahlı çatışmalarda önemli bir rol oynamışlardır. Kıbrıs manastırları çete gruplarının saklanma yeri olmuş keşişlerden bazıları EOKA dağ gruplarına erzak taşımış, haber ulaştırmış, bunların bekçilik ve rehberliğini yapmıştır. Her manastırın başarısından burada bahsetmek mümkün değildir. Ancak Cikko ve Maşera manastırlarından bahsetmemek doğru olmaz. Cikko Manastırı bana ve çete gruplarıma aylarca hizmette bulunmuş, Maşera Manastırı da Elen milletinin en güzel ve en şanlı tarih sayfalarında birini manastırın bulunduğu dağın yamacına yazan, Grigori Afksentiu'yu misafir etmiştir.”(Tansel, 2010, s.72).

2.4.2. 29 Ağustos 1955 Londra Konferansı

Yunanistan'ın adada bulunan Türklere uyguladığı mütecaviz hareketlerin ilerleyen günlerde artacağı ve katliam niteliğinde olacağı söylentileri Türkiye nezdinde hem iktidar hem muhalefeti bir araya getirmiştir. O dönem çıkan bir diğer söylenti de DP hükûmetinin ülke içinde mevcut ekonomik krizin, halk ve muhalefet nezdinde algısal dağılımına sebep olarak uzaklaştırma düşüncesi olmuştur. Kıbrıs sorununda Türkler açısından hem iç hem de dış politikada tek bloklu bir duruş gerektiği, ayrıca İngiltere'nin terör eylemlerinden bıktığı algısı, Atina, Ankara ve İngiltere'nin katılımıyla Londra Konferansı'nın toplanmasını sağlamıştır. Öyle ki 29 Ağustos 1955 tarihinde Londra Konferansı çalışmalarına başlamıştır.

İngiltere'nin Konferans'a Türkiye'yi de çağırması, sorunun Yunanistan ve Türkiye arasında bir uzlaşma olmamasından kaynaklı olduğu imajı vermek ve İngiltere'nin Ortadoğu politikası konusunda Türkiye ile ilişkileri sıkı tutmak gerektiğine inanmasından ötürü olmuştur. İngiltere'nin amacı terörü kendi lehine bitirmek için bir çözüm önerisi sunma, Yunanistan'ın self determinasyon ve Türkiye'nin de eğer adada durumlar değişecekse bunun Türkiye'nin görüşleri ve istekleri doğrultusunda olması gerektiği şeklinde olmuştur. Aksi takdirde adadaki statükonun devamı söz konusu olmalıdır. Konferansa Türkiye adına katılan Fatih Rüştü Zorlu:

“Kıbrıs coğrafi olarak Anadolu yarımadasının bir uzantısı durumundadır. Bu yüzden, Türkiye'ye ya da Türkiye çevresindeki Doğulu ülkelerin kaderiyle en az Türkiye kadar yakından ilgili olan bir devlete ait olmalıdır. Savaş durumunda Türkiye'nin ikmali, ancak batı ve güneydeki limanlarından yapılabilir. Ama Türkiye'nin batı limanları, olası düşmanın etkinlik alanı içinde kalacaktır. Demek ki savaş durumunda Türkiye'nin ikmali, ancak güney limanlarından mümkün olabilecektir. Ama bu limanların hepsi Kıbrıs'ın gölgesi altındadır. Eğer bu adayı elinde bulunduran aynı zamanda Türkiye'nin batısındaki adaları da elinde bulunduran bir devlet ise o zaman Türkiye'yi etkinlikle çevrelemiş olacaktır. Hiçbir devlet kendi güvenliğini, ne kadar yakın bir dostu ve müttefiki olursa olsun bütünüyle teslim edemez.” (Milliyet, 1955). Bu konuşmasında Fatih Rüştü Zorlu, “Kıbrıs'ın stratejik açıdan Türkiye için son derece önemli bir konumda bulunduğunu” vurgulamıştır.

İngiltere Dışişleri Bakanı MacMillan Londra Konferansı'nın taraf devletler açısından öneminin büyük olduğunu, ortak bir karar verilmesi gerektiğini söylemiştir.

Buna müteakip, self government için hazırlıklara başlanması gerektiğini fakat self-determination talebinin uzun vadede görüşülmesi gereken bir durum olduğunu açıklamıştır. Bu şekilde adadaki tedhiş hareketleri son bulabilir ve daha demokratik bir ortam oluşturulabilir düşüncesi hakimdir.

Makarios'a göre Türkiye'nin dâhil olması İngiltere'nin kurnaz politikasından ötürüdür. Zira tek çözüm self- determinasyon olmalıdır. Makarios şunları söylemiştir: *"- Kuşkusuz olarak inanmaktayız ki böyle bir konferans düzenlemek girişimi Yunanistan'ın BM'ye başvurusunu geçersiz kılmak, konuyu karmaşık bir duruma sokmak, böylece çözümünü zorlaştırmak ve geciktirmek için hazırlanan bir tuzaktır. Kıbrıs sorunu, İngiltere ile Yunanistan ve Türkiye arasında olan bir siyasi sorun değildir. Kıbrıs sorunu bir self -determinasyon sorunudur ve sadece İngiliz hükûmeti ile Kıbrıs halkını ilgilendirir. Ama Kıbrıs halkının self determinasyon hakkını güvence altına almaya çaba göstermekte olduğu için bu ilgi alanı Yunanistan'ı da içine alabilir."*(Gazioğlu, 1960, s. 82).

1955 yılının Ağustos ayında başlayan Londra Konferansın, Kıbrıs meselesinin artık yalnızca iki taraflı bir sorun değil, uluslararası sistemin müdahil olduğu bir dosya hâline geldiğini söylemek mümkündür.

6 Eylül'de İngiliz Dışişleri Bakanı Kıbrıs'a ilişkin yeni reform tasarısını açıklamış ve yeni anayasa ile Kıbrıs'ın kendini yönetme aşamasına gelebileceğini bildirmiştir (Zafer Gazetesi, 7 Eylül 1955). Türkiye bu öneriyi reddederek reform konusunda dahi İngiltere'den daha katı bir tutum takınırken, Yunanistan aynı öneriyi Kıbrıs halkının isteklerini yeterikadar yanıtlamadığı gerekçesi ile karşı çıkmıştır (Zafer Gazetesi, 8 Eylül 1955; Dünya Gazetesi, 2 Eylül 1955). Konferans açmaza girmiştir ama başarısız bir şekilde dağılmasına Türkiye'de yaşanan bir başka gelişme, 6-7 Eylül olayları, neden olmuştur (Zafer Gazetesi, 7 Eylül 1955; Dünya Gazetesi, 7 Eylül 1955).

2.4.3. 6 - 7 Eylül 1955 olayları

Türk hükûmeti ve kamuoyu ile milli bir bütünlük göstererek Londra Konferansında kendi görüşleri bakımından bir başarı sağladığı sırada, basta İstanbul, İzmir ve Ankara'da 6 - 7 Eylül gecesi meydana gelen olaylar Kıbrıs meselesi tarihinin, Türkiye bakımından hatırlanması hoş olmayan acı bir sayfasını teşkil etmiştir (Armaoğlu,

1959, s. 155). Kıbrıs sorununun şiddetini arttırdığı bu dönemlerde, Türk tarihine leke olarak düşecek olan 6-7 Eylül olayları yaşanmıştır.

1955 yılından itibaren Kıbrıs meselesine taraf olmaya başlayan Türkiye, Yunanistan ile kimi alanlarda sorunlar yaşamaya başlamıştır. Öyle ki bu sorun minvalinde iki ülke arasında cepheleşme ve sürtüşme ortamı oluşmuştur. 6-7 Eylül olayları ile Türkiye ve Yunanistan ilişkilerinde soğuk rüzgârlar daha da sertleşmiştir ve iki ülkenin tehdit olgusuna dayalı dış politika çıktıkları ön plana çıkmıştır. (İşyar, 2021, s.408).

Atatürk'ün Selanik'teki evine bombalı saldırı ile başlayan, aynı gün İstanbul Ekspres isimli gazetede atılan *"Atamızın Evi Bomba ile Hasara Uğradı"* manşetleri halkı galeyana getirmeye yetmiştir ve olaylar başlamıştır. Daha sonra İstanbul, Ankara ve İzmir'de nümayişler ve Rumlara ait ev, iş yerlerinin yakıp yıkılması, şiddet ve yağma faaliyetleriyle devam eden süreç hükûmet tarafından maddi zararlar büyük ölçüde olsa da sıkıyönetim ilan edilerek bastırılmaya çalışılmıştır.

"İstanbul öğrenci dernekleri, "Kıbrıs Türk'tür Cemiyeti" çatısı altında Taksim meydanında protesto için toplanır. Kısa bir süre içerisinde kalabalıklaşan topluluk "Kıbrıs Türk'tür Türk Kalacak" sloganları atarak Taksim meydanına doğru yürür ve aniden Rumlara ait dükkânlara ve evlere saldırmaya başlarlar. Birçok ev ve dükkân 63 tahrip ve yağma edilir. Ardından kalabalık Rumların sık yaşadığı Şişli, Nişantaşı, Beyoğlu, Karaköy, Beyazıt, Kumkapı ve Yedikule civarındaki azınlıklara ait ev, dükkân ve Kiliselere saldırır. 6-7 Eylül olaylarını bilançosu ağır olur. Türk basınına göre 10 kişinin öldüğü saldırıda 35 kişi yaralanmış, 4,212 ev, 1,004 işyeri, 73 Kilise ve bir sinagog, iki manastır, 26 okul ile aralarında fabrika, otel ve bar gibi yerlerin bulunduğu 5.317 mekân tahrip edilmiş ve yağmalanmıştır. Olayların kontrol edilememesi üzerine akşam saat 22.00'da askeri birlikler harekete geçer ve bütün ulaşım yollarının kontrol altına alınmasıyla olaylar yatıştır. Gece saat 00.00'da Sıkıyönetim ve sokağa çıkma yasağı ilan edilir. 6-7 Eylül olaylarından sonra İçişleri bakanı Namık Gedik istifa eder. İstanbul Emniyet Genel Müdürü, İzmir Valisi ve üç general görevinden alınır. Kıbrıs Türk'tür Cemiyeti kapatılır." (Öymen, 2009, s. 574-575).

Dönemin ekonomik, sosyal ve siyasal dalgalanmalarının patlaması DP iktidarı için oldukça moral bozucuydu. Devlet önce liberal bir istikamette ilerliyor gibi görünmüş, sonra halkın taleplerini yeterince karşılayamamış, muhalefet ekonomik krize radikal politikalarla tepki göstermiş, hükûmet sıkıyönetim ilan etmiş ve basını, öğrencileri ve aydınları baskı altına almıştır. Hükûmet bu yaşananlardan basını sorumlu tutmaktadır. Sol görüşlü olanlar gözaltına alınmıştır. NATO ile ilgili bilgiler, ülkenin ekonomik ve

toplumsal çöküşünün durumunu açıklayan basın, 6-7 Eylül raporu, öğrenci birlikleri ve derneklerinin çalışmaları, çıplak kadın resimleri yasaklanmıştır.

Sıkıyönetim komutanı, bu kurallara uymayan gazetelere hitaben şu konuşmaları yapmıştır:

“-Ulus Gazetesi 19 Eylül 1955’te ‘Çetin Bir İmtihan’ başlığı altında yayınladığı bir makaleyle Örfi İdare Kumandanlığının yasağına uymamıştır. Bu sebeple Ulus Gazetesi’nin basılmasını ve yayınlanmasını süresiz olarak men ettim.”

“-2-19 Eylül tarihli Hürriyet ve Tercüman Gazeteleri Ulus’ta çıkan makaleyi iktibas ettikleri için örfi idare yasağına uymamışlardır. Bu sebepten Hürriyet ve Tercüman Gazeteleri’nin basılmasını ve yayınlanmasını 15 gün men ettim.”

“-3-19 Eylül tarihli Hergün Gazetesi ‘Amerika’nın Bir Tavsiyesi’ başlıklı bir yazısında örfi idare yasağına uymamıştır. Bu sebepten 15 gün süreyle basılmasını ve yayınlanmasını men ettim.”

“- Ankara’da çıkan Medeniyet Gazetesi’nin ‘Batı Trakya Türkleri ve Acıklı Durumları’ başlıklı makalesi örfi idare yasağına uygun değildir. Medeniyet Gazetesi’ni süresiz men ettim.”

“- 8 Aralık 1955 tarihli Dünya Gazetesi’nin ‘Demokrat Parti Grubundaki Huzursuzluk Arttı’ Vatan Gazetesi’nin de ‘Bu Böyle Gidemez’ başlıkları kışkırtıcı nitelikte görüldüğünden adı geçen gazetelerin basımını ve yayınını 15 gün süreyle men ettim. (Topuz, 2003: 199-200).

CHP Genel Başkanı İsmet İnönü yapılan tahribatlar konusunda büyük bir üzüntü duyduğunu belirtmiştir. Tecavüze uğrayan bütün vatandaşlara gerekli yardımların yapılacağını ve asayiş için her vatandaşın resmi makamlara yardım etmesi gerektiğini belirtmiştir. (Milliyet, 1955).

6-7 Eylül olayları 12 Eylül 1955’de meclise getirilmiştir. Başbakan Yardımcısı Köprülü hükûmet adına konuşmuştur. Köprülü kısaca -“İşin olacağını biliyorduk, ama ne yapacağımızı bilmiyorduk” deyince ortalık karışmıştır. Menderes bunu açıklamaya çalıştıysa da başarılı olamamıştır.” (Akşam Gazetesi, 1955).

2.5. Kıbrıs Üzerine Önerilen Planlar Doğrultusunda Yapılan Antlaşmalar ve Yeni Kurulan Kıbrıs Cumhuriyeti (1958-1960)

Kıbrıs Sorunu, 1974 yılından itibaren yaşanan yoğun mücadeleler sonucunda önce toplumsal anlamda yaşanan krizler ve sonrasında askeri düzeyde devam etmiş bir süreç

olarak karşımıza çıkmaktadır. Kıbrıs Sorunu süresinde Türk Hükûmeti, Kıbrıs konusunda ısrarlı bir şekilde tutumunu sergilemiştir ve sorunun pek çok müzakere sonucunda çözüme kavuşturmuştur. Özellikle Kıbrıslı Rumların Türklere yönelik tutum ve davranışlarının sertleşmesi sonucunda Türk Hükûmeti, sistematik bir şekilde müdahale sürecine girmiştir. Yaşanan sorunlar karşısında Kıbrıs Sorunu'nun çözümü için bir dizi konferans ve müzakere süreci için diplomatik görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Özellikle Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Kuruluşı (16 Ağustos 1960) tarihine kadar Zürih ve Londra Antlaşmaları çerçevesinde bağımsız bir cumhuriyet kurma çabası içerisinde olan Türk Hükûmeti, aynı zamanda adada yaşanan etnik gerginlikler ve siyasi anlaşmazlıklarla mücadele etmiştir. Dolayısıyla Kıbrıs Cumhuriyeti, 1960'ların sonlarına doğru etnik gerilimler nedeniyle krizlerle karşı karşıya kalmış bir sorun olarak 1974 yılına dek Yunan askeri darbesi ve ardından Türkiye'nin Kıbrıs'a müdahalesi (Kıbrıs Harekâtı) sonrasında adanın iki kesim arasında ayrılıklar yaşanmasına sebep olmuştur. Özellikle Rum ve Türk bölgesinde yaşanan çatışmalar ve katliamlar, Kıbrıs Sorunu daha da karmaşık hale getirmiştir.

2.5.1. Zürih Antlaşması (11 Şubat 1959)

1958 yılında Yunanistan, Kıbrıs sorununu gündemde tutmak ve kendi haklılığını göstermek amacıyla konuyu BM'ye tekrar getirdi. BM'de, sorunun ancak BM görüşmeleri sonucunda taraflarca ikili müzakereler yoluyla çözülebileceği belirtildi ve Yunanistan, Türkiye ve İngiltere ile görüşmeye karar vermiştir. Söz konusu dönemde Paris'teki NATO toplantısına katılan Türk Dışışleri Bakanı Fatih Rüştü Zorlu ile Yunanistan Dışışleri Bakanı Avaghelos Averoff, 18 Aralık 1958 tarihinde görüşmelere başladılar. Görüşmelerin ardından Zürih'te buluşma konusunda anlaşmışlardır .(Yılmaz, 2018).

İlk görüşmelere hem Türkiye Başbakanı Adnan Menderes hem de Yunanistan Başbakanı Konstantin Karamanlis ve ayrıca iki ülkenin Dışışleri Bakanları katılmıştır. Müzakereler sonucunda adadaki Türk ve Yunan toplumlarının hakları belirlendi ve bir anlaşmaya varılmıştır. Ortak olarak yayınlanan bildiride, her iki tarafın Kıbrıs sorununa yönelik yeni yaklaşımının Atatürk ve Venizelos tarafından ortaya konulan yakın işbirliği ve dostluk ilkelerine dayandığı teyit edilmiş ve Kıbrıs sorunu konusunda karşılıklı anlayış ikliminde bir uzlaşma anlaşmasının imzalanması da ilan edilmiştir. (Çeçen, 2008, s. 50).

Adnan Menderes ve Konstantin Karamanlis arasında imzalanan Zürih Antlaşmasında aşağıdaki üç madde üzerinde anlaşma sağlanmıştır. (Özersay, 2002, s. 12):

- Kurulacak devletin temel ilkelerini sıralayan “Kıbrıs Cumhuriyeti’nin Temel Yapısı” başlıklı 27 maddelik belge,
- Kıbrıs Cumhuriyeti tarafından imzalanması kararlaştırılan Garanti Antlaşması’nın hükümleri ve Yunanistan, İngiltere ve Türkiye tarafından imzalanması kararlaştırılan Garanti Antlaşması’nın hükümleri,
- Kıbrıs Cumhuriyeti, Yunanistan ve Türkiye arasında imzalanması kararlaştırılan İttifak Antlaşması’nın hükümleri.

Söz konusu bu üç madde ile Türkiye Kıbrıs’a bağımsızlığın verilmesi anlaşmasını kabul etmiştir. Zürih Antlaşmasının ardından, Türkiye ve Yunan Dışişleri Bakanları, durumu üçüncü ülke İngiltere’ye iletmek ve bu konuda onay almak üzere Londra’ya gitmişlerdir. (Bilge, 1992, s. 266).

2.5.2. Londra Antlaşması (19 Şubat 1959)

Kıbrıs ve Türk cemaat başkanları ile birlikte İngiltere, Yunanistan ve Türkiye temsilcileri Londra’da bir araya gelmiştir. (Milliyet Gazetesi, 1959). Görüşmeler sonucunda Londra Anlaşmaların imzalanması ve Kıbrıs’ta Rum ve Türk halkının ortak bir kararla Cumhuriyet kurması hususunda önemli gelişmeler ortaya çıkmıştır.

19 Şubat 1959 tarihinde Londra Anlaşması taraflar arasında imzalanmıştır ve 24 Şubat’ta ise resmen ilan edilmiştir. Londra’da imzalanan Anlaşma’nın maddeleri şu şekildedir (Özdemir, 2014, s. 83):

- 1) *“Kıbrıs bağımsız bir cumhuriyet olacaktır. Cumhurbaşkanı Rum, Yardımcısı ise Türk olacak ve kendi toplumları tarafından seçileceklerdir.*
- 2) *Kıbrıs Cumhuriyeti’nin resmi dili Rumca ve Türkçe olacaktır. Tüm resmi belgeler her iki dilde yazılıp yayınlanacaktır.*
- 3) *Kıbrıs Cumhuriyeti’nin bayrağı, Cumhurbaşkanı ve Yardımcısı’nın birlikte seçecekleri tarafsız bir desen ve renkte olacaktır. İki toplum, bayramlarda Kıbrıs Cumhuriyeti’nin bayrağı yanında Yunan ve Türk bayraklarını çekebilecekler ve Yunan ve Türk milli bayramlarını kutlayabileceklerdir.*
- 4) *Cumhurbaşkanı ve yardımcısı 5 yıl için seçilecektir. Bu makamların boşalması durumunda Temsilciler Meclisi Başkanı Cumhurbaşkanı’nın ve Temsilciler Meclisi Başkanı Yardımcısı Cumhurbaşkanı Yardımcısı’nın görevlerini üstleneceklerdir.*

- 5) Yürütme yetkisi, Cumhurbaşkanı ve Yardımcısı'nda toplanacaktır. Bu amaçla 7 Rum ve 3 Türk'ten oluşan bir Bakanlar Kurulu oluşturulacaktır. Rum Bakanları Cumhurbaşkanı, Türk Bakanları ise Yardımcısı atayacaktır. Bakanlar, Temsilciler Meclisi dışından seçilebileceklerdir. Cumhurbaşkanı ve Yardımcısı'nın Temsilciler Meclisi ve Bakanlar Kurulu kararlarını iade ve veto etme hakkı bulunacaktır.
- 6) Temsilciler Meclisi, 5 yıl için ve kendi toplumları tarafından ayrı ayrı seçilecek olan % 70 Rum ve % 30 Türk'ten oluşacaktır. Temsilciler Meclisi, Toplum Meclislerine açıkça ayrılmış olan konular dışında, her hususta kanun yapma yetkisi olacak, fakat çıkardığı kanunlarda bir ihtilaf varsa durum Anayasa Yüksek Mahkemesi'nce karara bağlanacaktır.
- 7) Temsilciler Meclisi'nin kanun ve kararları hazır olan üyelerin basit çoğunluğu ile kabul edilecektir. Anayasa'nın temel maddeleri dışındaki 82 maddeleri, Temsilciler Meclisi'nin Rum ve Türk üyelerinin ayrı ayrı üçte iki çoğunluğu ile değiştirilebilecektir. Seçim kanunundaki herhangi bir değişiklik, belediyeler ve vergiler ile ilgili kanunlar için Temsilciler Meclisi'nin Rum ve Türk üyelerinin ayrı ayrı oy vermeleri gerekecektir.
- 8) Cumhurbaşkanı ve Yardımcısı'nın Dışişleri ile ilgili kanun ve kararlara karşı veto hakkı olacaktır. Cumhurbaşkanı ve Yardımcısı'nın 15 gün içinde, Temsilciler Meclisi'nin çıkardığı kanun ve kararları Temsilciler Meclisi'ne iade etme hakları olacaktır. Temsilciler Meclisi, kararında ısrar ederse, kanun ve kararlar kabul edilecektir.
- 9) Her iki toplumun, üye sayısını kendilerinin saptayacağı Toplum Meclisi olacaktır. Bu meclisler, toplumlarının iç meseleleri üzerinde kanun yapma yetkisiyle donatılacaktır. Ayrıca, kendi toplum bireylerinden vergi toplama hakkına sahip olacaklardır.
- 10) Yönetim organlarında(Kamu hizmetlerinde) % 70 Rum ve % 30 Türk bulunacaktır ve Cumhuriyet Başsavcısı, Genel Müfettiş, Baş Sayman ve Merkez Bankası Genel Müdürü'nün Yardımcıları, şeflerinin mensup olduğu toplumdaki olmayacaklardır.
- 11) Kıbrıs ordusunun, jandarma, polis kuvvetlerinin kumandan ve yardımcılarını Cumhurbaşkanı ile Yardımcısı birlikte atayacaklardır. Kumandanlar ile yardımcılar aynı toplumdaki olmayacaklardır.
- 12) Zorunlu askerlik, ancak Cumhurbaşkanı ve Yardımcısı'nın ortak kararıyla başlatılabilecektir. Kıbrıs'ın % 60'ı Rum ve % 40 Türk'ten oluşan 2.000 kişilik bir

ordusu olacaktır. Emniyet (Polis ve Jandarma) kuvvetlerinin, Cumhurbaşkanı ve Yardımcısı'nın müşterek kararı ile eksiltip arttırılabilecek

2.000 kişilik bir birliği olacaktır. Emniyet kuvvetleri, % 70 Rum ve %30 Türk'ten oluşacaktır.

13) Yalnız bir toplum fertlerinin yüzde yüze yaklaşan bir nispetinin oturduğu bölgelerde bulunan kuvvetler (Ordu, Jandarma ve Polis) bu topluma mensup olacaklardır.

14) Cumhurbaşkanı ve Yardımcısı'nın atayacağı iki Rum, bir Türk ve bir tarafsızdan oluşacak Anayasa Yüksek Mahkemesi kurulacaktır. Tarafsız 83 yargıç, Anayasa Yüksek Mahkemesi'nin başkanı olacak ve iki oya sahip bulunacaktır.

15) Davacı ve davalı aynı toplumdan ise, yargıçlar da aynı toplumdan olacaktır.

16) Cumhurbaşkanı ve Yardımcısı'nın, ayrı ayrı kendi toplumlarına mensup ölüm cezası alan mahkûmları affetme yetkisi bulunacaktır. Af hâlinde ölüm cezası müebbet hapse çevrilecektir.

17) Zirai reformlarda, topraklar ancak arazisi istimlak edilmiş kişinin mensup olduğu topluma dağıtılacaktır.

18) Kıbrıs'ın en büyük beş şehrinde ayrı belediyeler kurulacaktır.

19) Kıbrıs, Türkiye, Yunanistan ve İngiltere arasında, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin bağımsızlığını, ülke bütünlüğünü ve anayasasını güvence altına alacak bir Garanti Antlaşması imzalanacaktır. Ayrıca Kıbrıs Cumhuriyeti, Türkiye, Yunanistan ve İngiltere arasında, bir İttifak Antlaşması imzalanacaktır. Bu iki Antlaşma Anayasa hükmünde olacaktır.

20) Kıbrıs'ın herhangi bir devlet ile tamamen veya kısmen birleşmesi veya taksim edilmesi yasaklanacaktır. Kıbrıs Cumhuriyeti, Türkiye, Yunanistan ve İngiltere'ye her konuda en fazla müsaadeye sahip olma yetkisi tanıyacaktır.

21) Bu hüküm, Kıbrıs Cumhuriyeti ile İngiltere arasında İngiltere'ye tanınacak askeri üs ve kolaylıklar hakkındaki Antlaşmaları kapsamamaktadır .

22) Türkiye ve Yunanistan, Kıbrıs'taki kendi toplumlarına eğitim, kültür ve spor kuruluşlarına ve hayır işlerine mali yardımda bulunma hakkına sahip olacaklardır.

23) Dışişleri, Savunma veya Maliye Bakanlarından birisi Türk olacaktır. Kıbrıs Cumhuriyeti, mümkün olan süratle ve üç ayı aşmayan bir süre içinde kurulacaktır.

24) Yukarıda belirtilen bütün hususlar Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası'nın esas maddeleri sayılacaktır.

Sonuç olarak Zürih ve Londra Antlaşmaları, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kabul edilmesi noktasında en önemli antlaşmalar olarak ön plana çıkmaktadır. Özellikle 1960 Garanti ve İttifak antlaşması ile birlikte vurgulanan bu eşit toplum anlayışı, Türklerin ada yaşamındaki azınlık statüsünden çıktığını garanti eden önemli antlaşmalar olarak tarihe geçmiştir. Öte yandan ABD'nin Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kabul edilmesinde Londra ve Zürih antlaşmalarının tanımış olduğunu ifade eden açıklamalar sarf etmesine rağmen ABD'nin diploması ilişkileri tam tersi yönde hareket etmiştir. Dolayısıyla selfdeterminasyon ile Londra ve antlaşmaları arasında yeni gelişmeler yaşanmasına sebep olmuştur (Hürriyet, 1964). Londra ve Zürih antlaşmaları sonucunda ortaya çıkan Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kuruluşuna hız veren sonuçlar, aynı zamanda Türkiye açısından başarılı bir antlaşma olduğunu göstermektedir. Özellikle Türkiye'nin adada yaşanabilecek herhangi bir olumsuz durumda müdahale etme hakkını elde etmesi ile birlikte ada yaşamında gereken huzuru ve barış ortamının sağlanmasını kolaylaştırmıştır. (Hürriyet Gazetesi, 1964).

Fakat her ne kadar antlaşmaların sağlanmış olmasıyla cumhuriyetin kuruluşu kabul edilmiş olsa da Kıbrıs konusunda daha 6 ay dolmadan adada yine taşkınlıklar ve gerginlikler yaşanmaya başlamıştı. Özellikle iki toplum arasında meydana gelen bu çatışmalar, sonrasında bastırılmış olsa da adada Türklere yönelik başlıca eylemler ön plana çıkmıştır. Bu eylemler arasında Lefkoşa'daki camilere yapılan saldırılar ve adada Türklerin hakları ve özgürlüklerini kısıtlayan uygulamalar, başlıca olaylar arasında gösterilmektedir.

2.5.3. Lefkoşa Antlaşması (15 - 16 Ağustos 1960)

Lefkoşa Antlaşması, 15-16 Ağustos'u birbirine bağlayan gece yarısında, Meclis binasından Lefkoşa'daki Temsilciler tarafından imzalanmıştır. Lefkoşa Antlaşmaları, Londra Konferansı belgelerini (garanti ve ittifak antlaşmaları) bir ölçüde pekiştirirken, aynı zamanda bazı ek antlaşmaları da içermektedir. (Özersay, 2002, s. 42). Toplam 17 maddeden oluşan antlaşmanın 1. maddesinde belirttiği üzere, hem antlaşmaya hem de Kıbrıs Anayasasına yürürlük kazandırıldığından Kıbrıs Cumhuriyeti'nin bir devlet olarak kurulması 16 Ağustos olarak kabul edilmiştir. (Toluner, 1979, s. 523).

Lefkoşa Anlaşmaları, Londra Konferansı belgelerini, örneğin garanti ve ittifak anlaşmalarını bir ölçüde pekiştirirken, aynı zamanda kurucu anlaşma gibi bazı ek anlaşmaları da içermektedir. (Özersay, 2002, s. 42).

Kurucu antlaşmanın en önemli maddesi, Türkiye, Yunanistan, İngiltere ve Kıbrıs Cumhuriyeti'nin adanın ortak savunması için istişare ve işbirliği yapma yükümlülüğünü içermesidir. Ayrıca antlaşma, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS) hükümlerinde mutabık kalınan insan haklarına ve temel özgürlüklere saygı gösterme yükümlülüğünü de taraflara genişletmektedir. Kurucu antlaşma, tarafların olası anlaşmazlıklara ve çatışmalara girmelerini engellemiştir. Taraflar arasında adadaki askeri güçlerin statüsü, hakları ve yükümlülükleri konusunda bir anlaşmazlık çıkarsa, bunu çözmenin ilk yolu Üçlü Karargah ile İngiliz Askeri Otoritelerinin görüşmeleridir (Madde 10/a). Bu yol çözüme kapı aralamazsa, dört taraf devletin temsilcilerinden oluşan bir mahkeme ve Uluslararası Adalet Divanı (UAD) Başkanı tarafından seçilecek bir başkan konuyu ele alacak ve çözecektir (Özersay, 2002, s. 43).

2.5.4. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulması

1974 yılından itibaren ile Kıbrıs'ta yaşanan büyük mücadelelerin sonunda diplomatik süreç çerçevesinde Kıbrıs, sistematik bir şekilde cumhuriyete kavuştu. Özellikle Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulması noktasında Kıbrıslı Rumlar ve Yunan Hükûmeti tarafından diplomasi sürecinde sürekli agresif bir diplomasi süreci yaşanmıştır. Fakat bu noktada Türkiye'nin yürüttüğü siyaset ve agresif diplomasi anlayışı bağlamında Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kuruluş süreci sancılı olmakla birlikte başarılı bir şekilde gerçekleşmiştir. Dolayısıyla Kıbrıs Rumlarının Ada'daki hayatta Türk tarafını bir azınlık olarak görme çabası sona ermiş ve Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Türk halkının talepleri noktasında kuruluş sürecine girmişti. Sonuç olarak Kıbrıs Türklerinin yıllardır yaşadığı toplumsal baskılar ve diplomatik alanda yaşanan başarısız girişim sonuçları geride kalmıştır ve Kıbrıs Türklerinin tam bağımsızlık noktasında temel hak ve özgürlükleri korunma statüsü altına alınmıştır. Bu durum, basında oldukça geniş bir yer bulmuş ve aynı zamanda bağımsızlığa giden yolda Kıbrıs Türklerinin el birliği ve bütünleşmiş halini manşetlere taşınmıştır. Özellikle 17. Türk devletinin kurulması başlığı adı altında şu şekilde bir paylaşım yapılmıştır: *“Türk milletinin Kıbrıs'ta tezahür eden soylu ve tarihi mal olmuş, hasletleriyle Türklük Dünyası hür ve bağımsız burçlarında 17. Türk Devleti'ni alkışlamaya hazırdır. Çünkü Kıbrıs Türk Devleti'nin ilânı Kıbrıs Türkü için hak, Enosis'in*

kalbine saplanacak hançerdir. Partili partisiz, yediden yetmişe Mücahit Kıbrıs Türkü'nün kendi devletinin ilânı doğrultusunda tecelli edecek kadar hürriyet ve istikbalimiz üzerine oynanmak isteyen Bizans entrikalarını bozacaktır. Kendi mukadderatımızı tayinde Rum ve yandaşlarının vesayeti ve himayesine muhtaç değiliz. Hak bizim, devlet bizim. Geleceğimizi tayinde karar da bizim olacaktır.” (Ergin, 1983).

Öte yandan Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Türklerin hakları dikkate alınarak kuruluyor olmasında dönemin Dışişleri Bakanı İlder Türkmen, BM Genel Sekreteri Perez De Cuellar ile birlikte Amerikan Dışişleri Bakanı Schultz'a bir mesaj göndermiştir. Türkiye'nin bağımsızlık noktasında Kıbrıslı Türklere yönelik temel hakların korunması ve bağımsızlığı konusunda sonsuz desteğine içeren bu mesaj, aynı zamanda Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulmasında ve Türklerin dikkate alınmasını özetleyen bir mesaj olmuştur. Dönemin Dışişleri Bakanı İlder Türkmen mesajında: *“Kıbrıs Türk toplumunun iradesini, kendi meşru hakları yönünde kullanmasını önlemeye kimsenin hakkı yoktur. Bunu idrak ederek uzlaşma zihniyeti ile davranmak ve Kıbrıs Türk ve Kıbrıs Rum toplumları arasında eşitliğe ve hakkaniyete dayanan gerçek hâl ve çıkar dengesi sağlamaya çalışmak gerekir. Türkiye'nin ve Türk toplumunun şimdiye kadar olumlu bir siyaset güttüğünü, barışçı yollardan daima uzlaşma yönünde gayret sarf ettiğini herkesin hatırlaması yararlı olacaktır.”* (Cumhuriyet Gazetesi, 1983).

Dolayısıyla Kıbrıslı Türklerin tam bağımsızlık noktasındaki isteği ve Türkiye hükûmeti tarafından yoğun desteği karşısında özellikle başta ABD ve diğer ülkeler Türkiye'de olan ilişkilerini yoğunlaştırmıştır. Nitekim yoğunlaştırılan ilişkilerde herhangi bir noktada uzlaşma yaşanmamasından ötürü Türkiye, NATO üyeliği ile Yunanistan ve diğer egemen güçlerle birlikte Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin toplanmasını istemiştir. Bu noktada Türk Hükûmeti'nin BM'de bağımsız bir karar organının kararıyla bir tasarı hazırlanması ve tasarının tarafsız bir arabuluculuk için İngiltere-Yunanistan arasında Türkiye'nin ortak katılımı eşliğinde bir komisyon oluşturulması sağlanmıştır. Oluşturulan komisyon sonucunda 16 Ağustos 1960 tarihinde Kıbrıs Cumhuriyeti'nin resmi Anayasası kabul edilmiştir. İmzalanan Londra ve Zürih Antlaşmaları ile Kıbrıs'ın kaderi bağımsız bir cumhuriyet olarak tayin edilmiştir. Cumhurbaşkanı Yardımcısı Dr. Fazıl Küçük, Cumhurbaşkanı ise Makarios seçilmiştir. Adaya Türkiye'den 650 Türk askeri gönderilmiştir (Milliyet Gazetesi, 1960). Oluşturulan Temsilciler Meclisi'ne ise 15'i Türk olmak üzere 50 tane milletvekili seçilmiştir.

3. TÜRK BASININDA KIBRIS MESELESİ

3.1. Türk Basın Tarihi

Demokratik düzenin yapı taşlarını oluşturan yasama, yürütme ve yargının yanında basın da bu düzene dahil nüfuzu yüksek bir etki alanı oluşturmaktadır. (Ayten 2011, s.5). Fakat bu güçlü enformasyon ağının tarihi, Osmanlı Devleti'nden Cumhuriyet Türkiye'sine kadar birçok değişim ve dönüşüme uğramıştır. Bu değişim ve dönüşümün tarihsel süreci aslında Osmanlı'nın Lale Devri (1718-1730) olarak bilinen yaklaşık on iki yıllık bir sefa dönemine dayanır. Zira batı ile ilişkilerin gelişmesi, yeniliklere açık bir dönem olması sebebiyle kültür sanata dair gelişmeler, toplumsal hayatın yeniden dizaynı bu dönemde başlamıştır. (Sabev, 2018, s.618). Dönemin padişahı III. Ahmet ve Sadrazam

Damat İbrahim Paşa'nın bu dönemdeki reformsal düzenlemeleri, batılılaşma serüvenine dair yönelimleri kendini matbuat anlamında da göstermiştir. Bazı kaynaklarda “*uygar bir monark*” olarak adından söz edilmesinde bunun da etkisi olmuştur. (Girgin, 2009, s. 15). Öyle ki, modernitenin en güçlü belirtilerinden biri de fikir ve düşünce hürriyeti bağlamında kurulacak olan bir iletişim ağıyla kitlelere hitap eden bir alanın olmasıdır. Hem bir devlet adamı hem de bir filozof olan Francis Bacon'un da bu konu üzerine, “*Modern çağları açan üç öge basımevi, barut ve pusuladır*” görüşü basın ile modernleşme sürecinin karşılıklı etkileşimini destekler niteliktedir. (Şenel, 2011, s. 431-490).

Genç yaşında Osmanlı askerlerine savaş sırasında esir düşüp daha sonra esaretinden kurtulup kendini bilim ve ilim ile güçlendiren bir bilgin olan İbrahim Müteferrika ve Osmanlı Devleti'nin Paris Büyükelçisi'nin oğlu Sait Efendi tarafından “1727 yılında kurulan Darü'ttîbaatü'l Amire adı verilen basımevi” kurulmuştur. (MEB, 2011, s. 6). Bu basmahanede basılan ilk kitap, Arapça'dan Türkçe'ye bir sözlük olan “Sihah- ül Arabiyye'nin çevirisidir.” (Girgin, 2009, s.18). İki cilt hâlinde basılmıştır. 1745 yılında İbrahim Müteferrika'nın ölümüne kadar birçok kitap basılmıştır. O dönem kurulmaya başlayan matbaalarda basılan eserlerde dini içerikli temalar kullanılmamıştır. 1796 yılında (Mühendishane Matbaası), 1802 yılında (Üsküdar Matbaası) ve 1822 yılında (Bulak Matbaası) da yeni matbaaların kurulmasıyla basına yönelik ilerlemeler ivme kazanmıştır. (İbrahimov, 2016, s.85). 1831 yılına gelindiğinde dönemin padişahı II. Mahmut dönemin siyasi ve sosyal koşulları ile bağlantılı olarak halka seslenebilen bir gazete kurma düşüncesi ile Takvim-i Vekayi'yi kurulmuştur. Osmanlı Devleti'nin ilk resmi gazetesi olma niteliğini taşıyan bu gazete, o dönem mevcut kozmopolit yapıya hitaben Türkçe dahil (Fransızca, Rumca, Ermenice, Arapça, Farsça) altı dilde, yalın bir dilde yazılmıştır. İlk sayısı sekiz sayfa olan ve beş bin adet basılan gazete, haftalık olarak yayınlanmıştır. Gazete fikriyattan ziyade enformasyonu sağlamak üzerine basılmıştır. (Demir, 2014, s.61). Gazete haftalık olmasına rağmen düzensiz aralıklarla yayınlanmıştır ve birkaç kere kapatılmıştır. Gazetenin kadrosunu oluşturan yazarların liberal düzen, özgürlük ve batı modeli yaşam formu ideallerine dayalı görüşleri Tanzimat Dönemi'ne zemin hazırlamıştır. (Girgin, 2009, s.28).

İlk basıldığında özel sermaye destekli bir gazete olan Ceride-i Havadis adlı gazete William Churchill tarafından 1840 yılında basılmıştır. Gazete bir süre hiç satılmadığı gerekçesiyle devletten yardım istenmesi sonucu, yarı resmi gazete olma özelliğini kazanmıştır. İçte ve dışta olan haberleri ülke gündemine taşımak niyetiyle yayın hayatına devam eden gazete, geniş çapta ilan yayınlama kapasitesine sahip olmuştur. Churchill'in

ölümünden sonra oğluna bırakılmıştır. O sıralarda Türk basın tarihine yeni bir soluk katacak Tercüman-ı Ahval Gazetesi'nin hazırlık aşaması başlamıştır. Osmanlı bu dönemden sonra artık demokratik aktörlerin her alanda somut bir şekilde uygulanma girişimlerinin olduğu bir döneme girmiştir. Tanzimat (1839) ve Islahat Fermanları (1856) ile dönemin sosyal, siyasal, ekonomik ve hukuki yapısında değişmelere gidilmiştir. Geleneksel olanı bir kenara bırakıp, eşitlik, özgürlük ve merkezi yapının güçlendirilmesinin yanında bir nebze de olsa otonom adem-i merkeziyetçi girişimler, İslam'ın diğer dinlere üstünlüğünün yanında diğer dinlere karşı savaşçı bir tutum izlenmemesi gerektiği düşüncesi, Avrupa temelli bir dünya görüşü gibi argümanların kullanıldığı bir dönem söz konusudur. Batının rol model olarak görülmesi biraz da iç ve dış siyasette yaşanan gerilim ve kayıplardan dolayı emperyalist batıya ayak uydurarak mücadele etme politikasından ötürüdür. Siyasi, sosyal ve kültürel dinamizm, basına yönelik hem şekil hem içerik itibarıyla bir dizi gelişmelerin yanında baskı ve kısıtlamaları da beraberinde getirmiştir. Reform çalışmaları ile aydın tabakanın oluşması, düşünceye dolayısıyla basına yansımıştır. Jön Türkler (Ali Suavi, Agah Efendi, Mehmet Bey, Nuri Bey, Ziya Paşa, Ayetullah Bey, Şinasi, Namık Kemal) olarak adlandırılan bir grup muhalif aktivistin o dönem Avrupa siyasetinde yaşanan olaylardan etkilenerek benimsedikleri ideolojileri, Osmanlı'ya yayma ve uygulama düşüncesiyle gazete çıkarmaları ile basın başka bir nitelik kazanmaya başlamıştır. (Fanıd ve Yılmaz, 2017, s.57). Maddi herhangi bir yardım alınmadan Agah Efendi tarafından 1860 yılında kurulan Tercüman-ı Ahval Gazetesi'nin en büyük yardımcılarından biri makalelerindeki konu ve üslubu ile Şinasi olmuştur. Agah Efendi'nin fikir gazeteciliği anlayışı basın hayatında Tercüman-ı Ahval ile ilk tohumlarını atmıştır. Milliyetçilik ve özgürlük gibi fenomenler gazetede kendini büyük ölçüde hissettirmiştir. İlerleyen dönemlerde haftada dört, beş, altı gün yayınlanmış fakat 1866 yılında hükûmete ilişkin sivri dili sebebiyle yılında tamamen kapatılmıştır. Türk basın tarihinde ilk gazete kapatılması bu dönemdedir.

1862 yılında Şinasi tarafından daha sağlam bir hürriyet fikriyle basın hayatına başlayan Tasvir-i Efkâr gazetesi, halkın çıkarlarına yönelik bir devlet mekanizması, meşrutiyet ve dinamik bir kamuoyu oluşturma gibi kavramlar üzerine oturtulan bir gazete olmuştur. Hükûmet nezdinde birçok uyarıya maruz kaldıktan sonra gazeteyi Namık Kemal'e devretmiştir. Bilahare Namık Kemal'in de yazılarında aynı çizgide ilerleyip son olarak yazdığı "Şark Meselesi" isimli yazısından sonra gazeteyi Rezaizade Mahmut Ekrem'e devretmiştir. (Nalcıoğlu, 2005, s.257-259). Gazete artık iktidarın taleplerinden kaynaklı bir iletişim aracı olmaktan çok, milletin haber alma özgürlüğünü sağlayan,

halkın sorunlarına eğilip çözüm yolları arayan, devlet politikalarına yönelik eleştiri ve öneri sunan bir ağ durumuna geçiş yapmıştır. Dolayısıyla bu dönemde basına ilişkin kısıtlamalar yasal bir işlevsel nitelik kazanmıştır. 1864 yılında basın tüzüğü'nün yayınlanması ile yasalar nezdinde ilk düzenleme gerçekleşmiş olup, bir takım kurallara uyulmadığı takdirde (asılsız haber, halkı kışkırtacak yazı, yabancı kaynaklı yayın) hapis veya para cezası uygun görülmüştür. Birçok gazete bu nizamname ile kapatılırken, hükme uymayanların artış göstermesiyle 1876 yılında sansür yasağı getirilmiş, fakat kısa bir süre sonra kaldırılmıştır.

Osmanlı İmparatorluğu 1878 itibariyle Rusya ile savaşa girmesi üzerine, ülke geneli toplumsal, siyasal, ekonomik, hukuki anlamda bir bunalım sürecine girmiştir. Yönetim kaynaklı (II. Abdulhamit) müstebit uygulamalara maruz bırakılan uygulama alanlarından biri de basındır. Yabancı dilde basılan gazetelere, Türkçe ve ülkede yaşayan azınlıkların kendi dillerinde yayımladıkları gazetelere, yerli gazetelere, düzene aykırı kelime ve içeriklere, sansür uygulanmıştır. II. Meşrutiyet 1908 yılında ilan edilirken, gazeteciler sansüre karşı nümayişler düzenlemiş ve ertesi gün sansürsüz yayınlara başlamıştır. Buna binaen 24 Temmuz 1908'den itibaren "Basın Bayramı" ilan edilmiştir. 31 Mart Ayaklanması'na kadar olan süreçte basında özgürlük, eşitlik, hürriyet gibi kavramlardan beslenerek hür bir dönem yaşanmasının yanında, herhangi bir denetim mekanizması olmadığından dolayı anarşik bir yayın dönemine tekabül etmiştir.

Nisan 1909 tarihinde gazeteci Hasan Fehmi'nin İttihat ve Terakki Partisi tarafından öldürülmesi üzerine 31 Mart Ayaklanması yaşanmış, dönemin siyasal çekişmelerinin eleştiriler üzerinden gazetelerde rahat bir şekilde yer almasının bu gibi sonuçlara sebebiyet vermesi üzerine basında sansür tekrar uygulanmaya başlanmıştır. Daha sonra öldürülen gazetecilerin sayısı artmıştır.

Kurtuluş Savaşı yıllarına gelindiğinde basın, dönemin siyasi, sosyal karmaşasından etkilenerek ikiye ayrılmıştır. Anadolu'daki mücadeleyi desteklemek amacıyla Mustafa Kemal'in arka planda yazdığı yazılarla milliyetçi ruhun gazetelerde yankılanarak halkın durumdan haberdar edilmesi, Doğru Söz, Yeni Adana, Hakimiyet-i Milliye, İrade-i Milliye, Öğüt, İleri, Yeni Gün gibi gazetelerle sağlanmıştır. Bir yandan ise İstanbul Hükûmeti'nin mücadele karşıtı tutumlarının yansıtıldığı Alemdar, İstanbul, gazeteleri de dönemin etkili gazetelerindendir. Bu dönem tabanı oluşan gazete kurma hareketleri Cumhuriyet Dönemi basınının dikkat çeken isimleri olmuşlardır. (Ayhan, 2008, s. 869).

1931 yılında kabul edilen Basın Kanunu ile matbuat düzenlemelerine ilişkin bir dizi değişiklikler kabul edilmiştir. Düzen karşıtı söylemler ve yayınlar, halkı kışkırtacak yazılar, kötü ün yapmış kişilerin yayınlanmaması gibi yasaklar konulmuş, sansürün yelpazesi genişletilmiştir. İkinci Dünya Savaşı yıllarında mevcut konjonktürün sebep olduğu kaotik yapı çoğu gazetenin kapatılmasında etkili olmuştur. Savaş sonrası Türkiye’de çok partili hayat denemelerinde yaşanan gelişmeler basında da kanunun bazı maddelerinin kaldırılarak, liberal basına yönelişin kapılarını aralamıştır.

3.2. Gazetelerin Kamuoyuna Etkisi

Ulusal ve uluslararası kamuoyunu meşgul eden veya harekete geçiren faktörler arasında yer alan medya faaliyetleri, kapsamı ve niteliği akımından farklı etki biçimleri bulunmaktadır. Özellikle işlevsel anlamda basın faaliyetlerinin toplumsal ve kolektif bellek üzerinde doğrudan etkileri bulunmaktadır. Bu bağlamda ulusal ve uluslararası kamuoyunun oluşturulmasında basın organlarının rolü oldukça büyüktür.

Öte yandan kitle iletişim araçlarının ülke içi ya da dışından yaşanan olayların aktarılmasında veya ifade etme biçiminde kitlesel anlamda farklı tepki ve etkiler oluşturabilmektedir. Özellikle çeşitli olayların, sorunların, krizlerin, düşüncelerin, tutumların ve davranışların iletilmesi biçimindeki haberlerin kamuoyunda doğrudan gündemi belirleme noktasında etkili olmaktadır.

Günümüzde etkileri bakımından kitle iletişim araçlarının önemli bir yere sahiptir. Küreselleşme ile birlikte ortaya çıkan teknolojik gelişmeler, kitle iletişim araçlarında devrimsel dönüşümlere sebep olmuştur. Özellikle kitle iletişim araçlarının sosyal, siyasal, kültürel ve gündelik ilişkilerin sürdürülmesinde kullanılmasıyla birlikte bireyler arasında etkileşimin artmasına yol açmıştır. Dolayısıyla kitle iletişim araçlarının basın alanında kamuoyunun oluşum süresinde ciddi düzeyde katkısı olduğu anlaşılmaktadır. (Demirkent, 2003).

Çalışmamız bağlamında basın yayımlarının kamuoyuna etkisinin Kıbrıs Sorunu üzerinden değerlendirdiğimizde ise Kıbrıs Sorununa ilişkin basında yayımlanma hareketleri 1950 yılından itibaren başlamıştı. Özellikle hükûmet ve basın arasında etkileşimin artmasıyla Kıbrıs Sorunu hakkında kamuoyunda konuya dair mevcut durumun daha net anlaşılması sağlanmıştır. Dolayısıyla Türk kamuoyu nezdinde Kıbrıs meselesinin bir milli mesele olarak yansıtılması ise basının Türk kamuoyundaki kolektif hafıza oluşturmada etkisinin olduğunu göstermektedir. Özellikle gazetelerin yapmış

olduğu haberler vasıtasıyla 1954 yılı ile birlikte Kıbrıs konusu Türk gençliğinin ve kamuoyunun dikkatini çekmiştir. (Erim, 1975).

Türk Hükûmeti'nin Kıbrıs'a yönelik harekattan öncesinde oluşturulan kamuoyu desteği, şüphesiz ki medyanın basın alanında kamuoyu nezdinde oluşturduğu seferlik ile açıklanabilir. Özellikle Türk Basınının bu konuya yönelik ilgisinin sivil toplum örgütler, üniversite gençliği ve entelektüel kesimlerde doğrudan karşılık bulmuştur. Hemen her gün gazete sayfalarında yer alan Kıbrıs meselesinin önemine yönelik Türk halkı tamamen konuya hâkim hale gelerek bu yönde bir gündem havasına girmişti. Ayrıca Kıbrıs'ta yaşanan katliamların haberleştirilmesiyle Türkiye'de Rumlara yönelik başlatılan propaganda ve tutum, basının kamuoyunda yarattığı etkileri bakımından önemli bir ayrıntıdır. Çünkü Türk kamuoyunun bu katliamlar karşısındaki tutumu çok sert olmuştur. Bu tutum, aynı zamanda 6-7 Eylül 1955 tarihinde gerçekleşen olayların öncesinde de yaşanan gazete başlıkları üzerinden yaratılan kamuoyu tutumuyla da açıklanmaktadır. 6 7 Eylül olayları, Kıbrıs konusunda Türk halkını daha da agresif hale getirmiş ve Türkiye'de yaşayan Rumlara yönelik kara propagandanın ateşini yakmıştı. Türk Hükûmeti ise yaşanan bu olayların dünya kamuoyunda yarattığı havadan ötürü etkilenmesine sebep olmuştu. Nitekim kamuoyunda popüler anlamda yaratılan milliyetçilik, Türk Hükûmeti'nin Kıbrıs meselesi bakımından tutumunu kararlı hale getirmiştir. Türk Hükûmeti, 1956 yılına gelindiğinde Kıbrıs Sorunu konusundaki tutumu daha belirgin hale gelmişti. Özellikle Kıbrıs konusunda çözüm arayışları noktasında istekli, kararlı ve daha statükocu bir tavırla argümanlar oluşturmaya başlamıştı. Zira kamuoyunda yaratılan genel hava tamamıyla milliyetçilik üzerine oluşturulmuştur. Başta Türk Hükûmeti'nin dış politikasındaki pozisyonu ve Batı ile olan ilişkileri üzerinden haberler yapılmıştır. Bu noktada gazetelerde yaygın olarak kullanılan ifadeler arasında “komünist” ve “vatan haini” sıfatları yaygın olarak kullanıldığı gözlemlenmektedir. (Fırat, 1997).

Dolayısıyla Türk basınının, Türk kamuoyu üzerinde oluşturduğu imaj ve milliyetçilik havası, Türkiye'nin Kıbrıs konusundaki tutumuna da yansımıştır. Özellikle 1964 yılında yaşanan Kıbrıs olayları öncesinde Türkiye'nin dış politikasında yaşanan gelişmeler, gazetelerin kamuoyunda yarattığı etkiler çerçevesinde bazı değişimlere uğramıştır. (Erim, 1975).

Diğer yandan Kıbrıs'ta yaşayan Rum halkının mevcut durumu, Yunan basını aracılığıyla takip etmesi ve Yunan basının olayları kendi ideolojisi çerçevesinde yorumlaması karşısında adada yaşayan Rumların Türklere karşı düşmanca tutum

beslemesine sebep olmuştur. Özellikle Türkiye aleyhine yönelik karalayıcı kampanyalar yürütülen basın faaliyetlerinde mevcut durumu Türk Milli Savunma Bakanı Hasan Işık şu şekilde özetlenmekteydi: “*Ada’daki Rum basını Atina’daki kampanyaya katılmıştır. Çok üzücüdür ki, bu gazeteler Türkiye’yi küçük düşürücü yayınlarını her geçen gün arttırmakta ve işi âdeta küfür edebiyatına çevirmektedir*”. (Pazarcı, 1984).

Türk basınındaki Kıbrıs Sorunu’nu irdelemesi açısından dönemin önemli gazeteleri arasında yer alan Hürriyet Gazetesinin rolü büyüktür. Sedat Simavi’nin başyazarlığında dönemin Türk Dış ilişkileri konusunda oldukça aktif bir gazete olmuştur. Gazetenin kamuoyunda gerekli olan haber akışını sağlamada yoğun olarak milliyetçilik politikaları üzerinden haber yaptığı anlaşılmaktadır. Kıbrıs Sorununun cereyan ettiği yıllarda sorununun geniş kitleler tarafından anlaşılması adına çok sayıdaki olaylara ışık tutmuştur.

3.3. Türkiye’de Yazılı Basın ve Dış Politikaya Etkileri

Türkiye’de yazılı basının dış politikaya etkisi, yukarıda ele alınan teorik çerçeveler ışığında incelendiğinde çok boyutlu bir nitelik taşımaktadır. Özellikle Kıbrıs Sorunu ve 6-7 Eylül Olayları’nda görüldüğü üzere, medya kamuoyunun yönlendirilmesinde ve hükûmet politikalarının meşrulaştırılmasında kritik bir rol oynamıştır.

Althusser’in ideolojik aygıt kavramı çerçevesinde Türk basını, iktidarın dış politikadaki kararlarını meşrulaştırıcı bir araç olarak işlev görmüştür. Aynı zamanda Gramsci’nin hegemonya kuramı bağlamında basın, iktidar söylemlerini topluma aktarmış, ancak kimi zaman da karşı-hegemonya üretiminin alanı olmuştur.

Habermas’ın kamusal alan teorisi dikkate alındığında, Türkiye’de basının demokratik işlevinin kriz anlarında zayıfladığı, kamuoyunun özgür tartışma alanının kısıtlandığı görülmektedir. Arendt’in değerlendirmeleri bağlamında ise, modern Türkiye’de basının zaman zaman kitlesel yönlendirme aracı olarak kullanılması, demokratik alanın daralmasına işaret etmektedir.

Keane ve Frankel’in vurguladığı üzere, basın yalnızca haber aktarmamış, aynı zamanda propaganda işleviyle iktidarın dış politikadaki meşruiyetini pekiştirmiştir. Özellikle kriz dönemlerinde çerçeveleme kuramı çerçevesinde kullanılan söylemler, kamuoyunun dış politikayı algılayış biçimini doğrudan etkilemiştir.

Sonuç olarak Türkiye’de yazılı basın, dış politika süreçlerinde yalnızca bilgi sağlayan bir kurum değil, aynı zamanda iktidarın meşruiyetini yeniden üreten, hegemonya mücadelesinin aracı olan ve kamuoyunun algısını biçimlendiren çok yönlü bir aktör konumundadır.

3.4. Kıbrıs Sorununa Dair Yazılı Basın Örnekleri

Kıbrıs sorununa dair farklı gazetecilik örnekleri bulunmaktadır. Basın organları arasında konuya dair farklı bakış açıları ve sorunu anlamak adına çeşitli gazete ve dergi yayımları yapılmıştır. Kıbrıs sorununa yer veren yazılı basın arasında Yeni Sabah gazetesi, Zafer gazetesi, Tercüman gazetesi, Milliyet gazetesi, Ulus gazetesi, Cumhuriyet gazetesi ve Forum dergisi örnekleri verilmiştir. Söz konusu gazete haber başlıklarından örnekler ise aşağıda sunulmuştur.

Yeni Sabah gazetesinin 16 Ocak 1954 tarihinde “*Kıbrıs Papazları Siyasetten Vazgeçmiyorlar*” başlığı ile yayımlandığı haberde; Kıbrıslı Rumların Enosis yanlısı eylemlerinin çoğunlukla dini örgütler tarafından yapıldığı ve bu durumun siyasi müdahale olarak adlandırıldığı belirtiliyor. Gazete, dini otoritenin siyasete karışmasını ve Yunanistan’a katılma hareketlerini olumsuz bir şekilde gösteriyor. 3 Nisan 1955 tarihinde “*Tedhiş Hareketleri Genişliyor*” başlığı ile yayımladığı haberde; Kıbrıs’taki İngiliz askerlerini hedef alan bombalı saldırılardan bahsediyor ve teröristlerin EOKA adlı gizli bir topluluğun üyeleri olduğunu belirtiyor. Haberde, terör terimi geçiyor ve EOKA’nın şiddet eylemleri çok sert bir tonda reddediliyor. Bu dil, gazetenin bu örgüte yönelik olumsuz algısının bir yansıması olarak ifade edilebilir. (Yılmaz, 2018).

Zafer gazetesinin 12 Eylül 1954 tarihinde “*Kıbrıs Türk’tür*” başlığı ile yayımlandığı haberde; “Kıbrıs Türk’tür Komitesi’nin kurulduğu yazmıştır. Gazete milliyetçi bir çizgide olduğunu vurgulamaktadır. 24 Eylül 1954 “*BM’de Kıbrıs Meselesi Gündeme Alındı*” başlığı ile yayımlandığı haberde; Birleşmiş Milletler ‘in gündeminde Kıbrıs meselesinin yer alıyor olmasına yer verilmiştir. Bu haber ile gazetenin özellikle uluslararası sürece yönelik bilgilendirme amacı taşıdığı söylenebilir. 18 Ocak 1955 “*Ya Hürriyet Ya Ölüm - İngiltere Defol! - Kıbrıs’ta Miting*” başlığı ile yayımlandığı haber ise; Kıbrıs’ta düzenlenen bir mitingi duyurmaktadır. Haberde yer alan özellikle İngiltere karşıtı söylemlere odaklanarak okuyucuyu etkilemeye çalıştığı ifade edilebilir. 28 Mart 1960 “*Kıbrıs’ta Üsler Meselesi Yeni Bir Çıkmaza Giriyor*” başlığı ile yayımlandığı haberde; üsler meselesinin karmaşıklaştığı ve çıkmaza girdiği belirtilmektedir. (Kıraç,

2007). Bunun da Kıbrıs sorununun çözümünde engel olacağı vurgusunu taşıdığı söylenebilir. Zafer gazetesi 6-7 Eylül durumunu DP perspektifinden şöyle açıklamıştır: *“Hesaplı ve planlı bir komünist aksiyonunun, masum bir protestoyu bambaşka istikametlere sevk ettiği, herkesin soğukkanlı ve temkinli olması, komünist fesat ve tahrik kollarının; yuvalarının ve merkezlerinin çıkarılmasında hükûmetimize yardımcı olunması gerektiği yazılmıştır”*. (Akın, 2016, s.142).

Tercüman gazetesinin 8 Aralık 1957 *“Kıbrıslı Rumlar İşi Azıttı”* başlığı ile yayımlandığı haberde; şiddet içerikli olaylara yer verilmiştir. Eleştirel ve sert bir bakış açısıyla yaklaştığı haberde, Rum karşıtı bir tutum benimsediği söylenebilir. 19 Aralık

1957 *“Kıbrıs Sorunu Dün Paris’te Ele Alındı”* başlığı ile yayımlandığı haberde; bilgilendirici üslupla Kıbrıs sorununun uluslararası düzeyde önemli olduğunu vurgulamaktadır. (Şahin, 2006).

Milliyet gazetesinin 18 Nisan 1955 *“Kıbrıs’ta Kargaşa”* başlığı ile yayımlandığı haberde; Kıbrıs’ta eylemlerini gerçekleştiren Enosis örgütünün kargaşa çıkardığı belirtilmektedir. Haberde şiddetle ilişkilendiren bir tutum benimsediğini söylemek mümkündür. (Şahin, 2006). Londra Konferansa Türkiye adına katılan Fatih Rüştü Zorlu Milliyet Gazetesi’nde (1955) şöyle demiştir: *“Kıbrıs coğrafi olarak Anadolu yarımadasının bir uzantısı durumundadır. Bu yüzden, Türkiye’ye ya da Türkiye çevresindeki Doğulu ülkelerin kaderiyle en az Türkiye kadar yakından ilgili olan bir devlete ait olmalıdır. Savaş durumunda Türkiye’nin ikmali, ancak batı ve güneydeki limanlarından yapılabilir. Ama Türkiye’nin batı limanları, olası düşmanın etkinlik alanı içinde kalacaktır. Demek ki savaş durumunda Türkiye’nin ikmali, ancak güney limanlarından mümkün olabilecektir. Ama bu limanların hepsi Kıbrıs’ın gölgesi altındadır. Eğer bu adayı elinde bulunduran aynı zamanda Türkiye’nin batısındaki adaları da elinde bulunduran bir devlet ise o zaman Türkiye’yi etkinlikle çevrelemiş olacaktır. Hiçbir devlet kendi güvenliğini, ne kadar yakın bir dostu ve müttefiki olursa olsun bütünüyle teslim edemez”*. Bu konuşmasında Fatih Rüştü Zorlu Kıbrıs’ın stratejik açıdan Türkiye için son derece önemli bir konumda bulunduğunu vurgulamıştır. 12 Şubat 1956 *“6- 7 Eylül Olaylarının Duruşması Başlıyor”* başlığı ile yayımlandığı haberde; halkı galeyana getirmekle suçlan kişilerin davası yer almaktadır. Yargı sürecine vurgu yapan gazetenin, düzenin sağlanmasına yönelik tutum sergilediği söylenebilir. 12 Şubat 1957 *“BM’in Kıbrıs ile İlgili Kararı”* başlığı ile yayımlandığı haberde; BM’nin kararını olumlu olarak vurgulanmaktadır. Kıbrıs sorunun uluslararası platformda Türkiye lehine olduğunu belirten bir haber olduğu ifade edilebilir. 8 Şubat 1959 *“Kıbrıs Cumhuriyet Oluyor”*

başlığı ile yayımladığı haberde; bağımsızlığını alma sürecine girildiği vurgulanmaktadır. Bu haber doğrultusunda gazetenin, olumlu bir yaklaşım benimsediği söylenebilir. (Şahin, 2006)

Gazetecilik alanındaki Kıbrıs Sorunu bağlamında yapılan haberlerde Forum dergisinde Turhan Feyzioğlu görüşüne uzunca yer verilmiştir. Bu görüşü şu şekilde ifade etmektedir: *“1954 yılı itibariyle Kıbrıs meselesi özellikle İngiltere Meclisi’nde çok fazla tartışılmaya başlamıştır. Yunanlıların düşünce ve görüşleri İngiltere’de geniş ölçüde yer alırken, Türk tezi ne Lordlar Kamarası’nda ne de İngiliz basınında yer almamaktadır. Yunanistan, İngiltere’nin Kıbrıs ile ilgili herhangi bir müzakereye yanaşmaması durumunda konunun BM’e götürmek konusunda ciddi atılımlar içindedir.*

Herhangi yanlış ve olumsuz bir siyasete dâhil olmamak için, Kıbrıs Türklerinin coğrafi dağılışı, iktisadî durumları incelenmelidir. Muhtar ya da Yunanistan’a bağlı bir Kıbrıs’ın günün birinde komünist bir idare altına girmesinin, Doğu Akdeniz savunması bakımından yaratacağı eşitsizlik hesaba katılmalıdır. Türkiye’nin belli bir Kıbrıs politikası olduğunun, yalnız İngiltere Hükûmeti tarafından değil, tüm dünya efkârınca bilinmesine çalışılmalıdır.” (Armaoğlu, 1959).

Kurulan cumhuriyet hakkında Türk basınında eleştiriler de olmakla birlikte çoğunluk bunu uluslararası diplomaside büyük bir zafer olarak tanımlamıştır. Cumhuriyet gazetesi yazarlarından Nadir Nadi, Cihat Baban gibi isimlehiddu hayırlı görmekle birlikte bundan sonraki sürecin çok daha önemli olduğunu, Yunanistan ve Kıbrıs Rum kesiminin ilhaktan vazgeçemediklerini unutmamak gerektiğini yazmışlardır. Ulus ve Vatan gazeteleri ise Demokrat Parti’yi dengesiz bir dış politika izleyip, Türk milletini uluslararası arenada mecbur bırakılan durumuna düşürdüğünü yazmıştır (Tansel, 2010: 213). Hürriyet Gazetesi ise 1950’li yılların başında DP iktidarının basına sağladığı imtiyazlar doğrultusunda tek elden aynı çizgide bir Kıbrıs politikası yürütülmüşse de 6-7 Eylül olaylarından sonra basının türlü baskılara maruz bırakılması ile DP iktidarı ile Hürriyet Gazetesi arasında soğuk rüzgârlar esmiştir. Nitekim 1960 yılında gerçekleşen darbeyi Hürriyet bir anlamda destekleyici nitelikte manşetler çıkarmıştır. Fakat Kıbrıs Cumhuriyeti’nin kurulmasına ilişkin bütün hususlar gazetede olması gereken zafer olarak yorumlanmıştır.

Ulus gazetesinden Hüseyin Cahit Yalçın yaşanan Kıbrıs sorunu iki nedene dayandırmıştır. Türk-Yunan dostluğunun bozulmasını isteyenler veya şeytani bir plan olarak değerlendirmiştir.

Cumhuriyet gazetesinde yazan Ömer Sami Coşar da olayların komünist kesim tarafından yapıldığının bariz olduğunu yazmıştır. Bu şekilde ortalığın karışması ile Londra'daki Türk isteklerinin kösteklenmesi mümkün olacaktır. (Akın, 2016: 142).

İkinci Dünya Savaşı sonrasında ön plana çıkmaya başlayan Yunanistan'ın Enosis davası Türkiye Cumhuriyeti tarafından yakından takip edilmiştir. Öyle ki, 1947 yılından itibaren Türk basını ve kamuoyu Kıbrıs'ta meydana gelen gelişmeleri yakından takip etmiştir ve Türk Hükûmeti'nin dikkatini bu meseleye çekmeye çalışmıştır. (Armaoğlu, 2007: 529-530). En nihayetinde 20.yüylün ikinci yarısından sonra Türkiye'deki basının etkili yayınları ile Kıbrıs meselesi sürekli gündemde tutulmuştur ve Türkiye'deki hükûmetin bu yönde dış politika geliştirmesini sağlamıştır.

4. HÜRRIYET GAZETESİ'NİN TARİHİ VE TÜRK BASININDAKİ YERİ

Ülke gündeminin bu dönem ekonomik ve sosyal krizlerin açığa çıkması ile yoğun olduğu bu yıllarda Kıbrıs manşetleri, basın bilhassa Hürriyet'in önemli argümanlarından biri olmuştur. Türk kamuoyunda Kıbrıs'ın millî bir mesele olmasından ötürü Hürriyet Gazetesi'nin yayımlamış olduğu haber başlıklarının önemi büyüktür. Özellikle Sedat Simavi'nin sahip olduğu gazete olan Hürriyet Gazetesinde dönemin olayları ve en başında Kıbrıs ile ilgili çıkan haberler anlamında ciddi başlıklara imza atmıştır. Hürriyet Gazetesi kendini 1960 yıllarına kadar kuvvetli bir biçimde hissettirecektir.

Neticede basının siyasetle olan çok boyutlu ve karmaşık ilişkisi yadsınamaz bir gerçektir. Kıbrıs meselesinin bu dönemden itibaren daha çetrefilli bir hal almaya başlaması Hürriyet Gazetesi'nin 1. ve 2. sayfalarında ön plana çıkması, gündemin bu yöne kaymasında oldukça etkili olmuştur. Gündem belirleme ve kamuoyu oluşturma minvalinde güncel siyaset ve buna paralel haber değerlerinin bu soruna ilişkin oluşması, basının bu konudaki rolünün büyüklüğünü bu mesele ile daha net göstermiştir. Zira *“medya ne düşüneceğimizi söylemede başarılı olmayabilir, fakat ne hakkında düşüneceğimizi söylemede son derece başarılıdır”* görüşü oldukça gerçekçidir. (Terkan, 2005, s.1). Hürriyet Gazetesinin yapmış olduğu haber başlıkları arasında genellikle toplumsal anlamda bir farkındalık yaratmak adına Türk basınında önderlik yapmış olduğunu söylemek mümkündür.

4.1. Hürriyet Gazetesinin Tarihi

Hürriyet Gazetesi, Türkiye’de basın ve yayın hayatında üstlendiği rol ve etkisiyle önemli yayın organlarından biridir. Bu bölümde, gazetenin kuruluş süreci, benimsediği yayın politikası ve yazılı basındaki yeri ayrıntılı olarak ele alınmaktadır.

4.1.1. Hürriyet Gazetesi'nin kuruluşu (1948-1960)

Türkiye fiili olarak savaşa girmemesine rağmen İkinci Dünya Savaşı süresince kendi durumunu koruyabilecek, her türlü tehdidine karşı savunmada kalabilecek, ihtiyatlı ve tarafsız bir strateji geliştirmiştir. Savaş sonrası ABD'nin San Francisco konferansında demokrasiye geçmiş ülke isteme talebi, tüm dünyada yankılanmıştır. Özellikle Türkiye

gibi tek parti ile yönetilen bir ülkenin bu çağrı karşısında tarafsız veya tepkisiz kalması beklenemezdi. Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün Türkiye'de demokrasiye geçiş için verdiği sinyaller o dönem yaptığı meclis konuşmasından anlaşılmaktadır: *“Demokratik karakter bütün cumhuriyet devrinde prensip olarak muhafaza olunmuştur. Diktatörlük, prensip olarak, hiçbir zaman kabul olunmadıktan başka zararlı ve Türk milletine yakışmaz olarak daima itham edilmiştir. Büyük Meclisin her deneti yanında milletin vergileri ve harcadıkları üzerindeki deneti, en ileri demokratik milletlerin hiçbirinden eksik kalmayacak kadar kesin ve kavrayışlıdır. Bizim tek eksiğimiz, Hükûmet Partisi'nin karşısında bir parti bulunmamasıdır. Bu yolda, memlekette geçmiş tecrübeler vardır. Hatta iktidarda bulunanlar tarafından teşvik olunarak teşebbüse girişilmiştir. İki defa memlekette çıkan tepkiler karşısında teşebbüsün muvaffak olmaması bir talihsizliktir. Fakat memleketin ihtiyaçları şevkiyle, hürriyet ve demokrasi havasına tabî işlemesi sayesinde, başka siyasi partinin de kurulması mümkün olacaktır.”* (TBMM, 1945, s. 7).

Dolayısıyla Türkiye'de savaşın bitmesi ile siyasette, ekonomide ve dış politikada bir dizi değişiklikler meydana gelmiştir. Yeni kurulan dünya düzeni Amerika ve SSCB ekseninde oluşmaya başlamıştır. Amerika'nın sahada daha güçlü bir konumda olmak arzusuyla yeni ittifaklar geliştirme politikası, SSCB'nin sosyalizm ihracı ile dünya siyasetinde gücü elinde bulundurmak istemesi ABD ile Türkiye arasındaki safların sıkı tutulması gerektiği düşüncesini doğurmuştur. Bu iki aktör, ellerindeki ekonomik ideolojik argümanlarla, emperyalizme karşı savaş imajı çizerlerken bile emperyalist faaliyetlerde bulunmuşlardır. SSCB'nin amentüsü, bağımsızlık, kardeşlik, eşitlik gibi kavramlardan oluşan komünist sistemden oluşmuştur. (Akın, 2015, s.121).

İşte bu noktada SSCB'nin daha fazla müttefik kazanmasına fırsat vermeyecek, diğer ülkelerin ABD ile iş birliğini olumlayacak bir plana ihtiyaç duyulmuştur. Truman Doktrini bu planın esaslarını karşılayacak şekilde yapılmıştır. ABD, SSCB'nin kontrolünde olmayan ülkelere, teknolojik, ekonomik ve mali yardımlar yapmasının yanı sıra sömürgeci düşüncelerin yerine parametreleri demokrasi, özgürlük, insan hakları gibi unsurlara dayanan yeni dünya düzeni ilkelerinin retoriğini yaparak ittifaklarını güçlendirmiştir. İş birliği hâlinde olunan müttefiklerin de bu yeni düzene dâhil olduğu sistem, beraberinde liberal ekonomiyi, serbest piyasayı ve özgür devlet düşüncesini getirmiştir (Ertem, 2009, s.386). Bu bağlamda düşünüldüğünde güçlü konumda olan ülkelerin (ABD, İngiltere, SSCB) Türkiye ile ilişkileri de dirsek teması hâlinde olması gerekirken Türkiye'nin İkinci Dünya Savaşı'ndaki tarafsız politikası sebebiyle bir süre askıda kalan diplomatik girişimlerde bulunulmuştur. Sovyet tehdidi Türkiye'nin hassas

noktalarına değerkken (boğazlar) üzerinden ulti­matom veren Rusya'nın Avrupa'nın da bir kısmını bu işgale dahil etme ihtimali Türkiye ile ABD arasında şartlı yardımlara dayanan diplomatik uzlaşım­a imkan vermiştir. Daha sonraları Türkiye'nin hem kendi güvenlik ihtiyacından kaynaklanan hem de Amerika'nın SSCB'den Avrupa'ya gelecek işgal ihtimallerine karşı ön koridor olarak kullanılabilme ve askeri yeterliliğinin kanıtlanmasından sonra Türkiye'nin batı menfaatine yarayacağı politikası askeri savunma örgütü olan NATO'ya girişine kabul vermiştir. (1952) (Akın, 2015, s.122-132).

Küresel ve yerel anlamda yapılan yeniliklerle oluşan yeni düzen, Türkiye'yi hemen hemen her anlamda dönüştürmüştür. Modernite sürecinin Türkiye'deki yansımalarında belirleyici dinamiklerinden olan basın ve medyada da daha özgür, daha demokratik oluşumlar söz konusu olmuştur. (Uğur, 2014, s.128). Basın üzerindeki tahakkümün ortadan kaldırılması gerektiği düşüncesi, 1945 yılında ABD'den gelen bir heyet tarafından bunun devletler arası barış için bir şart olduğunu ileri sürmeleriyle bu süreç desteklenmiştir. Daha önce, iş güvenliği ve düşünce özgürlüğü olarak birçok noktada noksan ve baskıcı tutumlara maruz kalan basın, yeni süreçte Basın Birliği'nin kapatılması ve yerine 1946'da Türkiye Gazeteciler Cemiyeti'nin kurulması ile bir dönemi geride bırakmıştır. Bu cemiyet ile çalışanlara birçok sosyal ve ekonomik haklar tanınmıştır. (Özkır, 2012, s. 25).

Yeni kurulan cemiyetin başına Sedat Simavi geçmiş ve basın alanındaki bu kurumsal yenilikler, 1950 yılında gazeteciliğin İstanbul Üniversitesi'nde bölüm olarak açılmasıyla ivme kazanmıştır. (Özkır, 2012, s.27). Türkiye'de 1950 dönemi ile iktidara gelen DP hükûmeti, iktidara geldiği ilk yıllarda Basın Kanunu'nun bir kısmında değişiklikler yaparak cemiyetin isteklerini önem­se­diğini göz önüne sermiştir ve böylece basının desteğini arkasına almıştır (15 Temmuz 1950). O dönem itibariyle ulusal ve uluslararası platformdaki yenilikler, bir basın aracı olarak gazetenin içeriğine de sirayet etmiştir. Gazetelerin halka daha hızlı erişimi için dağıtımını ivme kazanmış, haber ve resim odaklı yazılar, siyaset eksenli haberler, siyasete oranla daha az kullanılan ekonomi yorumları ve o dönem iktidarı elinde bulunduran DP'nin politikasının ana temalarından olan İslami konu ve motiflere ağırlık verilmiştir. Fakat 1950 yılının son dönemlerine gelindiğinde basın hak ve hürriyetlerinin tekzip, yasak ve sansürlerle kısıtlandığı, birçok muhalif gazetecinin hapis ve para cezasına çarptırıldığı, DP hükûmetinin iktidarlığının son dönemlerine doğru da demokrasinin temel geleneklerinin içselleştirilemediğini gösteren yaptırımlar söz konusu olmuştur. (Kaya, 2011, s.94-110).

Bunların yanında o dönem yanlı gazetecilik kültürünün yanında herhangi bir politik kimliği olmayan gazeteler de mevcuttur. O dönem, İstanbul'da kurulmaya hazırlanan Hürriyet Gazetesi bunların başında gelmektedir. Cemiyetin kurulmasında ve örgütlenmesinde büyük rol üstlenen Sedat Simavi, oluşan yeni dönemin ruhunu yansıtan bir gazete çıkarmak amacıyla harekete geçmiştir. (Gökman, 1970, s.1).

Geçmişten bugüne Türk medyası nezdinde etkinliği kabul edilen bir gazete olan Hürriyet Gazetesi, 1 Mayıs 1948 tarihinde Sedat Simavi'nin önderliğinde yayın hayatına başlamıştır. Hürriyet yolculuğuna başlamadan önce Babiâli'de karikatürist, yazar, çizer ve yayıncı olarak çalışmıştır. Daha sonraları 'Hande' isimli dergi ile devam eden yayıncılık hayatı, Hürriyet ile son bulmuştur. Meslek hayatına başladığında *"İnşallah ben, bu verimsiz tarlada namuslu olarak gazetecilik yapacağım, muvaffak olursam ne âlâ, muvaffak olamazsam talihime küseceğim"* açıklamasında işini layıkıyla yapmak istediğinden bahsetmiştir. (Özkır, 2012, s. 12). Yayın hayatına başladığı günden beri yalın bir Türkçe ile okuyucuya ulaşmayı hedeflemiştir.

Gazetenin ülkenin günlük haber potansiyeli dikkate alınarak gündem belirleyen ve gündem bozan anlamında kazandığı *"amiral gemisi"* sıfatını Sedat Simavi dönemiyle kazanıp günümüzde de bu niteliğini koruduğu aşikârdır (Özkır, 2012: 10). Üslup ve içeriğiyle toplumun her kesimine hitap eden ve kamuoyunda *"Koç'un ve ayakkabı boyacısının aynı anda okuyabildiği bir gazete olarak"* popüler gazetecilik ve ciddi gazeteciliğin bir sentezi olarak kamuoyunda dikkatlerin hep üzerinde olduğu bir yere sahiptir. (Özkır, 2012, s.10).

Öte yandan yenilikçi, aykırı ve arayışçı bir zihnin kaleminden yansıyan ve batılı okuryazar ön profili olarak Sedat Simavi'nin yayın hayatı da bu nitelikler üzerinden şekillenmiştir. Cumhuriyet dönemiyle birlikte gazetede laik ve modern çizgiler yansıtılarak, sanat, spor, kadın bedenini teşhir, siyaset, moda, ekonomi, sağlık vb. hayata dair her kavram irdelenmiştir. En nihayetinde bu saydığımız kavramlar zihniyetin ürünü dolayısıyla basının şekillendirdiği sahalardır.

Gazetecilik serüvenine başlarken ilk günden beri kendi imkân ve olanaklarını kurma arzusu, bağımsız bir yayın hayatı için, kendine yetebilme düşüncesi Simavi'yi maddi destek almaktan alıkoymuştur. Popülist görüşte sayılabilecek gazeteciliği özetleyecek mahiyetteki ifadesinde Simavi, *"Türkiye'de gazeteler devlete satılırdı, ben halka satılan gazete yaptım"* diyerek gazetecilik anlayışını ortaya koymuştur. (Özkır, 2012, s.20).

Yayın hayatına Ankara Caddesi'nde başlayan Hürriyet Gazetesi, ilk olarak 28 bin adet basılmıştır. Simavi, gazetenin bünyesinde yer alacak kadroyu çoğunlukla daha önce birlikte çalıştığı arkadaşlarından oluşan bir gruptan oluşturmuştur. Alişan Dobra, Ahmet İhsan, Rahmi Karaca, Nihat Pınarlı, Hasan Bedrettin Ülgen, Hikmet Feridun, Hikmet Bil, Ali Ersan, Feridun Bellisar gibi isimler gazetenin teknik işleri ile ilgilenecek kadroda iken Reşat Nuri Güntekin, Faruk Nafiz Çamlıbel, Refik Halit Karay, Rakım Çalapala, Vahdet Gültekin, Şükrü Kaya, Sait Faik, Kemal Tahir gibi isimler ise gazeteye içerik olarak katkıda bulunan isimlerden olmuştur .(Özkır, 2012, s. 47).

Hürriyet'in yayın hayatına başladığı gün, o dönem yaşanan İsrail ve Filistin arasındaki gerilimin manşet olarak atılmasından sonra hem iktidar hem de muhalefet kanadından yazılara yer vermesi, gazetenin siyasete karşı nasıl bir tutum izleyeceği hakkında öngörü oluşturmuştur. Okuyucu kitlesini iyi tahlil edip, o minvalde bir yayın tarzı oluşturması bu gazetenin uzun yıllar tutulmasında önemli rol oynamıştır. Reklam ve ilanlara bolca yer verilmiş, modern baskı tekniklerinin kullanılmasında öncü rol oynamış, haberlerin fotoğrafla değer kazanması ön plana çıkarılmıştır. Gazete 1948'de kurulduğunda Türk bayrağı kullanılmamıştır. (Benol, 2012, s.64). 1949 yılında gelindiğinde Simavi, gazetenin logosuna Türk bayrağını eklemiştir ve “*Türkiye Türklerindir*” ibaresi eklenmiştir . (Özkır, 2012, s.52).

11 Aralık 1953 tarihinde vefat ettikten sonra Simavi'nin mirası oğulları Haldun Simavi (28) ve Erol Simavi (23) almıştır. Birlikte çalışmalarına rağmen gazetede rolünün ağırlığından dolayı 1953 yılından 1968 yılına kadar olan dönem Haldun Simavi kontrolünde olmuştur. Yayın politikası, editoryal yönetim, kamuoyu etkisi hep Haldun Simavi doğrultusunda olmuştur. Erol Simavi ise idari ve mali işler ile ilgilenmiştir. Gazeteciliğin aile geleneği olup babası gibi önemli bir isimle yetişmesi, gazete ve baskı eğitimi üzerine Amerika'da gördüğü eğitim, Haldun Simavi'yi bu ekseninde önemli bir yere oturtmuştur. (Özkır, 2012, s.110).

Gazeteyi bir adım öne taşımasının önemli kanallarından biri teknolojiyi gazeteyle bütünleştirmeyi iyi bilmesinden ötürüdür. Babasından devraldığı bu tutkuyu, onun prensipleriyle devam ettirmiştir, daha iyiyi araması, yeni olana ilgisi, araştırmacı ruhu, ilkeli gazeteciliği, eleştirel bir üslubunun olması öne çıkan özelliklerinden olmuştur. Çalışanları konusunda da aynı titizlikle hareket eden Haldun Simavi, en iyiye olan gayretinden dolayı bir işi ilk keresinde yapan ve yaptıran nadir bir gazetecidir. Abi Haldun Simavi'nin gazeteyi ideal olana taşıma fikrinin çalışanlarını alırken aradığı kriterlere sırayet etmesi (kilolu personel barındırmaması), kendisinin Hürriyet'in gazetecilik

geleneginin devamı için önemli bir sacayağı olduğunu ortaya koymuştur. Aynı zamanda görseelliğin fikriyattan daha çok öne çıktığı düşüncesiyle gazetede çok fazla fotoğraf hâkimdir. 1968 yılında gazeteden ayrılma kararı alan Haldun Simavi gazeteyi kardeşi Erol Simavi'ye devredip kardeşi ile Hürriyet başarısını devam ettirdiği müddetçe başka bir gazete çıkarmayacağı yönündeki vaadine rağmen Günaydın gazetesini çıkarmıştır. Onun gazeteden ayrılma sebeplerinden bir tanesi de Erol Simavi'nin çalkantılı özel yaşamı olmuştur. (Aydoğan, 2013, s. 33).

4.1.2. Hürriyet Gazetesi'nin yayın politikası

Türkiye'nin basın tarihine bakıldığında, Hürriyet Gazetesi, yarım asrı aşan geçmişi ve gazetecilikte sahip olduğu etkin rolü, mesleki başarısı ile hatırı sayılır bir konumda yer almıştır. Kurulduğu dönemin siyasi koşullarından etkilenen (demokrasiye geçiş dönemi), fakat bağımsız ilerleyen, tabanında batılılaşmayı, moderniteyi ve entelektüel görüşü destekleyen doğrultuda yayın politikasına sahip bir gazetedir. Küresel ölçekte değişen dengelerin, liberal ve özgürlükçü, serbest dolaşımı ifade eden sürecin yerelde vuku bulduğu alanlardan biri de basındır. Kurulduğu günden beri geleneksel olandan sıyrılıp batılı motifleri kullanmaktan yana olan gazete, basın denetiminin kalkmasıyla muhalif basında önemli bir yerdedir. Gazete, gücünü o dönemlerden başlayan satış rakamları ve tirajıyla somutlaştırmıştır.

Gazeteyi kurduğundan beri demokrasi ve basın özgürlüğünü savunan Sedat Simavi, siyaset ile basın arasındaki ince çizgiyi iyi belirlemek gerektiğini, bu iki alanın birbirinden bağımsız olması gerektiğini vurgulamıştır. Ona göre basın, gerektiğinde hükûmeti, siyasi aktörleri, özgür bir şekilde eleştirebilmelidir. CHP zihniyetinin hâkim olduğu tek parti dönemi ve hemen ardından çok partili hayata geçiş hareketleri ile dinamik bir siyasal arenanın olduğu dönemde kurulan gazetenin, bariz bir politik yönelimde bulunmadığı görülmüştür. Bununla beraber çoğu zaman DP hükûmetinin İslami eksende bir siyaset oluşturmamasından ötürü kapatılması gerektiğini yazmıştır .(Zincirkıran, 1994, s. 5).

Gazeteyi laiklik, özgürlük, Atatürk İlke ve İnkılapları, modern batı tarzı düşünme ve yaşama eksenine oturtan Simavi, o dönem uluslararası diplomaside yaşanan gelişmeleri büyük manşetlerle gazetede yayınlayıp ilerlemenin ancak bu şekilde olacağından bahsetmiştir. Türkiye'nin NATO'ya girmek için başvuru yaptığı dönemde,

diğer ülkelerin de bu yolda bize destek vereceğinden umutlu olduğunu batılı ülkeler ile aktif kanallar oluşturmak gerektiğini savunmuştur.

Dönemin siyasi panoramasına bakıldığında Soğuk Savaş Dönemi yayılan komünizm olgusuna da karşı bir duruş sergileyen Hürriyet, dine dayalı her türlü terminolojiyi gerici (irtica) olarak değerlendirip sivri bir dille eleştirmiştir. Bir yandan da dini motifleri siyasete karıştırmayı sebebiyle eleştirdiği DP hükûmetini yeri geldiğinde komünizmle mücadelede yaptıklarını övgüyle anlatmıştır. İdeal olarak düşündüğü serbest politikayı ekonomik ekseninde de destekleyen gazete, tekelleşmeyi, piyasa dolaşımının serbestisini, küreselleşme sürecine uyumun bu şekilde olabileceğini ve liberal bir düzeni desteklemiştir.

Ayrıca çalışmamızın odak noktasını oluşturan Kıbrıs sorununu da yakın bir mercekten takip eden gazete, sorunun vuku bulduğu dönemden itibaren milli birlik, azınlık hakları, Kıbrıs'taki Türklerin varlık savaşına destek ve Enosisin reddine yönelik tutum ve yazılarıyla gündemi sıcak tutmuştur. Hükûmeti sorunun çözümüne yaklaşmadığı Kıbrıs'ın yabancı bir toprak hükmünde sayıldığı düşüncesiyle attığı manşetlerle uyarılmış ve nota verilmesi gerektiğini düşünmüştür. Bir yazısında da *“Bu dava, benim çocuklarıma bırakacağım en değerli mirasımdır”* diyerek konuya olan derin davasından bahsetmiştir. (Özkır, 2012, s.75).

Sahip olduğu modern basın politikasını ekonomik, siyasi, askeri çizgide değerlendiren Hürriyet, sosyo-kültürel anlamda da aynı bağlamda hareket etmiştir. Popüler kültürün izlerini görebileceğimiz fotoğraflar (kadın bedeni, erkek bedeni, mahremiyet sınırının olmaması, tasvip edilmeyecek etik değerlerin gün yüzüne çıkarılması ve özendirilmesi) egemen olmuştur. Yayınladığı haber ve köşe yazılarının yanı sıra daha fazla okuyucu kitlesine hitap edebilmek ve uzun ömürlü olabilmek adına ilerleyen zamanlarda içerik ve üslup olarak kendini yenileyen, görselliğin çekiciliğinden faydalanan ve magazinsel söylemlerin yoğun olduğu gazete ekleri dağıtmıştır. Hürriyet Pazar Gazetesi, Hürriyet Pazar İlavesi, Pazar Extra, Pazar Kelebek, Kelebek Pazar gibi.

Halkın dilinden ve halkın sesi olarak halka ulaşabileceği düşüncesiyle yazılarında gündelik sorunlara da yer veren Simavi, zamanla diğer gazetelerde de yer bulacak olan ölüm ilanlarını unutmamıştır. Son kertede, Sedat Simavi'nin vefatından önce gazetenin ulaştığı yüksek tirajıyla, etkin ve başarılı yazar kadrosuyla ses getirmiştir. Sedat Simavi döneminde yapı taşları oluşmaya başlayan gazetenin kurumsal kimlik çalışmaları oğlu Haldun Simavi döneminde de kemikleşmeye devam etmiştir. (Özkır, 2012, s. 65).

Hürriyet Gazetesi'nin kuruluşu sırasında Yahudi sermayesi ile kurulduğu söylentileri, gazetenin imajını o dönem etkilemiştir. Sedat Simavi'nin yakın dostu Tasvir gazetesinin başyazarı Cihat Baban'ın, aralarında geçen mizahla karışık tartışmalarından sonra, Simavi'yi tehdit edip, gazetesinin adını lekeleyeceği iddiasında bulunması, Babanlı'yi sevindirmiştir. Zira o dönem, hem okur-yazar sayısı hem de reklam pastası büyük ölçekli bir günlük gazetenin basımına imkan veremeyeceği düşünülmüştür. (Barutçu, 2004, s.29). Amerika'dan uzun süren transferler sonucunda ülkemize getirilebilen baskı makinesinin Türkiye temsilcisi Burla Biraderler ile Sedat Simavi'nin iş hukuklarının olması bu iddiayı güçlendirmiştir. Gazeteyi cebinde son elli lirası kalana kadar fedakarlıkla yetiştirme derdinde olan Simavi, ülkenin resmi para değerinin diğer ülkelerin para birimleri karşısında değer kaybetmesi karşısında (7 Eylül 1946) basın makinesini alamayacak duruma gelmiştir. Burla Biraderler'in paranın geri kalan kısmını ödemeyi ve karşılığında Hürriyet'e reklam vermeyi teklifi ile makineler sipariş edilmiştir. (Barutçu, 2004: 30). Yahudi eleştirilerinden sonra kurulduğu ilk gün gazetenin bir bölümünde, *“Hürriyet'in bütün kuvveti yalnız kendi imkanlarına dayanarak çıkabilmesidir. Bundan dolayı da kimseyi gücendirmekten korkmayacak ve kimseyi memnun bırakmak kaygısı gütmeyecektir”* şeklinde bir sözünü paylaşmıştır. (Barutçu, 2004, s.33).

1953 yılına gelindiğinde Simavi'nin Kıbrıs davasının mimarı olarak sahneye çıktığı ve gazeteye bu minvalde yazılar yazmaya başladığı görülmüştür. Dönemin iktidar partisi dostluk mesajları yağdırırken en çok satan gazete olarak Hürriyet'in makalelerinde milliyetçi tutumun verdiği heyecan ve kararlılıkla önce Kıbrıs meselesinin çözülmesi gerektiği daha sonra dostça bir yön izlenmesi gerektiği sürekli yazılmıştır. Öyle ki, daha önce birlikte çalıştığı dönemin Dışişleri Bakanı olan Fuat Köprülü ile mahkemelik olmuştur. Köprülü'nün, yazılarında kendisine hakaret ettiği iddiasıyla manevi tazminat davası açması üzerine Simavi hodri meydan diyerek, kendisine kafa tuttuğunu yazmıştır. Fakat çok geçmeden yazdığı “Devam” başlıklı başmakalesinde Köprülü ile Kıbrıs sorunundan ötürü aralarında geçen husumetin, DP hükûmeti ile de problem yaşanacağı anlamına gelmemesi ve durumun o cepheye sirayet etmemesi gerektiğini yazarak bir nevi siyasetle arasında denge kurma yoluna gitmiştir. 28 Ekim 1953 tarihinde ilk duruşmaları gerçekleşen Köprülü ve Simavi arasındaki gerginlik mahkeme salonundan hissedilmiştir ve Simavi o dönem rahatsızlığının verdiği güç kaybı ile ayakta durmakta zorluk çekmiştir. (Mert , 1994, s. 78). Hem yakın arkadaşı hem gazetenin avukatlarından olan Hikmet Bil,

Simavi'nin sanık olarak dinlenmesinin bu kadar vatansever bir kişilik için adil olmadığını söylemiştir. (Barutçu, 2004, s.47).

Dava ertelenmiş ve fakat Simavi ölümüne yaklaştığı son günlerde dahi Kıbrıs üzerine ailesine sormuş, “*Yeşil Kıbrıs, Türk bayrağı*” diye sayıklamıştır. Kıbrıs davasının çocuklarına miras olarak bırakmıştır. Üremi koması sebebiyle yaşamını yitirdikten sonra dava da düşürülmüş olup gazete oğullarına devredilmiştir. (Barutçu, 2004, s. 50).

Baba Sedat Simavi'nin vefatından sonra, Hürriyet'e patron olarak giren Haldun Simavi, 28 yaşında işinin en iyisi olmak için didinen bir adamdır. Kardeşi Erol Simavi ile el ele verdikleri dönem, gazetenin günlük baskısı 200 bin üzerinde olmuştur. (Barutçu, 2004, s. 57).

Hürriyet'in kurumsal yapısındaki kadro çatırdamaları asıl bu dönemde başlamıştır. Sedat Simavi ile yıllarca çalışan gazetenin popüler muhabirlerinden Hikmet Feridun Es ve Eşi Semiha Hanım, gazetede fotoğrafladıkları seyahat yazılarıyla, halkı adeta Batı ile yeniden tanıştırmıştır. Sedat Simavi'nin vefatından sonra gazeteden ayrılmak zorunda kalmıştır. (Barutçu, 2004, s.53). Yazı İşleri Müdürü Samih Tiryakioğlu'nun 1955 yılında işçi-işveren arasındaki hiyerarşiyi anlatan makalesinde yazılanları, kendilerine bir gönderme olarak algılayan Simavi kardeşler, Tiryakioğlu'nun işine son vermişlerdir. Hürriyet Gazetesi o dönem Cağaloğlu'ndaki moderne binasına taşınmıştır. Bunun yanında kendisinin Hürriyet ile bağdaşmayacak nitelikte hareketleri gazete sahipleri tarafından hoş karşılanmamasının bu karar üzerinde etkisi olmuştur. (Karısından dayak yediği söylentisi, öğrenci olarak okumak için kayıt yapması). Tiryakioğlu'nun yerine Selçuk Çandarlı geçmiştir.

Dönemin iktidarı DP'nin 1956 yılında gazetenin kâğıt kullanım hakkını büyük ölçüde kesmesi, Simavi kardeşleri üzmüşse de yıldırmamış aksine “*Gazeteyi atma, başkasına ver*” sloganıyla daha geniş kitlelere erişim için bu durumu fırsata çevirmiştir .

(Barutçu, 2004, s.63). Gazeteye ilişkin kırılmaların en şiddetlisi şüphesiz 1960 askeri darbesi esnasında verilmiştir. Yazı İşleri Müdürü darbe esnasında yarın çıkacak gazete için içerik düzenlemekte iken darbeye gazeteden çıkarken şahit olmuş ve hemen gazeteye geri dönerek Haldun Simavi ile ne yapması gerektiği hakkında konuşmuştur. Durumun ciddiyeti ile orduya karşı bir tutum izlememesi gerektiği, konjonktürün buna elverişli olmadığı düşüncesiyle, aslında Adnan Menderes'in Eskişehir konuşmasını manşet atan gazetenin içeriği değiştirilmiştir. Hürriyet manşetleri o dönem itibarıyla Menderes hükûmetini diktatör, iş bilmez bir siyasi ziyan olarak değerlendirmiş ve

ordunun iktidarı devirmesini gururla karşılayan bir gazete olarak öne çıkmıştır. Darbe öncesi DP ile iftihar manşetleri atan Hürriyet Gazetesi bu andan sonra tutum değiştirmek durumunda kalmıştır. Zira ailevi dostları Melahat Gedik, o dönem İçişleri Bakanı Namık Gedik ile evlidir.

Gazetenin kadro değişimlerinden biri de Selçuk Çandarlı'nın yerine yine gazete kadrosunda olmakla birlikte Haldun Simavi'nin yakın arkadaşlarından biri olan Necati Zincirkıran getirilmiştir. Genç, akıllı ve tutkulu bir gazeteci olarak İstanbul'a gazetenin başına geçen Necati Zincirkıran, kendisiyle birlikte yeni bir kadroya ışık tutmuştur. Cüneyt Arcayürek, Muamer Teoman, Metin Soysal, Kemal Kınacı, Yüksel Kasapbaşı, Ayhan Ünalp, Abidin Behpur gibi isimleri gazetenin bünyesine kazandırmıştır.

Hürriyet'te yeni oluşan kadro ile yeni bir zihniyet gelişmiştir. Diğer gazetelere daha hırslı, daha rakip, tarafsızlığı taviz vermiş duygularla harekete geçen bir Hürriyet imajı, darbenin ardından Yassıada'ya gönderilen siyasilerin fotoğraflarının basına açık arttırma yoluyla satışa sunulmasında kendini alenen hissettirmiştir. Diğer gazeteler, bu fotoğrafların etik değerlerle bağdaşmamasının yanı sıra darbecilerin bunlardan kar gütmelerini eleştirmişlerdir. Hürriyet'in uçuk fiyatlara rağmen fotoğrafları alıp yayınlaması, devrik iktidardan acımasızca bahsetmesi, demokrasi temelli yayın yapmayı ilke edinen bir basın aracı için iyi karşılanmamıştır. (Barutçu, 2004, s. 69-70).

Bu sıralarda kardeş Haldun Simavi'nin darbenin güçlü askerlerinden biri olan Alparslan Türkeş ile görüşme isteği olumlu karşılanmıştır, fakat yıllar sonra kardeş Erol Simavi'nin kendisini mason olarak tanıtmaması ve bunun yanında Alparslan Türkeş'in de mason olabilmek için kendisinden yardım istediğini söylemesi büyük yankılar uyandırmıştır. (Barutçu, 2004, s. 72).

Erol Simavi'nin darbenin askerlerinden Orhan Erkanlı'yı gazeteye alması Haldun Simavi'nin kardeşiyle yolları ayırma düşüncesini yavaştan hazırlamaya başlayan bir etmen olmuştur. (Tekin, 2006, s. 45).

Gazetecilik geçmişi olmayan darbeci bir adamı, gazeteye genel müdür yapma fikri, sert, disiplinli ve ilkeli bir adam için hazmedilemez olmuştur. Üstüne üstlük Erol Simavi'nin özel hayatındaki çarpıklıklar, tasvip edilmeyen bir düzen, Haldun Simavi'nin gazeteden ayrılma fikrine çanak tutmuştur. 1963 yılında yollarını ayırma kararı alan kardeşler, kendi aralarında gazeteyi bölüşerek yollarına devam etmişlerdir. Yıllar içinde üç milyon değere tekabül bir şirkete dönüşen gazete, 1968 yılına gelindiğinde holding niteliği kazanmıştır. (Barutçu, 2004, s. 92).

Bu dönemde gazetenin yapısal değişimine göz atıldığında seri ilanlara çokça yer verilmiştir ve kupon dağıtımına başlanılmıştır. Gazete, ayrıca gurbetçilerle kültürel bağın güçlü tutulması yolu izleme düşüncesi ile Almanya'ya gazete gönderilmesi hatta daha sonra basıma Almanya'da başlanması ve buna istinaden futbol haberlerine çokça yer verilmesi, Kıbrıs haberlerinin Almanya'da da fazlasıyla okuyucu kitlesi çekmesi göze çarpmaktadır .(Özkır, 2012, s. 121-123).

Magazin gazeteciliğindeki girişimi ve iddiası yerini korumaktadır. Ayrıca Kıbrıs'ta yaşana tedhişlere, yıkımlara ve bölünmelere dair her şey, Kıbrıs'ın Türk olduğu fikrini sonuna kadar empoze ederek haber ve köşe yazılarına konu edilmiştir.

Kardeş Erol Simavi'nin abisiyle yollarını ayırdıktan sonra abisi ve babasından kazandığı tecrübeler doğrultusunda gazeteyi daha ileriye taşıdığı görülmektedir. Gazeteye Atatürk logosu eklenmiştir. Gazete, Darbe dönemlerinde bile okuyucunun gündelik sıkıntılarına değinmiştir ve eğlendirmeyi ihmal etmemiştir. (Akpınar, 2006, s. 437).

Gazete, popüler gazetecilikten çok ağır bir tutum izleyen gazetecilik yanlısı olmuştur. Basında fax makinesi kullanımı, New York'a gazete gönderimi bu dönemdedir. Gazete bu dönem sekiz sayfadan oluşmuştur. Roman ve resimli roman tefrikaları hâla çok revaçtadır. Genel müdür ise Orhan Erkanlı değil, Nezih Demirken olmuştur. Ankara ve İstanbul dışında başka şehirlerde de basıma başlanmıştır. Sosyal sorumluluk projelerini hem oluşturma hem destekleme anlamında yön ve kaynak olması gazeteyi öne çıkaran bir nüans olarak devam etmiştir. (Özkır, 2012, s. 144).

4.2. Hürriyet Gazetesi'nin Türk Basınındaki Yeri

Hürriyet Gazetesi'nin kuruluşunda özellikle 1945 sonrasındaki siyasal gelişmelerin Türk basını üzerindeki etkileri bakımından önemli rolü bulunmaktadır. Basında sansür ve parti gazeteciliğinin yaygın olduğu çok partili dönem öncesinde Sedat Simavi, Hürriyet Gazetesi'ni kurmuştur.

Hürriyet Gazetesi, 1940'ların sonuna doğru kurulan ve akabinde yayın faaliyetlerini sürdüren bir gazete olarak ön plana çıkmaktadır. Özellikle İkinci Dünya Savaşı dönemi ve sonrasında yayınlamış olduğu haber içerikleri doğrultusunda politik anlamda tercih edilen bir gazete olmuştur. Sedat Simavi tarafından kurulan gazete, içerik özellikleri bakımından İkinci Dünya Savaşı sonrasındaki sosyal ekonomik dönüşümün medya bağlamında öncüleri arasında yer almaktadır. Hürriyet Gazetesi, ayrıca Türkiye tarihinde çok satan ve yüksek tiraj yapma bakımından farklı bir yere sahiptir. Genel

anlamda siyasi olaylara yönelik haber içerikleri üretme noktasında sürekli tercih edilen Hürriyet Gazetesi, aynı zamanda Türkiye'deki siyasal dönüşümlerde de önemli ölçüde rol oynamıştır. Öte yanda Türkiye'de yaşanan siyasal gelişmelerde önemli bir haber ajansı görevi gören Hürriyet Gazetesi, çok partili döneme geçiş sürecinde de partizan basın rolünde olmuştur. Ticari gazetecilik anlamında da ön plana çıkan Hürriyet Gazetesi, kuruluş dönemlerinde diğer gazetelere oranla daha entelektüel duruşa karşı cephe almasıyla diğer gazetelerden ayrılmakta ve Türkiye'deki şövenist bakış açısının başlıca yayın organı konumuna yerleşmiştir. (Yavuz, 2006).

Bir bakıma Türkiye'deki ilk çok çeşitlilik ve zengin fotoğraf içeriği bakımından da öne çıkan Hürriyet Gazetesi, toplumsal anlamda tüm kesimlere ulaşma noktasında başarılı bir gazete olmuştur. Özellikle içeriğinde yer alan ilginç haberler, kısa başyazıları ve yorumlarla birlikte siyasal anlamda da önemli bir gazete görevi görmektedir. Ayrıca gazetenin siyasal ve toplumsal sürece yönelik bilgilendirici ve öğretici paylaşımları, gazeteye bir kitle gazetesi işlevini yüklemesini sağlamıştır. Dolayısıyla Türkiye'de basının öncü olarak kabul edilen Hürriyet Gazetesi, faaliyet gösterdiği dönem itibarıyla de önemli bir siyasal habercilik görevini üstlenmiştir.

Öte yandan Türkiye'nin dış ve iç politikasına yönelik habercilik yönünde önemli bir siyasal habercilik görevi olan Hürriyet Gazetesi, siyasal ve ekonomik alanda da liberal politikalar bağlamında toplumsal yaşamın göstergesi olmuştur. Sahip olduğu zengin içerik ve teknik bakımdan yüksek başyazıları ve halkın anlayabileceği dile yakın yayınları bulunmaktaydı. Dolayısıyla Hürriyet Gazetesi, Türkiye'ye tek nüsha olarak giren yayınlar gazete ve dergilerinin öncüsü olarak kabul edilmektedir. (Gökman, 1970).

Diğer yandan çok partili yaşama geçişle birlikte demokratikleşme ve liberalleşme süreci bağlamında Hürriyet Gazetesinin bu gelişmeler ışığında yayın faaliyetleri olmuştur. Özellikle kamuoyunun bilinçlendirilmesi ve uyum sağlaması açısından çeşitli yayınlar yapmıştır. Gazetenin 1 Mayıs 1948 tarihli sayısında Sedat

Simavi, Hürriyet Gazetesinin yeni amaçlarını açıklarken aynı zamanda gazetenin rejime yönelik destekleyici tutumunun altını çizmekteydi: *“Memleketimizde gelişmeye başlayan demokrasi zihniyetini kökleştirmek ve müdafaa etmek için ortaya atıyoruz ve demokrasinin memleketimizin bünyesine en uygun rejim olduğuna iman etmiş bulunuyoruz.”* (Hürriyet Gazetesi, 1949).

5. YÖNTEM

5.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu araştırmanın temel amacı, Kıbrıs sorununun Türk basınında nasıl temsil edildiğini, dönemin en etkili gazetelerinden biri olan Hürriyet Gazetesi örneği üzerinden analiz etmektir. Bu kapsamda 1950-1960 yılları arasındaki dönemde Hürriyet Gazetesi'nin Kıbrıs meselesini nasıl çerçevelediği, hangi temaları öne çıkardığı ve hangi söylemleri kullandığı incelenmektedir.

Çalışmada üç temel soruya yanıt aranmaktadır:

- Hürriyet Gazetesi 1950-1960 yılları arasında Kıbrıs sorununu hangi çerçevede/çerçevelerde sunmuştur?
- Hürriyet Gazetesi'nin Kıbrıs sorununa dair söylemi nasıldır?
- Hürriyet Gazetesi'nin Kıbrıs soruna dair haber dili nasıldır?

Hürriyet Gazetesi, 1948 yılında yayın hayatına başlayan ve kısa sürede yazılı basın pazarının başlıca oyuncusu hâline gelen günlük bir gazete olup, hem tirajı hem de editoryal duruşuyla kamuoyunu etkileme gücü en yüksek yayınlardan biri olarak ifade edilmektedir (Özkır, 2012). 1950-1960 yılları arasındaki bir dizi siyasal olaylar - Kıbrıs'ın BM gündemine alınması, grubunun terör eylemleri, Türkiye-Yunanistan-İngiltere arasındaki üçlü görüşmeler, Londra ve Zürih antlaşmaları, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin ilanı - Hürriyet Gazetesi tarafından, gazete başlıklarında ele alınmıştır. Söz konusu olayların gazete başlıklarında nasıl sunulduğu ve söylem biçimleri çalışmanın sorunsallarını oluşturmaktadır.

Kıbrıs sorunu, literatürde yapılan önceki çalışmalarda genişçe yer almaktadır (Vatansever, 2010; Kaya ve Yeter, 2018; Mor, 2018; Günar, 2020; Geçikli, 2024; Öztürk, 2025). Bunun yanında Kıbrıs sorununun yerel yazılı basına yansımaları da literatürde önemli yer tutmaktadır (Turan, 1950; Yurdagün, 2008; Altunbaş, 2010; Özçelik, 2013; Bayraktar, 2016; Özkoyuncu ve Asit, 2020; Özalper, 2021). Kıbrıs sorunu üzerine daha önce yapılmış çok sayıda çalışma olmasına rağmen bu araştırma, haberlerin analizine kazandırdığı özgün çerçeveleme ve derinlik sayesinde, konuyu farklı bir bakış açısıyla ele alması açısından önemlidir. Ayrıca bu araştırmanın, Hürriyet Gazetesinin Kıbrıs sorununa ilişkin editoryal politikası yaklaşımında özgün olduğu düşünülmektedir. Kıbrıs sorununu bu yönde ele alan çalışmaların azlığı, bu araştırmanın önemini vurgulamaktadır. Dolayısıyla bu araştırmanın literatüre önemli katkılar sunacağı düşünülmektedir.

5.2. Araştırmanın Yöntemi

Bu araştırmada, nitel araştırma yöntemi benimsenmektedir. Araştırmanın kapsamı bu doğrultuda belirlenmiştir ve Milli Kütüphane Arşivi'nden alınan dokümanlar (gazete kayıtları) nitel yöntemle içerik analizine tabi tutulmuştur. Nitel araştırma, olayların, davranışların, deneyimlerin ve algıların nasıllarının ve nedenlerinin açığa çıkarılması için gerçekleştirilen derinlemesine araştırma yöntemi olarak ifade edilmektedir.(Tekindal ve Arsu, 2020, s.153-182). Nitel yöntemin uygulanmasının belirlenmesi, araştırma sorusunun yorumlayıcı olması fikrinden kaynaklanmaktadır ve amacı Hürriyet Gazetesinin Kıbrıs sorununu nasıl ilettiğini aktarmaktır. Bu yöntem, yalnızca medyanın kamuoyu üzerindeki etkisini anlamamıza yardımcı olmakla kalmaz, aynı zamanda karmaşık bir tarihsel dönemde medya ile devlet arasındaki ilişkinin genel bir anlayışını da sağlar. Dolayısıyla bu yaklaşım, gazete içeriklerinin derinlemesine incelenmesine olanak tanıyarak, Hürriyet Gazetesinin kullandığı söylemsel stratejilerin ve tematik çerçevelerin belirlenmesini sağlayacaktır.

Ayrıca araştırmada haber başlığının ne demek istediğini ortaya koymak üzere söylem analizi kullanılmıştır. Gazete manşetleri kelime, vurgulanan içerik unsurları, Kıbrıs politikasına ilişkin toplumsal algıyı şekillendiren temel araçlar olarak analiz edilmiştir.

Araştırmada, sadece Hürriyet Gazetesine odaklanılmıştır. İncelenen dönemin 1950-1960 yılları arası olması ve belirli tek bir gazeteyi (Hürriyet Gazetesi) ele alması, araştırmanın sınırlılığını oluşturmaktadır. Hürriyet Gazetesi'nin seçilmesinde, özellikle 1950'lerden bu yana sürekli artan okur kitlesi ve akılda kalıcı başlık kullanımıyla kamuoyu oluşturma kapasitesine sahip olan önemli bir medya kuruluşu olması etkili olmuştur.(Özkır, 2013, s.48). Böylece, belirli bir olgunun daha derinlemesine incelenmesi mümkün hâle gelmiştir, Kıbrıs sorununun tek bir gazete temsili üzerine araştırma yapmak mümkün olmuştur.

Bu araştırmanın birincil verileri, 1950-1960 yılları arasındaki dönemde Hürriyet Gazetesinde yayımlanan metinsel içerikleri kapsamaktadır. Veri toplama süreci, gazete arşivlerinin analizini içermektedir. Bu veriler milli kütüphane gazete arşivleri taranarak elde edilmiştir.

Hürriyet Gazetesinden toplanan veriler, içerik analizi ve söylem analizi olmak üzere çok yönlü nitel analize tabi tutulmuştur. İçerik analizi yöntemiyle, Hürriyet Gazetesinin 1950-1960 yılları arasında yayımlanan Kıbrıs sorununa dair haber başlıkları

sistemantik olarak sınıflandırılmıştır. Veriler, tarihsel sıraya konularak bir konu çerçevesine bağlanarak yorumlanmıştır ve temalar belirlenmiştir. Söylem analiziyle, haber başlığının ne demek istediğini, başlıklardaki anlamları ve dil kullanımına odaklanılmıştır. Verilerin analizi için kullanılan bu iki yöntem, araştırmanın tarihsel bağlamı dikkate alınarak yapılmıştır. İncelenen metinlerdeki örtük yapıların ve gazetecilik dili ile oluşturulan okuyucu algının çözümüne katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Böylece Hürriyet Gazetesinin, Kıbrıs sorununu nasıl ele aldığı, neleri öne çıkardığı ve okuyucuya vermeyi amaçladığı mesajların neler olduğunu çok boyutlu bir bakışla değerlendirilmiştir.

6. BULGULAR

HÜRRİYET GAZETESİ'NDE KIBRIS MESELESİNİN YANSIMASI (1950-1960)

Bu bölümde, araştırmanın bulguları doğrultusunda Hürriyet Gazetesi'nin 1950–1960 yılları arasındaki Kıbrıs meselesine yaklaşımı incelenmektedir. Çalışma, gazetenin

aynı döneme ait haber başlıkları ve içeriklerinin analizi üzerinden yürütülmüştür. Bu doğrultuda bölümde, 1950’lerin başından 1960’a kadar olan süreç üç dönem halinde ele alınmış; Hürriyet’in Kıbrıs sorununu nasıl çerçevelediği, hangi sembolik unsurları ön plana çıkardığı ve kamuoyunda nasıl bir algı inşa ettiği tartışılmıştır. Bulgular, gazetenin yalnızca haber aktarma işlevi görmediğini; aynı zamanda toplumsal duyguları mobilize eden, milliyetçi refleksleri güçlendiren ve dış politika gündemini kamuoyunda yeniden üreten bir aktör olarak rol üstlendiğini ortaya koymaktadır.

Bu analizde çerçeveleme kuramı (framing theory) açıklayıcı bir araç olarak kullanılmıştır. Çerçeveleme, medyanın olayları belirli bir bakış açısıyla sunarak kamuoyunun algısını şekillendirmesi sürecidir. Hangi unsurların öne çıkarıldığı, hangilerinin geri planda bırakıldığı kamuoyunun özellikle dış politika meselelerine bakışını doğrudan etkilemektedir (Entman, 1993). Hürriyet Gazetesi’nin Kıbrıs meselesine yönelik haber dili, bu bağlamda yalnızca bilgilendirici değil, aynı zamanda yönlendirici ve dönemin siyasi atmosferini şekillendiren bir işlev taşımaktadır.

6.1. Hürriyet Gazetesi’nin Kıbrıs Meselesi Bağlamında Dış Politikadaki Yaklaşımı

Hürriyet Gazetesi’nin Kıbrıs meselesi bağlamında Türkiye’nin dış politikasına yönelik tutumu, dönemin uluslararası gelişmeleri ve iç siyasi dinamikleriyle şekillenmiştir. Bu bölümde, Gazete’nin özellikle 1950 sonrası Kıbrıs sorunu bağlamında dış politika olaylarına nasıl yaklaştığı dönemsel olarak incelenmekte, içerik analizi ve söylem analizi kapsamında değerlendirilmektedir.

6.1.1. 1950-1954 dönemi

Yunan Hükûmeti Kıbrıs İşini Resmen BM’ye Vereceğini İlan Etti (24 Mart 1954)

24 Mart 1954 tarihli Hürriyet Gazetesi’nde yayımlanan “*Yunan Hükûmeti Kıbrıs İşini Resmen BM’ye Vereceğini İlan Etti*” başlıklı haber, Kıbrıs sorununun uluslararası bir boyut kazanmasını vurgulamaktadır. Haberde Yunanistan ile İngiltere arasındaki Kıbrıs sorununun Yunanistan tarafından İngiltere ile ikili görüşmelerden çıkarılıp Birleşmiş Milletler platformuna taşınacağı duyurulmuştur. Hürriyet Gazetesinin, Kıbrıs meselesine yaklaşımında kullandığı bu haber başlığını “Kararlılık” şeklinde çerçevelemek mümkündür.

Başlıkta geçen “resmen” ifadesi, Yunanistan’ın konuya olan bağlılığını ve eylemin yürütülmesindeki ciddiyeti güçlü bir şekilde vurguluyor. Gazetede bulunan “*ilan etti*” ifadesi, kararın artık tüm aşamaları geçtiğini ve böylece dünyaya duyurulduğunu açıklamaktadır. Bu tür bir ifade, konunun yalnızca ilgili taraflar arasında değil, tüm dünyada ele alınacağını vurgulamaktadır.

Bu haber başlığı, Uluslararası Diplomasi ve mücadele temasıyla ilişkilendirilebilir. Başlıkta Kıbrıs sorununun bölgesel bir sorundan küresel bir soruna dönüştüğü ve uluslararası toplumda hukukun ve diplomatik araçların rolünün ortaya konduğu belirtilmektedir.

“Lefkoşa Türk Okulları Kapatılıyor – Yüzden Fazla Türk Evi Yıkıldı” (21 Mayıs 1954)

21 Mayıs 1954 tarihinde yayımlanan bu haber, Kıbrıs’ta Türk toplumuna yönelik baskıların arttığı bir dönemde Hürriyet Gazetesinin yeni yayın politikasını çok iyi yansıtmaktadır. Türk okullarının kapatılması ve Türk evlerinin yakılması Türk kimliğinin mekânsal temsillerini hedef alan eylemler olarak sunulmuştur. Hürriyet Gazetesinin, Kıbrıs meselesine yaklaşımında kullandığı bu haber başlığını “*Türklere Yönelik Baskı*” şeklinde çerçevelemek mümkündür.

Okulların kapatılmasıyla eğitimin engellenmesinin dışında, bir halkın geleceğe dönük varlığına müdahale olarak temsil edilmiştir. Aynı şekilde evlerin yıkımı, sadece barınma sorunu değil, aile değerlerinin, güvenli yaşamın ve toplumsal bütünlüğün parçalanması anlamına gelmektedir. Haberde kullanılan kapatılıyor ve yıkıldı fiilleri, dikkat çekici bir dil olmasının yanında dramatikliği de yansıtarak öfke ve kaygı duygusunu üstendir. Bu bağlamda haberi, kimliğe yönelik tehdit ve mağduriyet temalarıyla ilişkilendirmek mümkündür.

“Kıbrıs İlhak Davasının Başına Papagos’un Geçmesi İstendi” (22 Mayıs 1954)

Bu başlık, Türk basınının Kıbrıs sorununu: bölgesel bir çatışmadan giderek belirli siyasi aktörün eylemlerine bağlı hale gelen bir sorunun tasvirinde önemli bir değişimi yansıtmaktadır. 22 Mayıs 1954 tarihinde Hürriyet Gazetesinin, Kıbrıs soruna yaklaşımında kullandığı bu haber başlığını “*Yunanistan’ın Kıbrıs Sorununa Doğrudan Siyasi Müdahalesi*” şeklinde çerçevelemek mümkündür. Gazete, Enosis mücadelesini

kişiselleştiriyor ve Yunan siyasi ve askeri çevrelerinde kendi adıyla oldukça etkili olan bir lidere, General Alexandros Papagos’a odaklanıyor.

Hürriyet Gazetesinin Papagos’u öne çıkarma ve ilhak davasını vurgulama kararı, Türk halkını durum konusunda bilinçlendirme isteğini, aynı zamanda milliyetçi içgüdüğü ortaya çıkarmaktadır. Dolayısıyla başlık, dolaylı bir şekilde Türk halkından ve hükûmetinden proaktif olmalarını ve eleştirmelerini istiyor olabilir. Buradan hareketle bu başlığın, siyasette bireyin rolü, dış tehditlerin yaratılması ve jeopolitik bakış açısı gibi tartışılan temalara odaklandığını söylemek mümkündür. Hürriyet Gazetesinin, bu tür bir içeriği seçerek dolaylı ve sert bir söylemde bulunduğu ifade edilebilir.

6.1.2. 1955-1957 dönemi

1955 yılı itibariyle Kıbrıs’ta şiddetin tırmanışa geçtiği bir dönem olarak bilinmektedir. 1955 yılı, Hürriyet Gazetesi için yalnızca haber yoğunluğu açısından değil, haberin nasıl sunulacağına dair söylem tercihlerinin de değiştiği bir dönemin başlangıcıdır. Hürriyet Gazetesi bu dönem yaşanan şiddet faaliyetlerini yakın perspektiften ele almıştır.

“Kıbrıs’ta Dün Yine Bombalar Patladı - Tedhişçiliği Yeni Bir Gizli Teşkilat Olan EOKA İdare Ediyor” (3 Nisan 1955)

3 Nisan 1955 tarihli “Dün Kıbrıs’ta Yine Bombalar Patladı - Tedhişçiliği Yeni Bir Gizli Teşkilat Olan EOKA İdare Ediyor” başlıklı haber, Kıbrıs sorunun şiddete dönüştüğü anı işaret etmektedir. Hürriyet Gazetesinin, Kıbrıs sorunu yaklaşımında kullandığı bu haber başlığını “*Şiddet Dili ve Terör Tehdidin İnşası*” şeklinde çerçevelemek mümkündür.

Haberde, Lefkoşa’da yaşanan patlamalar EOKA adlı gizli bir örgüte bağlanmış ve bu yapılanmanın hedefinin yalnızca İngiliz sömürge idaresi değil Kıbrıs Türk halkı da olduğu vurgulanmaktadır. Hürriyet Gazetesi bu haberle birlikte Rum tarafını terörist olarak yansıtırken Türk kamuoyuna dönük korku ve öfke yaratmıştır.

Hürriyet Gazetesinde yer alan haberde “yine” kelimesin, şiddetin tekrar ettiğini vurgularken “tedhişçilik” günümüzde bilinen anlamıyla terör kelimesi ile de söz konusu şiddetin basında nasıl aktarıldığını göstermektedir. Bu kelimenin kullanılmasının kamuoyuna, EOKA tarafından gerçekleştirilen eylemlerin korkunç bir eylem olarak

görüldüğünü göstermek olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Bu haber güvenlik tehditti ve şiddet temaları ile ilişkilendirilebilir. Çünkü başlık, Kıbrıslı Türk halkına yönelik artan tehdit ve güvensizlikle ilgilidir. Bu tür haber dili, 1950’li yılların ortasında Türkiye’deki milliyetçi reflekslerin devlet eliyle değil basın eliyle nasıl üretildiğini göstermesi açısından önemlidir. Hürriyet, yalnızca haberi değil o haberin yaratacağı duyguyu ve sonucu da planlayan bir kurgu içerisinde hareket etmektedir. Böylece gazete, adeta bir duygu mühendisliği işlevi görür: korku yaratır, sonra dayanışma duygusunu besler, ardından devletten “müdahale” beklentisini kurgular.

“EOKA’nın Gizli Elebaşları Aranıyor” (3 Nisan 1955)

Aynı şekilde 3 Nisan 1955 tarihinde çıkan “EOKA’nın gizli elebaşları aranıyor” başlığı, yalnızca bir arama operasyonunu değil; Türkiye kamuoyuna yönelik gizli bir tehdittin kurulmasını anlatıyor olabilir. Hürriyet Gazetesinin kullandığı bu haber başlığını “*Suçlulaştırma*” şeklinde çerçevelemek mümkündür.

Haber başlığında kullanılan bu dil, 1950’li yılların Türkiye’sinde özellikle komünizm ve bölücülük gibi konularda sık sık kullanılan medya stratejilerinin bir uzantısı şeklindedir. Hürriyet Gazetesi başlığında kullanılan “elebaşı” ifadesinin kullanılması, EOKA liderlerine olumsuz bir gönderme yapıyor ve örgütü sorguluyor gibi görünüyor. Bunun yanında “gizli” ifadesi ise görünmez faaliyetlerine ve görünmez tehditlerine atıfta bulunmak için kullanılmış gibi görünüyor. Aslında kullanılan bu dil, EOKA’yı masum bir örgüt olmadığının kanıtıdır ve okuyucuya bu çerçevede belirli bir algı kazandırmaktadır. Bu haber başlığı, güvenlik operasyonları temasıyla ilişkilendirilebilir. Burada Hürriyet’in üstlenmek istediği rolün yalnızca uyarıcı olmadığı; aynı zamanda meşrulaştıran olduğunu ifade etmek mümkündür.

“Yunanistan Kıbrıs İçin Tekrar BM’ye Başvuracak” (4 Haziran 1955)

4 Haziran 1955 tarihinde yayımlanan bu başlık, Yunanistan’ın sorunu ikili veya bölgesel diplomasi alanından küresel sahneye taşıyıp uluslararasılaşmasını yansıtmaktadır. Hürriyet Gazetesinin, Kıbrıs meselesine yaklaşımında kullandığı bu haber başlığını “*İkili Anlaşmazlığın Uluslararasılaştırılması*” şeklinde çerçevelemek mümkündür.

Başlığı, Yunanistan tarafının Kıbrıs politikası için uluslararası meşruiyet kazanma çabalarının yeniden ifadesi olarak tanımlandığını söylemek mümkündür. Yunanistan’ın

uluslararası sistemde destek bulduğu Türkiye'nin ise giderek yalnızlaştırıldığı şeklinde yorumlanabilir. BM'ye başvurulacağı haberleri, hem prosedürel bilgi hem de Türkiye için tehdit olarak sunulan stratejik bir başlıktır. Başlıkta yer alan “tekrar” kelimesiyle kamuoyu algısının yeniden şekillendirilmesini vurgulamaktadır. “BM'ye başvuracak” ifadesinin kullanımıyla da, Yunanistan'ın anlaşmazlığı uluslararasılaştırmaya çalışmasının vurgulandığı söylenebilir.

Bu bağlamda başlık, Yunanistan'ı yalnızca müzakere yapacak bir aktör olarak değil aynı zamanda stratejik hamlelerle siyasi süreci değiştiren olarak da açıklıyor. Hürriyet Gazetesinin ayrıca Yunanistan'ın sürekli meydan okuyan ve baskı yapmak için uluslararası platformları kullanan bir devlet olarak algılanmasına katkıda bulunduğunu gösterdiği söylenebilir. Tematik olarak bu haber başlığı, diplomatik yükseliş, uluslararası müdahale, anlaşmazlık gibi kategoriler ile ilişkilendirilebilir.

“Kıbrıs'ta Rumların İhtilal Hazırlıkları – EMAK Rumuzuyla Teşkilat Kuruldu” (22 Haziran 1955)

22 Haziran 1955 tarihli Hürriyet Gazetesinin “Kıbrıs'ta Rumların İhtilal Hazırlıkları-EMAK Rumuzuyla Teşkilat Kuruldu” başlıklı haberi, Kıbrıs'taki Rumların örgütlenme faaliyetlerinin yeni bir boyut kazandığını göstermektedir. Hürriyet Gazetesinin, Kıbrıs meselesine yaklaşımında kullandığı bu haber başlığını “*Rum Ayaklanması ve İç Savaş Senaryolarının İnşası*” şeklinde çerçevelemek mümkündür.

Gazete, yeni bir yapılanma olan EMAK ismiyle, Rumların Kıbrıs'ta isyan hazırlığında olduğunu duyurur. Bu haber yalnızca bir istihbarat aktarımı gibi görünse de aynı zamanda iç savaş senaryosunun medya üzerinden önceden inşasıdır. Oldukça stratejik bir dile sahip olan haberde “teşkilat kuruldu” ve “ihtilal hazırlığı” ifadeleri, okuyucuda korku duygusunun oluşmasına yararken bunun yanında da okuyucu harekete geçirme zorunluluğu hissi yaratır. Hürriyet Gazetesi tarafından atılan bu başlığı, iç güvenlik tehdidi, gizli örgüt, kutuplaşma ve ulusal korkutma gibi temalar altında ilişkilendirmek mümkündür.

“Hariciye Vekilleri Bugün Toplanıyor” (29 Ağustos 1955)

Hürriyet Gazetesinin, Kıbrıs sorununa yönelik olarak kullandığı bu haber başlığını “*Kriz Yönetimine Yönelik Diplomatik Eylemler*” şeklinde çerçevelemek mümkündür.

Hürriyet Gazetesinin 29 Ağustos 1955 tarihinde yayımladığı bu başlık, görünüşte tarafsız ve usule uygun bir tonda yazılmış, Kıbrıs sorununun siyasi bağlamında önemli çıkarımlar barındırıyor. “Hariciye Vekilleri Bugün Toplanıyor” başlığı, hangi harici vekillerin bir araya geleceğini açık açık belirtmese de devamında yer alan metinlerde üç ülke (Türkiye, İngiltere ve Yunanistan) dışişleri bakanlarının Londra’da bir araya gelişini ifade etmiştir.

Bu, medyanın uluslararası tartışmaları hem acil hem de meşru olarak çerçevelemek için resmi diplomatik dili stratejik olarak kullanmasını yansıtıyor ve kamuoyunun dikkatini ve beklentisini resmi devlet düzeyindeki müzakerelere çekiyor. Başlık, tematik olarak diplomatik angajman², uluslararası koordinasyon ve devlet düzeyindeki sorumluluk olarak ifade edilebilir.

“Kıbrıs İçin Ankara’da Miting Yapıldı – Kızıl Tahrikler Tel’in Edildi” (6 Ağustos 1955)

6 Ağustos 1955 tarihli Hürriyet Gazetesinde yayımlanan “Kıbrıs İçin Ankara’da Miting Yapıldı-Kızıl Tahrikler Tel’in Edildi” başlığı, aslında iki önemli mesajı barındırmaktadır. Bunlardan birincisi vatandaş katılımıyla ulusal bir dayanışma, diğeri ise dönemin “kızıl” olarak kullanılan komünist provokasyonların kınanması ve suçlu gösterilmesidir.

“Ankara’da Bir Miting Yapıldı” ifadesiyle, coğrafi olarak odağın başkente kaydırılmış olmasıdır. Bu da olayın ulusal önemini ve hükûmete yakınlığını vurgulamaktadır. Kıbrıs için yapılan mitingin bir huzursuzluk ortamı yaratmak için değil bir dayanışma vurgusunu belirtmektedir. Başlıkta yer alan diğer bir ifade olan “Kıbrıs İçin” ifadesinin ise Kıbrıs’ın dönemin ulusal bilincinde yer etmiş olan merkezini belirttiği söylenebilir. Haber başlığının altında yazılan içerikte camilere gidilmesi, Atatürk’ün Anıtkabir’de anılması ve dualarla mitingin sona erdirilmesi milliyetçiliğin de vurgusunu barındırmaktadır. Dolayısıyla Hürriyet Gazetesinin, Kıbrıs sorununa yaklaşımında kullandığı bu haber başlığını “*Ulusal Dayanışmanın Gücü*” şeklinde çerçevelemek mümkündür.

² Diplomatik Angajman: Ülkelerin siyasi ilişkilerini yürütürken kullandıkları prosedürel bir terim (Hürriyet.com, 24 Kasım 2015).

Hürriyet Gazetesi haberde kullandığı dilde okuyucusunu milliyetçi olarak vurgulamıştır. Buradan hareketle de bu haber başlığını ulusal dayanışma ve antikomünist söylem temalarıyla ilişkilendirmek mümkündür.

“Trafalgar Meydanı’nda 5000 Türk Kıbrıs İçin Yürüdü” (5 Eylül 1955)

5 Eylül 1955 tarihinde Londra’daki Trafalgar Meydanı’nda düzenlenen mitingi Hürriyet Gazetesi, “Trafalgar Meydanı’nda 5000 Türk Kıbrıs İçin Yürüdü” başlığıyla manşetine aktarmıştır. Hürriyet Gazetesinin Kıbrıs meselesine yaklaşımında kullandığı bu haber başlığını *“Uluslararası Alanda Türk Kamuoyunun Gösterisi”* şeklinde çerçevelemek mümkündür.

Haber aslında hem “5000 Türk” vurgusuyla hem de “Trafalgar Meydanı” konumu vurgusuyla yürüyüşü sembolleştirmiştir. Dolayısıyla Kıbrıs sorununun Türkiye sınırlarının ötesinde de yankı bulduğunu gösterdiğini ifade etmek mümkündür. Burada meydanın seçiminin önemli olduğunu belirtmekte fayda vardır. Çünkü Trafalgar Meydanı, İngiliz siyasi kültürünün en sembolik alanlarından biri olarak bilinir. Hürriyet Gazetesi bu mekânsal seçimi “Türklerin kaleye yürüyüşü” olarak yorumlayarak, yalnızca bir protesto değil, sömürgeci anlatıya doğrudan meydan okuma olarak sunar.

Hürriyet Gazetesi, bu başlıkla protestoyu bir çatışmadan ziyade sembolik bir direniş ve toplumsal aktivizm olarak anlatıyor ve böylece ulus ötesi bir dayanışma anlatısı inşa ediyor. Tarafsız ama kararlı dil seçimi, Türk kimliğinin ulusal sınırların ötesindeki uyum ve seslilik hissini güçlendirmekle kalmayıp aynı zamanda bağı da derinleştiriyor. Hürriyet Gazetesi, haber başlığı altında miting sırasında taşınan “Kıbrıs Türk’tür”, “Ya Taksim Ya Ölüm”, “İngiltere ikiye bölünecektir son ver” pankartlarını vermiştir. Bunun sadece halkın duyarlılığı olmadığını aynı zamanda sorunun halk eliyle küresel sahneye taşındığını söylemek mümkündür.

Bu mitingin haberiyle birlikte Hürriyet Gazetesi, yalnızca Türkiye kamuoyunu bilgilendirmez; aynı zamanda bir zafer duygusu üretir. İngiltere’de Türklerin binlerce kişiyle ses vermesi, hem millî gurur hem de uluslararası dayanışmanın bir zaferi olarak kurgulanır. Bu söylemin, Türkiye’deki halkı pasif izleyici olarak değil uluslararası mücadelenin bir parçası olarak konumlandığını ifade etmek mümkündür. Dolayısıyla bu haber başlığını uluslararası görünürlük ve sembolik alan temalarıyla ilişkilendirmek mümkündür.

“Atatürk’ün Evi Bomba ile Hasara Uğradı” (7 Eylül 1955)

Kıbrıs sorununun şiddetini arttırdığı bu dönemlerde, Türk tarihine leke olarak düşecek olan 6-7 Eylül olaylarında yaşananlar Hürriyet Gazetesine manşet olmuştur. Hürriyet Gazetesinin, Kıbrıs meselesine yaklaşımında kullandığı bu haber başlığını *“Ulusal Sembollere Saldırı”* şeklinde çerçevelemek mümkündür.

7 Eylül 1955 tarihinde Hürriyet Gazetesinde yayımlanan *“Atatürk’ün Evi Bomba ile Hasara Uğradı”* başlığının duygusal tepkiyi, ulusal birliği ve öfkeyi kuvvetlendirmek için tasarlanmış bir mesaj işlevi gördüğünü söylemek mümkündür. *“Atatürk Evi”* ifadesi şüphesiz fiziksel bir şeydir, ancak Türk ulusal kimliğinin sembolik kalbini de çağırıştır. Bunu bir bomba saldırısıyla ilişkilendirmek, açıkçası, olayı ulusa yönelik kişisel bir saldırıya dönüştürmenin bir yolu olarak görülebilir.

Haber başlığı, Türk onuruna ve anısına bir hakaret olarak kullandığı sembolik dilin açık bir örneği niteliğindedir. Hürriyet’in haberinde kullandığı bu kelime seçimlerinin doğrudan bir eylem çağrısında bulunmadan halkın duyguları üzerinde bir etki yarattığı söylenebilir. Olayı saygısızlık olarak resmederek milliyetçi duyguları arttırdığı ifade edilebilir. Buradan hareketle bu başlık sembolik hedefleme, duygusal kışkırtma ve ulusal figürlerin önemi temalarıyla ilişkilendirilebilir.

“Üniversiteliler Kıbrıs İçin Yürüdü” (20 Eylül 1955)

20 Eylül 1955 tarihli *“Üniversiteliler Kıbrıs İçin Yürüdü”* başlıklı Hürriyet Gazetesi yazısı, Türkiye’deki Kıbrıs sorununun toplumsal yansımalarını vurgulayan bir gençlik hareketlerini gösteriyor. Bu yazının ayrıca 6 - 7 Eylül 1955 olaylarından hemen sonraki zamanla ilişkin olması nedeniyle özel bir tarihsel bağlamı da olduğu söylenebilir. Hürriyet Gazetesinin Kıbrıs meselesine yaklaşımında kullandığı bu haber başlığını *“Kıbrıs İçin Gençlik Seferberliği”* şeklinde çerçevelemek mümkündür.

Hürriyet Gazetesinin *“üniversiteliler”* kelimesini içeren başlığı, Kıbrıs sorununun eğitilmiş gençler arasında toplumsal bir konu hâline geldiğini ve bu belirli demografi toplumunun söz konusu konuya karşı çok hassas olduğunu da tasvir ediyor gibi görünüyor. Üniversite öğrencilerinin siyasi konulara dahil olması, gençliğin Türkiye’deki toplumsal olaylara öncülük etme rolünün bir göstergesidir. Ayrıca, *“yürüdü”* ifadesinin kullanımı yalnızca pasif desteği ima etmekle kalmıyor aynı zamanda aktif bir eylemi ve

dışarı çıkıp protesto etme isteğini de vurguluyor. Bunu vurgularken Hürriyet Gazetesinin kullandığı dilin, ulusal birliğin sağlamlaştırılmasına yardımcı olduğu söylenebilir.

Başlık, gençlik hareketi aracılığıyla Türk toplumu ve özellikle genç nesil arasında çok duygusal ve politik olarak yüklü olan Kıbrıs sorununun resmini vermektedir. 6-7 Eylül olaylarından hemen sonra, bu yürüyüş toplumsal gerginliğin hâla canlı olduğunu ve Kıbrıs sorunun Türk dış politikasında giderek daha da merkezi hale geldiğini göstermektedir. Üniversite öğrencilerinin eylemi, Kıbrıs sorunu için önemli bir faktör olarak değerlendirilebilir. Başlığı, toplumsal seferberlik ve milliyetçilik temalarıyla ilişkilendirilebilmek mümkündür.

“Türkler Köylerini Boşaltıyor” (26 Ocak 1956)

“Türkler Köylerini Boşaltıyor” başlıklı 26 Ocak 1956 tarihli Hürriyet Gazetesinde Kıbrıs’taki Türk toplumunun yaşadığı güvenlik sorunları ve yerinden edilme süreci vurgulanmaktadır. Bu haber EOKA terör örgütünün faaliyetlerinin yoğunlaştığı ve adada toplumlar arası gerilimin tırmandığı bir dönemi işaret etmektedir.

Hürriyet Gazetesinin Kıbrıs meselesine yaklaşımında kullandığı bu haber başlığını *“Türklerin Mağduriyeti”* şeklinde çerçevelemek mümkündür.

Haber başlığında kullanılan “boşaltıyor” ifadesi, Kıbrıs Türklerinin yerlerini bırakmakta zorlandıklarını ve bu durumun zorunlu olduğuna dikkat çekmektedir. Bu ifade, durumun pasif bir göç değil güvenlik kaygıları ile gerçekleşen zorunlu bir yer değiştirme olduğunu anlatmaya çalışmaktadır. “Türkler” ifadesinin özne olarak genel bir kullanımı, olayın bireysel değil kolektif bir hareket olduğunu, toplumun genelini etkileyen bir dönüşüm sürecinin yaşandığını belirtmektedir. Haber başlığı, Kıbrıs’ta Türk varlığının tehlike altında olduğu mesajını verirken okuyucuda endişe ve kaygı yarattığını söylemek mümkündür. Dolayısıyla haber başlığında kullanılan dilin tonu, ilk bakışta olumsuz gibi görünmese de korku ve endişe duygusunu güçlendirmektedir.

Buradan hareketle haber başlığı, güvenlik krizi ve zorunlu göç temalarıyla ilişkilendirilmektedir. Başlık, Kıbrıs’taki Türk toplumunun güvenlik endişelerini ve buna bağlı olarak oluşan demografik değişimi ortaya koymaktadır. Bu gelişmeler basında iki toplumun daha fazla bölünmesi ve Kıbrıs meselesinin derinleşmesi olarak yansımıştır. Türk medyasının bu süreci başlıktaki şekilde sunması, Türk dış politikasında Kıbrıs Türklerinin güvenliğinin öncelikli bir konu hâline geldiğini göstermektedir.

“Kıbrıs’ta Rumların Türkler Üzerine Taarruzu Şiddetlendi” (25 Şubat 1956)

25 Şubat 1956 tarihli “Kıbrıs’ta Rumların Türkler Üzerine Taarruzu Şiddetlendi” başlıklı Hürriyet Gazetesi yazısı, Kıbrıs adasında yaşanan toplumlar arasındaki çatışmanın derinleştiğinin ve Türk toplumuna yönelik saldırıların yoğunlaştığının en açık kanıtı niteliğindedir. Başlık doğrudan şiddet aşamasını aktarmaktadır. Hürriyet Gazetesinin Kıbrıs meselesine yaklaşımında kullandığı bu haber başlığını “*Tırmanan Şiddet*” şeklinde çerçevelemek mümkündür.

Başlıkta kullanılan “taarruz” kelimesi askeri terminolojiden alınmış bir terimdir ve durumun basit bir çatışma veya gerginlik olmadığını, iyi organize edilmiş ve sistematik bir saldırganlık olduğunu işaret etmektedir. “şiddetlendi” kelimesi saldırıların yeni olmadığını, aslında sürecin devamı olduğunu ve dahası giderek arttığını vurgulamaktadır. Ayrıca haberin başlığı, Kıbrıs’taki sorunu açıkça Rumlar ile Türkler arasındaki bir çatışma olarak veriyor ve tarafları açıkça tanımlıyor. Bunun yanında başlık, sadece Türk halkının Kıbrıs Türklerinin güvenliği konusundaki endişelerini artırmakla kalmıyor, aynı zamanda Türkiye’nin adaya müdahalesinin nedenlerini de güçlendiriyor. Bu tür bir kelime seçimiyle kullanılan dil, okuyucuya durumun ciddiyetini ve Kıbrıs Türklerinin karşı karşıya olduğu tehdidin boyutunu açıkça göstermektedir.

Başlık, Kıbrıs’taki toplum ilişkilerinin şiddete dönüştüğü ve Türk toplumunun saldırı hedefi hâline geldiği gerçeğini vurgulamaktadır. Türk basını olarak Hürriyet Gazetesinin bu gelişmeleri aktarması, sorunun Türkiye’de nasıl algılandığını yansıtmaktadır. Buradan hareketle başlığın, tematik olarak çatışma, kutuplaşma ve güvenlik krizini yansıttığını söylemek mümkündür.

“Kıbrıs’ta 3 Türk Daha Öldürüldü” (10 Eylül 1956)

10 Eylül 1956 tarihli “Kıbrıs’ta 3 Türk Daha Öldürüldü” başlıklı Hürriyet Gazetesi haberi, Kıbrıs’taki şiddet olaylarının giderek tırmandığını ve çok dramatik bir şekilde açığa çıkan kayıpları yansıtmaktadır. Hürriyet Gazetesinin Kıbrıs meselesine yaklaşımında kullandığı bu haber başlığını “*Normalleşen Şiddet*” şeklinde çerçevelemek mümkündür.

Başlıktaki “daha” ifadesi, bu olayın aynı türden tek bir olay olmadığını benzer cinayetlerin daha önce de yaşandığını ve şiddetin daha da kökleştiğini vurgulamaktadır. Bu dilin seçimi, okuyucuya olayın bir zincirin halkası olduğunu hatırlatmakta ve durumu daha da kötüleştirmektedir. Bunun yanında başlık, Kıbrıs’ta işlerin daha da kötüye

gittiğini ve etnik çatışma durumunun daha kanlı bir şiddete dönüştüğünü ve Türk toplumunun varlığına yönelik artan tehditlerle karşı karşıya olduğunu göstermektedir.

Ayrıca haberin başlığında 3 Türk ifadesi dikkat çekmektedir. Bununla haber, olayın somut ve doğrulanabilir doğasını ortaya çıkarmak için sayısal bir rakam verilerek aktarılmaktadır. Böylece haberin güvenilirliği ve etkisi artmaktadır. Başlık, Kıbrıslı Türklerin karşı karşıya olduğu güvenlik sorunlarını ve ölüm tehdidini çok dramatik bir şekilde vurgulamaktadır. Bu tür olayların Türk basınında öne çıkarılması, Kıbrıs sorununun Türkiye’de ulusal bir dava olarak algılanmasını güçlendirdiği söylenebilir. Buradan hareketle haber başlığı da şiddetin tırmanışı ve insani kriz temalarıyla ilişkilendirilebilir.

“Kıbrıs’la İlgili Kesin Türk Görüşünün Açıklanması Şimdilik Ertelendi” (25 Haziran 1957)

25 Haziran 1957 tarihli “Kıbrıs’la İlgili Kesin Türk Görüşünün Açıklanması Şimdilik Ertelendi” başlıklı Hürriyet Gazetesi haberi, Türkiye’nin Kıbrıs politikasındaki diplomatik stratejilerinin bir örneği niteliğindedir. Dolayısıyla Hürriyet Gazetesinin Kıbrıs meselesine yaklaşımında kullandığı bu haber başlığını *“Belirsizlik Stratejisi ve Diplomatik Dikkat”* şeklinde çerçevelemek mümkündür.

Başlıkta “kesin Türk görüşü” ifadesinin kullanılması, Türkiye’nin Kıbrıs konusunda net bir politika ortaya koyduğunu; ancak ‘şimdilik ertelendi’ ifadesi ile bunu açıklamak için uygun zamanı beklemeye karar verdiğini ima etmektedir. Yani bu kararın kalıcı olmadığını ve daha sonraki bir aşamada kamuoyuna açıklanacağını ifade etmektedir. Bu haber dili, oldukça bürokratiktir. Türkiye’nin diplomatik süreçleri yakından takip ettiği ve uluslararası duruma göre pozisyonunu uyarlamayı tercih edeceği izlenimini vermektedir.

Başlık, Türkiye’nin Kıbrıs sorununu çözmede başvurduğu diplomatik yöntemleri ve ülkenin uluslararası ilişkiler sahnesindeki konumunu yansıttığı için diplomatik strateji ve bekleyiş temalarıyla ilişkilendirilebilir.

“Direniş Başladı – Türk Gençleri Silahlanıyor” (11 Kasım 1957)

1957 Kasım ayının 11’inde Hürriyet Gazetesinde yayımlanan “Direniş BaşladıTürk Gençleri Silahlanıyor” başlıklı haber, Kıbrıs Türk toplumunun pasif savunmadan aktif direnişe dönüştüğünü ve özellikle gençlerin bu süreçte öncü rol

üstlendiğini anlatmaktadır. Dolayısıyla, Hürriyet Gazetesinin Kıbrıs meselesine yaklaşımında kullandığı bu haber başlığını “*Kıbrıslı Türk Direnişinin Oluşumu ve Şiddetli Milliyetçilik*” şeklinde çerçevelemek mümkündür.

Gazetenin başlığında yer alan “Direniş Başladı” ifadesinin sadece mevcut durumun bir dönüşümü değil aynı zamanda yeni bir aşamaya geçişi vurguladığı söylenebilir. Bu ifade, Kıbrıs Türklerinin artık sadece saldırılara maruz kalan taraf olmaktan çıkıp, aktif bir şekilde kendilerini savunmaya başladıklarını göstermektedir. “Türk Gençleri Silahlanıyor” ifadesi ise bu direnişin özellikle genç kesim tarafından yürütüldüğünü ve organize bir nitelik kazandığını belirtmektedir. Bu durum, Türkiye'nin Kıbrıs politikasının şekillenmesinde ve Türk kamuoyunun adaya müdahale beklentilerinin artmasında önemli bir etken olmuştur.

Başlığın, Kıbrıs Türklerinin kendi kaderlerini tayin etme iradesini vurguladığı ve Türk kamuoyunda milliyetçi duyguları güçlendirdiği söylenebilir. Bununla birlikte başlık, Kıbrıs Türklerinin varlığını sürdürme savaşını ve bu süreçte gençlerin aldığı aktif rolü vurgulamaktadır. Dolayısıyla, bu haber başlığını direniş temasıyla ifade etmek mümkündür.

6.1.3. 1958 - 1960 dönemi

“Yüz Binlerce Türk Dün Kıbrıs için And İçti - Ya Taksim Ya Ölüm!” (9 Haziran 1958)

9 Haziran 1958 tarihinde Hürriyet Gazetesinde yayımlanan “Yüz Binlerce Türk Dün Kıbrıs için And İçti - Ya Taksim Ya Ölüm!” başlıklı haber, Kıbrıs meselesinin Türk kamuoyunda yarattığı heyecanı ve toplumsal seferberliği vurgulamaktadır. Gazete başlığı, Kıbrıs sorununun Türkiye’de ulusal bir mesele hâline geldiği ve kitlelerin konuya olan ilgisinin en üst düzeye ulaştığı dönemi yansıtmaktadır. Hürriyet Gazetesinin Kıbrıs meselesine yaklaşımında kullandığı bu haber başlığını “*Radikalleşen Söylem ve Kitlesele Seferberlik*” şeklinde çerçevelemek mümkündür.

Başlıkta “Yüz binlerce Türk” ifadesinin kullanılmasıyla olayın kitleliliği vurgulanmış ve toplumun geniş destek yelpazesinin varlığı gösterilmiştir. Sayısal vurgu, haberin etkisini artırmakla kalmayıp, meselenin sadece birkaç kişi için değil tüm ulus için olduğu mesajını da güçlendirmektedir. “And içti” ifadesi de sadece basit bir protesto veya gösteri eylemi değil kutsal bir yemin ve kolektif bir bağlılık halini vurgulamaktadır. “Ya

istiklal ya ölüm” sloganı ise, o dönemde Kıbrıs’a ilişkin Türk politikasını yansıtmaktadır. Bu slogan, adanın bölünmesi fikrine karşın adeta tek seçenek olarak sunulmuştur. Özellikle ünlem (!) işaretiyle biten bu sloganın hem kararlılık hissini hem de duygusal yoğunluğu artırdığını ve okuyucunun milliyetçi duygularını harekete geçirdiğini söylemek mümkündür. Haber dilinin duygusal ve harekete geçirici olduğu söylenebilir. Hürriyet’in Kıbrıs söylemi artık yalnızca milliyetçi değil müdahale çağrısı içeren bir tonda kullanılmıştır.

1958 yılı, Kıbrıs sorununun Türkiye’de en hararetli şekilde tartışıldığı ve toplumsal hareketin zirveye ulaştığı dönemdir. Başlık, Kıbrıs sorunun Türk toplumunda yarattığı duygusal tepkinin bir aynası ve ulusal birlik duygusunun yansımasıdır.

Buradan hareketle haber başlığı, Milliyetçi seferberlik temasıyla ilişkilendirilebilir.

“Atatürk’ün Kemikleri Sızlıyor” (2 Temmuz 1958)

Hürriyet Gazetesinin 2 Temmuz 1958 tarihli “Atatürk’ün Kemikleri Sızlıyor” başlığı, Kıbrıs sorunundaki gelişmelerin Türkiye Cumhuriyeti’nin kurucu değerlerinin ve Atatürk’ün mirası üzerine duygusal vurgulu bir metafor niteliğindedir. Gazete başlığının ifadesi, Kıbrıs’taki olumsuz olayların Türk ulusal kimliğinin özüyle ilgili olduğunu ve öyle sunulduğunu açıkça göstermektedir. Hürriyet Gazetesinin bu haber başlığını “*Duygusal Sesleniş ve Ahlaki Kriz*” şeklinde çerçevelemek mümkündür.

Bu başlık, bir durumu metaforik olarak resmeden Türk kültüründe en sık kullanılan başlıktır ve bir durumun Atatürk’ün ilkelerine, amaçlarına veya mirasına aykırı olduğunu belirtmek için kullanılabilir. Bu ifadenin amacı okuyucuda duygusal bir tepki uyandırmak ve konuyu ulusal onur ve kimlik meselesi hâline getirmektir. Kıbrıs’taki gelişmeleri yalnızca güncel bir dış politika sorunu olarak değil aynı zamanda bunların doğrudan Türkiye Cumhuriyeti’nin kurucu değerleriyle bağlantılı olduğu mesajını veren başlıkla verilmiştir.

Haber başlığı, Kıbrıs sorununu Türk ulusal kimlik sembolü Atatürk üzerinden çerçeveleyerek sorunun duygusal ve ideolojik yönlerini gündeme getirmektedir. Bu tür bir yaklaşım, Kıbrıs sorununun Türk halkı tarafından nasıl algılandığı ve kitleleri nasıl harekete geçirebildiği konusunda fikir vermektedir. Başlığın, Türk dış politikasının Kıbrıs sorununa ilişkin duruşunun yalnızca stratejik çıkarlarla ilgili olmadığını, aynı zamanda ulusal kimlik ve tarihi mirasla da ilgili olduğunu gösterdiği söylenebilir.

Bu başlık, başlığın "Ulusal Kimlik ve Tarihi Miras" temasıyla kolayca ilişkilendirilebilir. Başlık, Kıbrıs sorununun Türk ulusal kimliğiyle nasıl iç içe geçtiğini ve Atatürk'ün mirasının güncel dış politika konularını nasıl etkilediğini açıkça ortaya koyuyor. 1958 yılında Kıbrıs sorunun Türkiye'de en çok tartışılan konu olduğu ve toplumsal huzursuzluğun zirveye ulaştığı yıldır. Bu dönemde, Atatürk gibi sembolik figürlere atıfta bulunmak, Kıbrıs sorununu ulusal bir soruna dönüştürmede ve dolayısıyla Türk halkının konuya olan ilgisini artırmada çok etkili olmuştur. Atatürk'ün manevi varlığı üzerinden kurulan bu baskı, hem hükûmete hem de halkın kendisine yöneliktir.

Başlık, Kıbrıs sorununun Türk ulusal kimliğiyle nasıl iç içe geçtiğini ve Atatürk'ün mirasının güncel dış politika konularını nasıl etkilediğini açıkça ortaya koymaktadır. Dolayısıyla bu başlık, "*Ulusal Kimlik ve Tarihi Miras*" temalarıyla ilişkilendirilebilir.

"Başvekil Menderes Uçak Kazasından Sağ Kurtuldu" (17 Şubat 1959)

17 Şubat 1959 tarihinde Adnan Menderes'in Zürih Antlaşması görüşmeleri için yola çıktığı ve binmiş olduğu uçak Roma'dan Londra'ya doğru giderken kuvvetli bir sis ile karşılaşmıştır. Londra havaalanı kontrol kulesinin uçak için gerekli izni vermemesi ve uçağa havada turlamasını sebebiyle uçağın havada kalış süresi uzayınca pilot kontrolü kaybeder ve uçak kazası gerçekleşir. Kazada 16 kişi hayatını kaybetmiş ve Adnan Menderes sağ kurtulmuştur. Kazadan sonra Londra'ya ulaşarak görüşmelere bile katılmıştır. (Geniş, 2021, s. 233-252).

Hürriyet Gazetesinin "Başvekil Menderes Uçak Kazasından Sağ Kurtuldu" başlıklı haberi, Başbakan Adnan Menderes'in uçağının Londra'dan Türkiye'ye dönerken Londra yakınlarında düştüğü ve Menderes'in kazadan sonra hâla hayatta olduğu olayı duyurmaktadır. Hürriyet Gazetesinin bu haber başlığını "*Hayatta Kalma ve Liderin Mistikleştirilmesi*" şeklinde çerçevelemek mümkündür.

Kaza haberlerinde Hürriyet'in kullandığı dil, Menderes'i sıradan bir politik lider olmaktan çıkarır niteliktedir. Onun kurtuluşu haberin alt metinlerinde kader ile ilişkilendirilerek kutsal yöne atıfta bulunur. Bu dramatik anlatımın, liderin halkla duygusal bağ kurma gücünü artırır niteliktedir. Hürriyet'in haberciliğinde Menderes artık yalnızca bir siyasetçi değil, ölümden dönen, milleti için yaşamaya devam eden adeta bir adanmış figür hâline gelir.

Başlık sansasyonel bir şekilde duygusal ve aynı zamanda ülkenin siyasi liderinin trajik ve neredeyse ölümcül olayı ve ondan kurtulması konusunu vurgular. Gerçekleşen

bu olay, döneminin Türk siyasetinin tarihindeki en önemli anlardan biri olarak kabul edilebilir. Menderes'in kazadan sonra hayatta olması, o dönemde Türkiye'nin iç ve dış politikasının, özellikle Kıbrıs sorunu konusunda yürüttüğü politikaların devamlılığı açısından çok önemlidir. Dolayısıyla, bu haber başlığını kader anı ve siyasi liderlik temalarıyla ilişkilendirmek mümkündür.

“Londra ve Zürih Antlaşmaları İmzalandı” (20 Şubat 1959)

19 Şubat 1959 tarihinde Türkiye, İngiltere ve Yunanistan arasında imzalanan Londra ve Zürih Antlaşmaları, Kıbrıs meselesinde yalnızca bir diplomatik uzlaşının değil Türkiye açısından tarihsel bir statü değişimi olarak ifade edilebilir. Hürriyet Gazetesi bu süreci, ertesi gün “Londra ve Zürih Antlaşmaları İmzalandı” gazete başlığı ile kamuoyuna duyurmuştur. Londra Antlaşması'nın hükümleri gazetenin ana sayfasını alt başlıklarla doldurmuştur. Maddelerin ayrıntılarıyla gazetede paylaşılması habercilik anlayışının bilhassa bu konuda halkı en ince ayrıntılara kadar bilgilendirmek ve Kıbrıs Türklerinin de artık kendi yönetimlerinde söz sahibi olduklarını milliyetçi bir söylemle dile getirmek şeklinde olduğu söylenebilir.

Bu haber, Kıbrıs bağımsızlığına ulaşma yolunda temel niteliğindeki anlaşmaların imzalanmasını haber vermektedir. Hürriyet Gazetesinin Kıbrıs meselesine yaklaşımında kullandığı bu haber başlığını “*Sorun Çözümünde İyimserliğe Doğru*” şeklinde çerçevelemek mümkündür.

Başlık, diplomatik süreci yansıtmaktadır. “İmzalandı” ifadesi sürecin resmen sona erdiğini ve tarafların bir çözüm üzerinde anlaştığını vurgulamaktadır. Haber başlığı, Kıbrıs sorununun bir çatışmadan uzlaşma sürecine geçişinin mümkün kılındığı yeni bir dönemini yansıtmaktadır. Bu durum, Türkiye'nin Kıbrıs politikasında da önemli bir dönüm noktasını temsil etmektedir. Başlık dili, Türk halkına Kıbrıs sorununun diplomatik yollarla çözüldüğü ve Türkiye'nin bu süreçte aktif bir rol oynadığı mesajını iletmek için tasarlanmıştır.

Başlık, Kıbrıs sorununa çözüm bulmada uluslararası diplomasi'nin önemini ve taraflarca imzalanan anlaşmayı vurguluyor. 1959'da imzalanan Londra ve Zürih Antlaşmaları, Kıbrıs'ın bağımsız bir devlet olarak tanınmasının temelini oluşturur ve Türk ve Rum toplumlarının Ada'da birlikte yaşamasına izin veren bir yönetim modeli tanımlar. Dolayısıyla, Bu haber başlığı diplomatik çözüm ve Uluslararası uzlaşma temasıyla ilişkilendirilebilir.

“Kıbrıs Devleti Yarın Doğuyor” (15 Ağustos 1960)

Hürriyet Gazetesinin 15 Ağustos 1960 tarihli “Kıbrıs Devleti Yarın Doğuyor” başlıklı haberi, Kıbrıs’ın bağımsız bir devlet olarak kurulmasından bir gün öncesinin duyurusu niteliğindedir. Bu haber, Londra ve Zürih Antlaşmalarından yaklaşık bir buçuk yıl sonra gerekli düzenlemelerin yapılmasıyla Kıbrıs Cumhuriyeti’nin resmen kurulacağını belirtmektedir. Hürriyet Gazetesi’nin Kıbrıs meselesine yaklaşımında kullandığı bu haber başlığını “*Yeni Döneme Umutlu Geçiş*” şeklinde çerçevelemek mümkündür.

Başlıkta kullanılan bu dil, okuyucunun ilgisini ve yaklaşan olaya ilişkin beklentisini harekete geçirir ve hatta gerçekleştiği anda orada olma hissini derinleştirir ve yayılmasını sağlar. Dolayısıyla bu haber başlığı, bağımsızlık teması ile ilişkilendirilebilir.

“Kıbrıs Cumhuriyeti Kuruldu” (16 Ağustos 1960)

16 Ağustos 1960 tarihli “Kıbrıs Cumhuriyeti Kuruldu” başlıklı Hürriyet Gazetesi haberinde, Kıbrıs’ın bağımsız bir devlet olma yolunda olduğu belirtilmektedir. Hürriyet Gazetesinin Kıbrıs meselesine yaklaşımında kullandığı bu haber başlığını “*Diplomatik Başarı ve Resmen Cumhuriyet*” şeklinde çerçevelemek mümkündür.

Başlıkta, “kuruldu” ifadesi okuyucuya yeniliğin artık var olduğu ve yaratılış sürecinin resmi tanınma aşamasına geldiği konusunda net bir mesaj veriyor “Kıbrıs Cumhuriyeti” ifadesi, habere daha resmi ve ciddi bir ton veren yeni devletin resmi adının kullanılmasıdır. Kıbrıs Cumhuriyeti’nin doğumu, Hürriyet’in haber diliyle adeta bir zaferin taçlanması ve bir ulusun tarih sahnesine dönüşü şeklinde temsil edilmiştir.

Başlık ve haber içeriği, Kıbrıs’ın sömürge bir varlıktan bağımsız bir devlete geçişini tamamlamış olmasına ve ayrıca Türkiye Cumhuriyeti’nin bu süreçteki rolüne dikkat çekmektedir. Hürriyet, Cumhuriyet’in kuruluşuyla birlikte Kıbrıs Türklerinin artık bir “azınlık” değil, kurucu ortak statüsüne eriştiğini vurgular. Bu değişim, yalnızca siyasi değil; psikolojik bir eşik olarak sunulur. Kıbrıs Cumhuriyeti’nin kurulması, yalnızca sistemin değil, kişilerin de “kurucu” ilan edildiği bir anlatıya dönüşür. Menderes, anlaşmaların mimarı; Fazıl Küçük ise halkın içinden çıkmış kahraman lider olarak sunulur. Hürriyet, bu önemli haber başlığının içeriğinde iki figürü bir araya getirerek hem Türkiye hem Kıbrıs Türk halkı açısından karizmatik otorite figürünü açığa çıkarmış olabilir. Yeni Cumhuriyet, Hürriyet’in sunumuyla Türk milletinin ideallerinin

gerçekleştiği bir yapı olarak tanıtılmıştır. Bu haber başlığı bağımsızlık temasıyla doğrudan ilişkilendirebilir.

7. SONUÇLAR VE ÖNERİLER

Bu bölümde Kıbrıs sorunu ile ilgili incelenen Hürriyet Gazetesi başlıkları doğrultusunda ulaşılan temel sonuçlar özetlenmektedir ve araştırma kapsamında geliştirilen önerilere yer verilmektedir.

7.1. Sonuçlar

Bu araştırma, Kıbrıs sorununun Hürriyet Gazetesi'ndeki temsilini içermektedir. Araştırma 1950-1960 yılları arasındaki dönemde Hürriyet Gazetesi'nin Kıbrıs meselesinde yaşanan kritik olayları nasıl çerçevelediğini, hangi temaları öne çıkardığını ve hangi söylemleri kullandığını analiz etmektir. Yapılan içerik analizi ve söylem çalışmaları sonucunda Hürriyet Gazetesinin haber dilinde ve sunumunda belirgin temalar ve eğilimler tespit edilmiştir.

Araştırma kapsamında ele alınan dönem, Türkiye'nin siyasi tarihinde büyük değişimlerin yaşandığı bir dönemi kapsamaktadır. Demokrat Parti'nin 1950'de iktidara gelmesi (Ahmad, 1977), Türkiye'nin iç ve dış politikalarında radikal değişikliklere neden olmuştur. Bu değişim elbette Kıbrıs sorununun ele alınış biçimine de yansımış ve bu nedenle medyanın bu konudaki rolü daha da önemli hale gelmiştir. Hürriyet Gazetesi'nin 1948'de Sedat Simavi tarafından başlatılması (Koloğlu, 2006) ve Türk basınında çok kısa sürede önemli bir oyuncu hâline gelmesi, gazetenin Kıbrıs sorunu üzerindeki etkisini anlamak için anahtardır.

Yapılan araştırmanın bulguları, Hürriyet Gazetesi'nin 1950-1960 yılları arasında Kıbrıs sorununu ele alışında kararlı bir yayın politikası izlediğini ortaya koymuştur. Gazetenin çizgisinin, dönemin siyasal ve toplumsal ortamıyla doğrudan ilişkili olduğu ve Gazete'nin sadece bir haberci değil, aynı zamanda ulusal bir davanın aktif savunucusu olduğu ve kamuoyunu etkilediği ortaya çıkmaktadır.

Hürriyet Gazetesi özelinde yapılan araştırmanın bulgularına göre Kıbrıs sorununa ilişkin haberler temalar etrafında şekillenmiştir. Bu temalar, gazetenin ideolojik yapısını ve kamuoyunu etkilemek için kullandığı dili açık bir şekilde ortaya koymaktadır.

Hürriyet Gazetesi, Kıbrıs sorununu ağırlıklı olarak ulusal bir dava olarak milliyetçi seferberlik teması içinde sunmuş ve bu nedenle Türk halkının bu konuda tek olması gerektiğini sürekli olarak tekrarlamıştır. Başlıkta “Ya Taksim ya ölüm!” gibi

sloganların tekrarlanması, Gazete'nin milliyetçi söylemi nasıl kullandığını göstermektedir.

Araştırma, Hürriyet Gazetesi'nin Kıbrıslı Türklerin haklarının savunucusu bir duruş sergilediği ortaya çıkarmıştır. Gazete, Kıbrıslı Türklerin yaşadığı sıkıntılar, Rum yönetimiyle yaşadıkları anlaşmazlıklar ve kendilerine karşı işledikleri şiddet eylemleri hakkında okuyucularına ayrıntılı bilgi vermektedir. Gazete'de, "Lefkoşa Türk Okulları Kapatılıyor – Yüzden Fazla Türk Evi Yıkılıyor" ve "Türkler Köylerini Boşaltıyor" gibi ifadeler yer almasının, yerel Türk toplumunun maruz kaldığı haksızlıkları ve güvenlik ihlallerini açıkça göstererek kamuoyunda koruma duygusunu harekete geçirmek için en önemli bir unsur olduğu düşünülmektedir. "Kıbrıs'ta 3 Türk Daha Öldürüldü" başlığı, okuyucunun zihninde şiddetin gerçek olduğu ve Türk toplumunun yok olma tehlikesinin giderek arttığı düşüncesini doğurabilmektedir.

Hürriyet Gazetesi, Türk toplumunun korku ve öfke gibi duygularına odaklanmış ve bunu EOKA'nın faaliyetlerini olumsuz bir şekilde tasvir ederek gerçekleştirmeyi başarmıştır. "Taarruz" kelimesini askeri kelime havuzundan alması ve durumun basit bir çatışma değil, iyi organize edilmiş ve sistematik bir saldırganlık olduğu anlamını taşımasını sağlamıştır. Bu tür bir dilin kullanımı da şiddetin dili temasının oluşmasını sağlamıştır. Ortaya çıkan bu şiddet manzarası, yapılan diğer çalışmalarla benzerlik göstermiş ve Türkkol (2012), Günar (2020) ve Soysal'ın (2021) araştırmaların da ifade edilmiştir.

Araştırmada Hürriyet Gazetesi, Kıbrıs sorunun sadece diplomatik bir sorun olmadığını, tüm ulusu ilgilendiren milli bir mesele olduğunu vurgulamak için kitlesel gösterilere ve duygusal çağrılara geniş yer vererek kitlesel seferberlik temasını vurgulamaktadır. Bu kitlesel seferberliğin, "Dün Yüz Binlerce Türk Kıbrıs İçin Yemin Etti - Ya Taksim Ya Ölüm!" başlığıyla temsil edildiğini söylemek mümkündür. "Atatürk'ün Kemikleri Sızlıyor" şeklinde atıla metaforik başlık, Kıbrıs'taki olayların Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş ilkeleri ve Atatürk'ün mirasıyla tutarlı olduğunu ima ederek okuyucuyu duygusallığa yönlendirmektedir. Böylece haberin, Kıbrıs sorununu ulusal onur ve kimlik meselesine dönüştürerek halkın ilgisini artırmada etkili olduğu açıktır.

Hürriyet Gazetesi, ayrıca Kıbrıs meselesindeki rolüyle BM gibi uluslararası aktörün katkılarını da öne çıkarmıştır. Gazete, uluslararası arenadaki Türk diplomatik hamleleri ve açıklamaları hakkında sık sık haberler yapmış ve böylece Türkiye'nin

uluslararası topluma Kıbrıs meselesindeki pozisyonunu doğru bir şekilde anlama çabalarını yansıtmıştır. Londra ve Zürih Antlaşmalarının imzalanmasının vurgulanması, gazetenin okuyucuya diplomatik zaferleri ulusal gururla özdeşleştirme çabasını göstermektedir. Bu durum, uluslararası aktörlerin rolü ve diplomatik süreç temalarını belirtmektedir. Literatürde yapılan başka araştırmalarda bu Kıbrıs sorununa yönelik bu olayları benzer şekilde vurgulamışlardır . (Yılmaz, 2014; Özdemir, 2019).

Araştırmada, Hürriyet Gazetesi'nin Kıbrıs politikasında tek fikirli bir ses olduğu ve 1950'lerin başında DP iktidarının basına verdiği haklarla uyumlu olduğu belirtilmiştir. Ancak 6-7 Eylül olaylarından sonra, DP iktidarı ve Hürriyet Gazetesi arasında basına baskı yapılması nedeniyle bir anlaşmazlık yaşanmıştır. “Basın Kanunu Kabul Edildi” ve “Hürriyet 15 Gün Men Edildi” gibi başlıklardaki çelişkiler, o dönemde basın özgürlüğünün ne kadar sıkı olduğunu ve hükûmetin medyayı kontrol etme isteğini kanıtlar niteliktedir. Bu da medyanın hükûmetle olan ilişkisi ve basın özgürlüğü temasını vurgular niteliktedir. Hürriyet Gazetesi bu olayı hem desteklemiş hem de eleştirmiştir.

Özetle, Kıbrıs sorunu ile ilgili kritik dönemlerde Hürriyet Gazetesi'nin başlıkları, gazetenin yalnızca bir haber taşıyıcısı olmadığını, aynı zamanda milliyetçi seferberlik, ulusal kimlik inşasında ve dış politika eylemlerinde aktif bir katılımcı olduğunu gösteren editoryal duruş sergilemiştir. Hürriyet Gazetesinin haber başlıklarında kullandığı dilin, okuyucularda güçlü duygusallıklar uyandırmış olacağı açıktır. Bu dilin, ayrıca milliyetçi duyguları harekete geçirdiği ve Kıbrıs Türklerinin yaşadığı zorluklara karşı toplumsal bir duyarlılık oluşturduğunu söylemek mümkündür. Dolayısıyla Hürriyet Gazetesinin yüksek tirajı ve kamuoyunu etkileme yeteneği, Kıbrıs sorununun Türk toplumunun gözünde ulusal dava hâline gelmesini sağlamıştır.

7.2.Öneriler

Bu araştırmanın bulguları ışığında gelecekteki çalışmalara yönelik öneriler sunmak mümkündür. Bu öneriler, aşağıda şöyle belirtilmektedir:

- 1950-1960 döneminde Kıbrıs sorununu ele alan diğer Zafer, Tercüman, Milliyet, Ulus, Cumhuriyet gibi Türk gazetelerinin, Hürriyet Gazetesi ile ilişkili olarak yayın politikalarını ve söylemlerini inceleyerek daha büyük bir medya pazarı oluşturulabilir. Bu, yalnızca ortak eğilimleri değil aynı zamanda o dönemin Türk basınının Kıbrıs sorununa ilişkin farklı yayın pozisyonlarını da ortaya koyacaktır.

- Yayınlanan gazete başlıkları, insanların zihinleri üzerindeki önemli etkisine dair fikir edinmek için okuyucunun algısına yönelik farklı yöntemleri içeren ve farklı bakış açısı araştırmaları gerçekleştirilebilir.
- Hürriyet Gazetesinin Kıbrıs sorununu tasvir etmek için kullandığı fotoğraf ve çizimler gibi görsel materyallerin bir kısmı derinlemesine incelenebilir. Görsel söylemin metinsel söylemle nasıl tek bir anlamda birleştiği araştırılabilir.
- Kıbrıs sorununa ilişkin 1960 sonrası dönemdeki gazete yazıları, özellikle Hürriyet Gazetesinde taranabilir veya araştırma çeşitli medya organlarına genişletilebilir. Bu, sorunun zaman içindeki seyrinin izlenmesine ve medyanın bu süreçteki katılımının daha iyi kavranmasına olanak tanıyacaktır.

KAYNAKLAR

- Ağaoğlu, L. (2018). *Kıbrıs-Afrin hattı, 1878–2018*. İstanbul: Hiperyayın.
- Ağun, H. (1997). *Demokrat Parti iktidarının Kıbrıs politikası 1950–1960*. Ankara: Demokratlar Kulübü Yayını.
- Ahmad, F. (1977). *The Turkish experiment in democracy 1950–1975*. London: C. Hurst & Company.
- Akın, F. (2016). *İkinci Dünya Savaşı sonrası yeni dünya düzeni ve Türkiye*. Ankara: Gazi Üniversitesi.
- Alasya, F. H. (1988). *Tarihte Kıbrıs*. Kıbrıs Türk Kültür Derneği Genel Merkezi.
- Althusser, L. (1989). *İdeoloji ve devletin ideolojik aygıtları*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Altunbaş, Z. (2010). *Tarih çalışmalarına kaynak olarak Vatan Gazetesinde Kıbrıs sorunu (1954–1974)* (Yüksek lisaoralns tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van).
- Arendt, H. (1996). *Antisemitizm* (B. S. Şener, Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Armaoğlu, F. (1959). 1955 yılında Kıbrıs meselesinde Türk Hükûmeti ve Türk kamuoyu. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 14(2/3), Temmuz 1959.
- Armaoğlu, F. (2007). *20. yüzyıl siyasi tarihi* (Cilt 1-2: 1914-1995). 16.Baskı, İstanbul: Alkım.
- Aydoğan, D. (2013). *Türkiye’de dijital gazetecilik: Habertürk ve Hürriyet Gazeteleri örneği* (Yüksek lisans tezi, İstanbul Kültür Üniversitesi, Sanat ve Tasarım Fakültesi). İstanbul.
- Ayhan, B. (2008). *Olağaniüstü durumlarda toplumsal dayanışma ve bütünleşmeye basının katkısı: Milli Mücadele dönemi Türk basını* (Doktora tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü). Konya.
- Ayten, A. (2011). *Türkiye’de basın ve rejimi: Cumhuriyet dönemi basın iktidar ilişkisi ve basın rejimleri* (Doktora tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü). İstanbul.

- Barutçu, İ. (2004). *Babîâli tanrıları: Simavi ailesi*. İstanbul: Agora Kitaplığı.
- Bayraktar, Ü. (2016). Annan Planı referandumu sürecinde Rauf Denktaş'ın ötekileştirilmesi: Yeni Düzen Gazetesi örneği. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, 42, 298–321.
- Baytal, Y. (2021). 1950–1960 yılları arasında Kıbrıs anlaşmazlığı, Enosis meselesi ve Türkiye. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 9(28), 301–322.
- Benol, A. (2012). *Hürriyet Gazetesi haberlerine göre Türk ulusal kimliği ve öteki* (Yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü). İstanbul.
- Bilge, A. S. (1992). *Güç komşuluk: Türkiye–Sovyetler Birliği ilişkileri 1920–1964* (s. 266). Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Çakmak, Z. (2009). *Kıbrıs'ta isyan: Kıbrıs Rumlarının 1931 Enosis isyanı ve Kıbrıs Türklerine etkisi*. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- Çay, A. (1989). *Kıbrıs'ta kanlı Noel–1963*. Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları.
- Çeçen, A. (2008). *Kıbrıs çıkmazı* (2. baskı). Ankara: Fark Yayınları.
- Demir, K. (2014). Osmanlı'da basının doğuşu ve gazeteler. *İğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5, 57-88.
- Demirci, Z. (2022, Şubat 17). *Adnan Menderes'in 63 yıl önce kurtulduğu uçak kazası dün gibi hatırlanıyor*. Anadolu Ajansı. <https://www.aa.com.tr/tr/gundem/adnanmenderesin-63-yil-once-kurtuldugu-ucak-kazasi-dun-gibi-hatirlaniyor/2504995>
- Demirkent, N. (2003). *Yayıncılar, satış ve yerel basın*. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.
- Duran, H. (2008). *BM ve AB çerçevesinde Kıbrıs sorununa güncel bir bakış*. Sosyal Bilimler Dergisi.
- Entman, R. M. (1993). Framing: Towards clarification of a fractured paradigm. *McQuail's reader in mass communication theory*, 390, 397.
- Ergin, S. (1983, Ekim 19). *Denktaş: Kıbrıs'ta bağımsızlık ilanımız 6 Kasım sonrasına kalabilir*. Cumhuriyet.

- Erim, N. (1975). *Bildiğim, gördüğüm ölçüler içinde Kıbrıs*. Ankara: Ajans Türk Matbaacılık.
- Erol, Ş. (2010). *Tarih çalışmalarına kaynak olarak Hürriyet Gazetesi'nde Kıbrıs sorunu (1974–1980)* (Yüksek lisans tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü). Van.
- Ertem, B. (2009). Türkiye-ABD ilişkilerinde truman doktrini ve marshall planı. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12(21), 377-397.
- Fanıd, N. A., & Yilmazer, D. (2017). Siyasi alanda demokratikleşme hareketlerinin toplumsal alandaki realitesi (1808–1908). *Journal of Mehmet Akif Ersoy University Economics and Administrative Sciences Faculty*, 4(2), 48–64. <https://doi.org/10.30798/makuiibf.346518>
- Fırat, M. (1997). *1960–1971 Türk dış politikası ve Kıbrıs sorunu*. Ankara: Siyasal Kitapevi.
- Fırat, M. (2000). *Türkiye'nin Kıbrıs politikaları (1945–1960)*. Toplumsal Tarih Dergisi.
- Gazioğlu, A. (1960). *İngiliz idaresinde Kıbrıs: Statü ve anayasa meseleleri*. İstanbul: Ekin Yayınevi.
- Geçikli, R. M. (2024). Kıbrıs sorununun uluslararası boyut kazanması. *Tarih ve Tarihçi*, 3(1), 29-40.
- Geniş, K. C. (2021). Londra-Zürich Anlaşmalarına giden süreç (1959). *Belgi Dergisi*, 21, 233–252.
- Girgin, A. (2009). *Türkiye'de yerel basın*. İstanbul: Der Yayınları.
- Gökman, M. (1970). *Sedat Simavi: Hayatı ve eserleri*. İstanbul: Apa Ofset Yayıncılık.
- Güner, A. (2020). Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin (Kıbrıs Cumhuriyeti'nin) Avrupa Birliği üyeliğinin Kıbrıs Sorununa etkisi. *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları*, 37, 95–118.
- Habermas, J. (1991). *The structural transformation of the public sphere: An inquiry into a category of bourgeois society*. MIT press.

- İbrahimov, O. (2016). Osmanlı Devleti'nde ilk basın faaliyetleri ve Tuna Gazetesi. *Kafkas Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 3 (5) <https://doi.org/10.17050/kafifd.204067>
- İnalcık, H. (1964). *Kıbrıs fethinin tarihi manası*. Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları.
- İşyar, Ö. G. (2021). *Türk dış politikası: sorunlar ve süreçler*. Bursa: Dora Yayınları.
- Frankel, J. (1970). *Theories of National Interest*. In *National Interest* (pp. 42-51). London: Palgrave Macmillan UK.
- Kaya, A. (2017). *Demokrat Parti döneminde basın-iktidar ilişkileri*. İletişim Fakültesi Dergisi.
- Kaya, Y., & Yeter, B. (2018). Demokrat Parti döneminde Kıbrıs Sorunu. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20(2), 215-229.
- Keane, J. (1992). *Medya ve demokrasi*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Keser, U. (2006). Kıbrıs'ın stratejik önemi bağlamında adada askeri faaliyetler ve ilgili tarafların askeri gücü. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 2(3), 114–147.
- Keser, U. (2013). *Lozan sonrasında Kıbrıs unutuldu mu? ” sorusuna kesitsel bir bakış ve M. Remzi Okan*. Ankara Üniversitesi History Studies.
- Kıraç, E. (2007). *Tarih çalışmalarına kaynak olarak Zafer Gazetesinde Kıbrıs sorunu (1954–1974)* (Yüksek lisans tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Koloğlu, O. (2006). *Osmanlı'dan 21. yüzyıla basın tarihi*. İstanbul: Pozitif Yayınları.
- Küçüköğlu, B. (2011). Kıbrıs Sorununa dair yaklaşım ve algıların Türk basınına yansımaları (1954-1974). *Atatürk Yolu Dergisi*, 12(48), 791-814.
- Küçüköğlu, B. (2012). *Kıbrıs sorununda liderlik olgusu (1954–1974)* (Doktora tezi, Ankara Üniversitesi, Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Ankara).
- MEB. (2011). *Türk basınının doğuşu ve gelişimi*. Ankara: Gazetecilik.
- Mor, H. (2008). Kıbrıs sorununun Türkiye-AB ilişkilerine endekslenmesi süreci. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 12(1), 983-1026.

- Oran, B. (2004). *Türkiye’de azınlıklar: Kavramlar, teori, Lozan, iç mevzuat, içtihat, uygulama*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Oran, B. (2008). *Türk dış politikası (1919–1980)* (Cilt 1, s. 594). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Öymen, A. (2009). *Öfkeli yıllar*. İstanbul: Doğan Kitap.
- Özalper, M. (2021). Kıbrıs meselesinin yerel nasına yansımaları (1950-1960): Vansesi Gazetesi örneği. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (Van Özel Sayısı)*, 325-346.
- Özçelik, Ş. (2013). 6/7 Eylül 1955 olaylarında yerel bir basın örneği: “Yeni Adana” Gazetesi. *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 13(27), 251-277.
- Özdemir, T. (2014). *Demokrat Parti dönemi Kıbrıs politikası (1954–1960)* (Yüksek lisans tezi, Karabük Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü). Karabük.
- Özdemir, Z. (2019). *Annan Planı çerçevesinde Türk tezlerinin analitik irdelenmesi* (Yüksek lisans tezi, Maltepe Üniversitesi, İstanbul).
- Özersay, K. (2002). *Kıbrıs sorunu: Hukuksal bir inceleme*. Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi.
- Özkır, Y. (2012). *Hürriyet Gazetesi 1948–2012: Kurumsal kimlik, mülkiyet sahipliği ve genel yayın politikası* (Doktora tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü). İstanbul.
- Özkoyuncu, H., & Asit, G. (2020, 30 Aralık). Kıbrıs Sorunu çözüm sürecinde Crans Montana görüşmelerinin Kıbrıs basınında haberleştirilmesi. *Uluslararası Medya ve İletişim Araştırmaları Hakemli Dergisi*, 3(2), 26–52. <https://doi.org/10.33464/mediaj.829165>
- Pazarcı, H. (1984). *Kıta sahanlığı kavramı ve Ege kıta sahanlığı sorunu. Aziz Köklü’nün anısına armağan içinde* (s. 398). AÜSBF Yayını No: 535.
- Reddeaway, J. (1986). *Burdened with Cyprus*. Butler and Tanner Ltd.
- Sabev, O. (2018). Lale Devri ilk Osmanlı Türk matbaasını nasıl etkiledi? *Bulgaristan Bilimler Akademisi Balkan Araştırmaları Enstitüsü*, 10 (95), 1139-1145.
- Sander, O. (2015). *Siyasi Tarih*. (28.Baskı), Ankara: İmge.

- Sonyel, S. R. (1995, Nisan). İngiliz yönetiminde Kıbrıs Türklerinin varlık savaşımı (1878–1960). *Belletén*, 59(224), 133–188.
<https://doi.org/10.37879/belleten.1995.133>
- Soysal, M. (2021). Hakikat ötesi, yalan haber ve kolektif belleği çarpıtma dinamikleri bağlamında 6–7 Eylül 1955 olayları üzerine bir değerlendirme. *Belgi Dergisi*, 22, 481–507. <https://doi.org/10.33431/belgi.936878>
- Şahin, G. (2006). *Tarih çalışmalarına kaynak olarak Tercüman, Cumhuriyet, Milliyet, Hürriyet Gazetelerinde Kıbrıs sorunu (1954–1974)* (Yüksek lisans tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Tansel, Ö. (2010). *Demokrat Parti dönemi Kıbrıs politikası* (Yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü). Ankara.
- Tekindal, M., & Uğuz Arsu, Ş. (2020). Nitel araştırma yöntemi olarak fenomenolojik yaklaşımın kapsamı ve sürecine yönelik bir derleme. *Ufkun Ötesi Bilim Dergisi*, 20(1), 153–182.
- Terkan, B. (2005). *Türkiye’de basın ve siyaset ilişkisi: Basın gündemi ve siyasal gündemin karşılaştırılmasına yönelik bir gündem belirleme çalışması* (Doktora tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü). Konya.
- Toluner S. (1979). *Milletlerarası hukuk dersleri*. Beta Yayınları.
- Topuz, H. (2003). *II. Mahmut’tan holdin(g)lere Türk basın tarihi*. Remzi Kitabevi.
- Turan, O. (1950). 1950-1960 arasında yayımlanan gazeteler ve Kıbrıslı Türkler. *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi*, 6(2/1), 287-302.
- Türkkol, F. (2012). Habercilikte ideal arayışı: Barış gazeteciliği. *Mukaddime*, 5, 89–120. <https://doi.org/10.19059/mukaddime.80861>
- Uğur, H. (2014). *Siyasal iletişimde afişlerin kullanımı: 1950 ve 1960 dönemlerinde DP ve CHP’nin seçim afişlerinin analizi* (Yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü). İstanbul.
- Vatansever, M. (2010, Temmuz). Kıbrıs sorununun tarihi gelişimi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 12(Özel Sayı), 1487–1530.

- Yavuz, Ş. (2006). Reklamlar ve reklamcılık sektörü açısından 1980’lerde Türkiye panoraması. *İletişim, Galatasaray Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları*, 160.
- Yellice, G. (2011). *İngiltere’nin Kıbrıs politikası (1950–1960)* (Doktora tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü). İzmir.
- Yılmaz, A. (2018). *Tarih çalışmalarına kaynak olarak Yeni Sabah gazetesinde Kıbrıs sorunu (1954–1964)* (Yüksek lisans tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Yurdagün, F. (2008). *1955–1965 yıllarında Türkiye basınında Kıbrıs sorunu* (Yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul).
- Zeki, V. (1973). *Kıbrıs Türk mücadele tarihi* (Cilt 1). Lefkoşa.
- Zia, N. (1975). *Kıbrıs’ın İngiltere’ye geçişi ve adada kurulan İngiliz idaresi* (Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayın No. 44, Seri III–Sayı A12). Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü